

ΣΚΥΦΛΑ

ΕΤΟΣ Εον

ΑΡΤΑ—ΜΑΪΟΣ—1959

ΤΟΜΟΣ Β' ΤΕΥΧΟΣ 14ον

*Εκδότης: Μουσικοφιλολογικὸς Σύλλογος "Αρτης ὁ «Σκουφᾶς»
Διευθύνεται ὑπὸ Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς—Ὑπεύθυνος Συντάξεως: Τάκης Βαριᾶς
Ἐτησίᾳ συνδρομὴ δραχ. 30—Νομικῶν προσώπων δραχ. 60—Τιμὴ τεύχους δραχ. 7

ΚΩΣΤΑ Δ. ΤΣΕΤΗ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΗΝΥΜΑ ΕΛΠΙΔΟΣ ΣΤΟΝ ΑΙΩΝΑ ΜΑΣ

*Απὸ τὴν ἀγωνίαν τῶν ἀνθρώπων ποὺ κινοῦνται ἀπροσανατόλιστοι μέσα στὴν σύγχυση τῆς ἐποχῆς μας, ξεπηδαίει ἓνα ἐρώτημα! Ἡ πνευματικὴ δημιουργία ἐπιδραῶ οὐσιαστικὰ στὴ συγκρότηση τῆς προσωπικότητος τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἢ εἶναι ἀνίσχυρη νὰ τὸν βοηθήσῃ, τώρα ἀκριβῶς ποὺ καταδυναστεύεται ἀπὸ τὴν ἀναρχία τῶν ἰδεῶν καὶ ἰδανικῶν του καὶ περισσότερο ἀπὸ τὶς βιοτικὰς του συναλλαγὰς; Στὸν αἰῶνα μας, ὅσο ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ ἀξιοποίηση τῆς ὕλης ἐυεργετοῦν τὸν ἄνθρωπο, τόσο τοῦ δημιουργοῦν ταὐτόχρονα ἐπιθυμίες ἀπρόσιτες, ἀνησυχίες ποὺ τὸν ἀσφυκτοῦν καὶ βίαιες ἐσωτερικὲς συγκρούσεις! Ἀπὸ τὶς συγκρούσεις αὐτὲς πρέπει νὰ ἐξέλθῃ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο ἀκέραιος, χωρὶς κατάλοιπα ἀπὸ τὶς ἐπιζήμιες ἐσωτερικὲς του καταβολὰς, πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ αὐτεξούσιος! Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἡ δύναμή του ἔχει τὸ ἐπικεντρὸ τῆς στήν ψυχὴ καὶ στὸ πνεῦμα, ἀνάλογα μὲ τὴ συγκρότησή του κυριαρχεῖ ἢ κυριαρχεῖται, βάζει τροχοπέδη στὴν αὐτοκαταστροφὴν τοῦ ἢ παρασύρεται στὴ δίνη τῶν ὀλεθρίων φαινομένων τῆς ἐποχῆς του! Ἐπιβάλλεται γι' αὐτό, νὰ ὁργανώσῃ τὴν ἐσωτερικὴν του ἀντίσταση στὶς ἑνὲς ἐπιρροὰς ποὺ τὸν ἐλλοχεύουν, ν' ἀμ-

βλύνῃ τὴν νοητικὴν του μειονεξία, νὰ προσανατολίζεται ταχύτατα στὴν ὀρθὴ κατεύθυνση ποὺ τοῦ ἐπιβάλλουν οἱ περιστάσεις καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμος γιὰ ὅποιανδήποτε ἀπροσδόκητη δοκιμασία. Τὴ στιγμὴ αὐτὴ ποὺ ὁ αἰῶνας μας διέρχεται προπαντὸς μιὰ σοβαρὴ ἠθικὴ κρίση, διαπιστώνουμε, πόσο ἀπαραίτητη εἶναι ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ καθοδήγησις τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως!

Ἡ πνευματικὴ δημιουργία εἶναι ἀνάμφισβήτητη ἡ ἀθέατη δύναμη, ποὺ διεισδύει ἀθόρυβα σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ μας ὀργανισμοῦ καὶ φέρνει τὴν ἰσορροπία στὴν ψυχικὴ ταλάντευση καὶ τὴν ἠθικὴ μας ἀστάθεια! Εἶναι ἀκόμη ἡ δύναμη, ποὺ μᾶς ἐμπνέει τὴν βαθυτέραν καὶ ἰδανικώτερην ἐννοίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν πανανθρώπινων ἀρετῶν καὺ ποὺ δίνει τὴ μάχη γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐνότητα τῶν ἀνθρώπων! Ἀλλὰ, μὲ ποῖο τρόπο ἡ δύναμις αὐτὴ ἀναμοχλεύει καὶ ἀξιοποιεῖ τὸ μέσα μας ἔδαφος καὶ ἐξοπλίζει τὸ νοῦ μὲ γνώσεις καὶ κρίση, τὴν ψυχὴ μὲ εὐγένεια καὶ θάρρος, ὥστε, ν' ἀντιμετωπίζουμε πρὸ ἀνώδυνα τὸν βιοπορισμὸς μας καὶ νὰ κινούμεθα ἀνετα ἀνάμεσα στὰ ἠθικὰ καὶ κοινωνικά μας χρέη; Μὲ ποῖο τρόπο χαράζει στὶς ἀνθρώπινες κοινωνίες,

σὲ κάθε ἐποχὴ, μιὰ ὀρθὴ καὶ σταθερὴ γραμμὴ πλειόσεως; Ἡ ἀπάντησις εἶναι σαφὲς-στάτη!

Ἡ ζωὴ τοῦ πνεύματος ἔχει χαρακτηρὰ κοινωνικόν, πού ξεπερνάει τὰ ὅρια τοῦ παρόντος! Μέσα σ' αὐτὴ κινοῦνται οἱ ἰδέες καὶ οἱ ἀξίες, οἱ πεποιθήσεις καὶ τὰ ἰδανικά, οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ ὑπεράνθρωποι, πού συνδέτον μιὰ τέλεια ἢ ἀτελὴ κοινωνία! Ἡ πνευματικὴ δημιουργία σκιαγραφεῖ τὴν ἐποχὴ της μὲ τὶς ἀδυναμίες της καὶ τὰ ἐπιτεύγματα της! Γίνεται ἔκφρασις τῶν σκέψεων της, τὴν προειδοποιεῖ καὶ τὴν καθοδηγεῖ, τὴν συγκρίνει μὲ τὸ παρελθόν καὶ προγραμματίζει τὸ μέλλον! Ἀνεβάζει τὸν ἄνθρωπο σὲ ὑψηλότερες σκοπιές, γιὰ νὰ ἐνδοσκοπηθῇ καὶ νὰ ἐποπτεύσῃ καθαρώτερα καὶ ὁλοκληρωμένα τὴ ζωὴ του! Τέλος τοῦ ξανοίγει τὴν αἰθρία, γιὰ νὰ ἐλέγξῃ εὐρύτερους ὀρίζοντες γεγυμνῶν καὶ φαινομένων, τὸν περιοδεύει καὶ τὸν φέρνει σ' ἐπαφὴ μὲ τὴ νοοτροπία, τὴ σκέψη καὶ τὸν τρόπο ζωῆς ἀνθρώπων πού ἀναπτύσσονται σὲ διαφορετικὰ κλίματα πολιτισμοῦ, ὥστε νὰ παραδειγματίζειται καὶ νὰ ἀποκομίσῃ ὅποιο στοιχεῖο τοῦ χειρῶν ἀξεται, γιὰ νὰ συμπληρώσῃ τὰ κενά του! Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος πού διατηρεῖ ἐπαφὴ μὲ τὰ ἔργα τοῦ γραπτοῦ λόγου, κατατοπίζεται στὴν πορεία τοῦ πολιτισμοῦ, στὰ ἐπιτεύγματα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς, ὀντιλαμβάνεται τὴν ἀποστολὴν του, ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες του, αὐτοελέγχεται καὶ αὐτοκυριαρχεῖται.

Ποτὲ ἄλλοτε ἢ ἀνθρώπινη ψυχὴ δὲν βρέθηκε τόσο στὴν ἀνάγκη ἡθικῆς ἐξιδανικεύσεως! Ποτὲ ἄλλοτε τὰ ἔργα τῶν πνευματικῶν δημιουργῶν δὲν εἶχαν πλατύτητα καὶ σοβαρότητα ἀποστολῆς ἀπὸ ὅση τώρα, πού ἡ νοοτροπία του αἰῶνα μας εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι βιώσιμος μόνο μὲ τὴν ὕλη, πού ἀκριβῶς τὸ κυνηγητό της τὸν ἐκτροχιάζει, τὸν κάνει σκληρὸ καὶ

ἀδυσώπητο! Τὸ πνευματικὸ ἔργο, ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν προέρχεται, ὅταν εἶναι ἀληθινὸ καὶ μεγαλόπνοο, διδάσκει καὶ προλαμβάνει, γιὰτὶ ὁ δημιουργὸς του, ἀνέπαφος ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς καθημερινῆς συναλλαγῆς, ἔξω ἀπὸ τὴ σύγχυσή της, παρατηρητικὸς καὶ ἐρευνητικὸς μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἐνστίκτου του, βλέπει καθαρώτερα τὸν ἄνθρωπο, τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς ἀναζητήσεις του καὶ διαισθάνεται τὸ μέλλον του!

Ὁ πνευματικὸς ἐργάτης συνδέει τὶς ἀξίες τοῦ παρελθόντος μὲ τὶς ἐπιτεύξεις τοῦ παρόντος! Ἡ σύνδεσις αὐτὴ πραγματοποιεῖται στὸ πνεῦμα καὶ στὴν ψυχὴ του, ἔτσι πού νὰ παροχθῇ ἔργο βγαλμένο ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ γραμμένο γιὰ τὸν ἄνθρωπο. πού πρέπει ν' ἀποκομίσῃ ἀπ' αὐτὸ ὅλη τὴν ἐμπειρία, τὰ διδάγματα καὶ προπαντὸς τὰ μηνύματα ἐλπίδος καὶ ἀδελφοσύνης. Ὁ ἄνθρωπος, κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ πλατεῖα καὶ πολύχρονη ἐκπαίδευση! Ὅσο πὺλ ὁλοκληρωμένη θὰ εἶναι ἡ ἀγωγή του ἀπὸ τὴν πνευματικὴ δημιουργία τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, τόσο θὰ ἐξελίσσεται ποιοτικά, ἀνίκανος νὰ βλάψῃ καὶ ἰκανὸς νὰ ὠφελήσῃ! Νὰ ὠφελήσῃ τοὺς ἀνθρώπους πού ὑπάρχουν καὶ πού θὰ ὑπάρξουν!

Ἡ ἐποχὴ μας, ἔχει μιὰ ἀνάγκη καὶ μιὰ ἀπαίτηση! Ἀνάγκη, ἀπὸ περισσότε-ρους καὶ ἐλεύθερους πνευματικούς ἐργάτες γιὰ νὰ τὴν διαπαιδαγωγήσουν μ' ἀληθινὰ καὶ ἀνθρώπινα ἔργα! Ἀπαίτηση, οἱ ἄνθρωποι νὰ κατανοήσουν τὴν ἀξία καὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν ἔργων αὐτῶν, νὰ τὰ ἀγαπήσουν, νὰ τὰ πλησιάσουν καὶ νὰ τὰ καρπωθῶν!

Τὸ μέλλον γιὰ τὶς ἀνθρώπινες κοινωνίες θὰ εἶναι εὐχάριστο ἢ ὄχι, ἀνάλογα μὲ τὴν ἰκανότητα τῆς γενιᾶς μας νὰ συλλάβῃ τὰ μηνύματα πού τῆς στέλνει ἡ πνευματικὴ δημιουργία, πού ἡ ἀξία της εἶναι ἀνυπολόγιστος!

ΤΑΚΗ ΔΟΞΑ

ΨΥΧΗ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

(ΜΝΗΜΗ ΚΙ' ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΗ)

Ξένος πού είσαι, πρώτη φορά ξένος, ψάχνεις νά βρεῖς τήν ψυχή της "Αρτας." Εστω κι' ἄν βλέπεις τόν τόπο βουτηγμένον στή βροχή καί στήν παρξενιά πού καί κείνος δέ σέ ξέρει στήν ὄψη ἢ σ' ἔμαθε εἰς ἓνα σημεῖο ἀπ' τό βιβλίο σου. Ψάχνεις καί μέσ' στοῦ νερό τοῦ Γενάρη, καί μέσ' στήν ἡλιόλουστη Κυριακή πού μαζί μέ τοὺς ἀνθρώπους θέλει θαρρεῖς κι' αὐτή νά σέ κολακέψῃ μέ μιὰ ἀνέλπιστη κι' ἀπρόσμενη καλοκαιριά.

Τό μόνο πού ἔχεις κοντά σου φερμένο στοῦ ταξίδι, εἶνε ἡ γνώση κι' οἱ πληροφορίες. 'Απ' τήν 'Ιστορία τοῦ ἔπους, ἀπ' τό θρύλο κι' ἀπ' τίς σελίδες τῆς Τέχνης. "Ἐχεις μάθει ποιά ἦταν κάποτε ἡ "Αρτα, ποιά ἔγινε ὕστερα, πόσο αἷμα ἔχυσε γιά τή Λευτεριά, ποιοί ἥρωες ἦταν δικοί της καί ποιοί πέρασαν ἀπό 'κεῖ, "Ἐχεις μάθει καί γιά τὰ Γρόμματα τῆς, τοὺς παλιούς καί τοὺς νέους πού μόχθησαν καί μοχθοῦν γιά νά ὑψώνουν βωμοὺς πάνω ἀπ' τήν παράδοση καί πέρα ἀπ' αὐτή. Κι' ὁμως, ἐσύ ψάχνεις.....

Πρωῖ—πρωῖ πᾶς νά προσκυνήσεις τήν «Παρηγορήτισσα». Μεγαλόπρεπη ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες καί στά γεγονότα, σ' ὅλη της τῇ Βυζαντινῇ αἰγλῇ, κι' ἄς τῇ σφίγγει ἡ παγερὴ ἐρημιά, κι' ἄς τήν πνίγει τό καταπληχτικὸ πρόβλημα τῆς δημιουργίας. Στέκεις κι' ἀπορεῖς, θαυμάζεις, ἐκστασιάζεσαι. Καί λές αὐθόρμητα: Νά ἡ ψυχή τῆς "Αρτας, πού ζήταγα. 'Εδῶ εἶνε. Σέ τοῦτο τό μνημεῖο τοῦ 1289—1296 τῆς "Αννᾶς καί τοῦ Νικηφόρου Παλαιολόγου. Στὸν ὀλόχρυσο τεράστιο Παντοκράτορα, στὸν τροῦλλο καί στήν περίεργη ἀρχιτεκτονικὴ τῶν στηριγμάτων του, στά ψηφιδωτὰ καί στ' ἀνάγλυφα».

Ὡστόσο, ψάχνεις κι' ἄλλοῦ.

Τ' ἀπομεσήμερο σέ βρίσκει στοῦ μοναστήρι τῆς Κάτω Παναγιάς, ὅπου θά σοῦ μιλήσῃ μιὰ ὀλάκερη ἐποχή, ἡ ἐποχή τῶν Ἀγγελώνυμων Κομνηνοδουκῶν. Παλιὲς ἐπιβλητικὲς εἰκόνες στοὺς τοίχους καί στίς ἀντιφατικὲς κολῶνες, ἡ ἐπιβλητικὴ μορφή τῆς καλοκάγαθης ἡγουμένης, τὸ ἐργαστήρι τῶν καλογριῶν, ἡ θάλασσα κι' οἱ φυτεῖες.... Βρῆκες τάχατι κι' ἐδῶ τήν ψυχή τοῦ τόπου πού γυρεύεις;

Ἀργότερα θά πᾶς στὸν τάφο τῆς θλιμμένης αὐτοκράτειρας Θεοδώρας, θά δεῖς τὸ κεράκι πού καίει συντηρώντας τὴ μνήμη της, κι' ἀργότερα θά περάσης τὸ Γεφύρι. Εἶσαι ἀκριβῶς δίπλα στὸ γεροπλάτανο πού τόσοι καὶ τόσοι Ἕλληνες κρεμάστηκαν ἀπ' τὴν ὀργὴ τοῦ Ἀλήπασα, εἶσαι καὶ πάνω στὴν καμάρια πού τὴ στέριωσε μιὰ ἀπίστευτη γυναίκα θυσία. Νομίζεις πῶς ἀκοῦς τὸν ἴδιο τὸν Πρωτομάστορα νὰ προστάζει καὶ νὰ κλαίει μυστικά, νὰ χτίζει τὴν καρδιά τῆς καρδιάς του καὶ νὰ μὴ λυγίζει ἡ καρδιά του. Ἔ λοιπόν! Αὐτὸ εἶνε ἡ ψυχὴ τῆς Ἀρτας;

Γυρίζεις στὴν πολιτεία καὶ σταματᾷς μπρὸς στὴν πόρτα τοῦ στενοῦ μαγαζιοῦ πού δούλευε, φτωχόπαιδο ἡρωϊκό, ἓνας μέγας Φιλικός. Ὁ Σκουφᾶς. Κοιτᾷ τὴν ἀναμνηστικὴ πλάκα καὶ περνᾷς σιωπηλὰ τὸ μάτι σου μέσ' ἀπ' τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς καὶ τοῦ ξεσηκωμοῦ γιὰ νὰ συλλάβεις τὸ μέγιστο νόημα. Ὁ Σκουφᾶς.. Ὁ αἰώνιος Ἕλληνας, ἡ ἴδια ἡ Φυλὴ σὲ μιὰ τόσο ταπεινὴ κι' ὅμως τόσο βαρυσήμαντη μορφῇ....

Ἐπειτα, ἀξεδίψαστος ἀναζητητής, συλλογίζεσαι τὸν Κρυστάλλη καὶ τὴν ἱστορία του, τὴν ποίησή του. Μαζί του, γύρω του ἔρχονται κι' ὅλοι οἱ ἄλλοι πού πῆραν ἀπ' τὸν ἴδιο τόπο τὴ δύναμη νὰ πιστεύουν στὴν Τέχνη καὶ νὰ φύγουν μὲ τὸ στέμμα της στὸ μέτωπο. Ἡ καὶ νάχουν μείνει ἀκόμα, ζωντανοὶ καὶ πιστοί, μεγάλοι καὶ μικροί: ἀπ' τὸ φίλο σου τὸ Μιχάλη Περάνθη ὡς τὸν ἀγράμματο Λαϊκὸ ποιητὴ Ἀποστόλη Καραπάνο, πού σὲ πλησιάζει καὶ σοῦ κάνει ἓνα συγκινητικὸ ὀχτάστιχο ἀφιέρωμα.

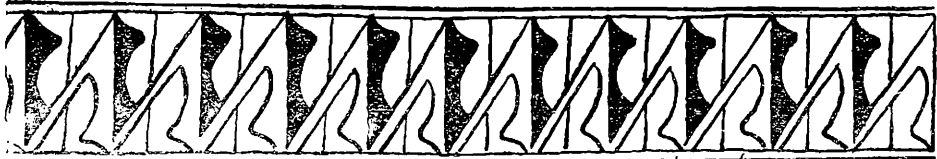
Μὰ ἀπ' τὴν πρώτη ὥρα πού πάτησες τὸ πόδι σου στὴν Ἀρτα, ἔχεις ὅλες τίς στιγμὲς κοντά σου τοὺς Ἀνθρώπους τοῦ «Σκουφᾶ» καὶ τῆς πολιτείας. Ὁλου, λές, τοῦ Νομοῦ. Ὁλης τῆς Ἡπείρου. Τοὺς ζεῖς καὶ τοὺς νοιώθεις, ἔτσι καθὼς παράξενα ἔχουν ὁμορφῆναι μέσα σὲ κείνη τὴν ἀπομόνωση καὶ τὴν ἐπαρχιακὴ πλήξη. Σ' ἓναν τόσο δὲ τόπο κλωθογυρισμένον ἀπὸ θρύλους κι' ἀπὸ πορτοκαλιές, ἀπ' τὸ μῦθο καὶ τὴν ἱστορία τῆς Ἀμβρακίας. Βλέπεις τ' ἄδολα μάτια τους, τίς ἐλεύθερες καὶ ἀνυπόκριτες χειρονομίες τους, τὴν πηγαία κείνη εὐγενικότητα πού χαρακτηρίζει κάθε τους λόγο καὶ κάθε τους πράξη. Ἐνας ἄνθρωπος, τόσοι ἄνθρωποι ζωγραφισμένοι σ' ἓνα ἀγνὸ χαμόγελο.

Νὰ ἡ ψυχὴ τῆς Ἀρτας.

Ἀπ' τὴν πρώτη ρίζα τῆς γέννας της ὡς σήμερα, ὡς αὔριο κι' ὡς πάντα.

Ψυχὴ ἀπλὴ κι' ὁμορφὴ πού δὲν τὴν κούρασαν οἱ ἀγῶνες καὶ δὲν τὴν ἄλλαξαν οἱ ἐπιδρομὲς τῶν ἄλλων. Ἐαρινὴ ψυχὴ.....

Ξένος εἶσαι, κι' ὅμως μέσα σὲ μιὰ μέρα, σὲ μιὰ ὥρα, ἔχεις κι' ὅλας γίνει συντοπίτης καὶ φίλος. Ὅταν ἔρχεται ἡ πικρὴ στιγμὴ νὰ φύγεις, ἔχεις πάρει μαζί σου τὴν ψυχὴ τῆς Ἀρτας κι' ἀφήνεις ἐκεῖ πέρα, σὲ κάθε πετροῦλα καὶ σὲ κάθε μνημεῖο, σὲ κάθε ἄνθρωπο πού γνώρισες ἢ πού τὸν εἶδες διαβατάρη, τῇ δικῇ σου τὴν ψυχῇ.

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ & μ. 'Ακαδημίας 'Αθηνών.

Η ΑΡΤΑ ΕΙΣ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ 1696 - 1787 *

10 7βρίου 1739: 'Ο "Εκτακτος προβλεπτής πρὸς τὸν Δόγην:

«...μερικοί κάτοικοι τοῦ χωρίου «Κωστακιοί», τῆς περιφερείας "Αρ-
της, δὲν γνωρίζω ἂν αὐθορμήτως ἢ ὑποκινήθεντες ἀπὸ τοὺς Διοικητάς
των, κατῆλθον εἰς τὰ νερά τοῦ Κόλπου καὶ ἤρχισαν νὰ ψαρεύουν μὲ ἀπη-
γορευμένα ἐργαλεῖα, προξενούντες, οὕτως, αἰσθητὰς ζημίας εἰς τὴν Δημο-
σίαν περιουσίαν, ὡς πρὸς τὰ 'Ιχθυοτροφεῖα Πρεβέζης... Μόλις μοῦ περιῆλ-
θεν εἰς γνῶσιν ἡ πληροφορία αὕτη, μὴ δυνάμενος νὰ ἀνεχθῶ τοιαύτην ἐπι-
ζημίαν παρέμβασιν, ἔστειλα διαμαρτυρίαν εἰς τὸν Βοεβόδαν τῆς "Αρτας,
τὴν ὁποίαν συνέταξα μὲ τόνον ἐπιφυλακτικὸν καὶ ἥπιον καὶ ἐζήτησα ὄχι
μόνον τὴν διακοπὴν τῆς τοιαύτης βλαβερᾶς καινοτομίας ἀλλὰ καὶ τὴν ὀφει-
λομένην τιμωρίαν τῶν ἐνόχων... 'Η ἀπάντησις ἦτο εὐνοϊκὴ. "Οχι μόνον
διέταξε νὰ παύσῃ τὸ οὕτω διενεργούμενον ψάρευμα ἀλλὰ ὑπεσχέθη δι-
τὰ προβῇ καὶ εἰς τὴν τιμωρίαν τῶν ὑπευθύνων....»

4 'Ιανουαρίου 1740. 'Ο ἴδιος πρὸς τὸν Δόγην:

«...μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ φορτώσῃ καπνὰ, προσήγγισεν εἰς τὰ νερά τοῦ
Κλιμαργιοῦ, τῆς Νήσου ταύτης, μία Ταρτάνα κυβερνωμένη ἀπὸ τὸν Πλοί-
αρχον Φίλιππον 'Αστορίν, φέρουσα σημαίαν 'Ιεροσολύμων, καίτοι εἶναι συ-
στημένη εἰς τὸν Πρόξενον τῶν δύο Σικελίων. "Ἦνα ἐξασφάλισῃ τὴν ἀγορὰν
τοῦ φορτίου μὲ σχετικὴν ὠφέλειαν, ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ προμηθευθῇ τὰ
καπνὰ ἀπὸ τὴν "Αρταν διὰ μέσου τοῦ ἐκεῖ Προξένου τῶν Δύο Σικελίων,
χωρὶς νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος μὲ τὸ πλοῖον τοῦ ἐκεῖ. 'Ενῶ ἀνέμενε τὴν ἀπάντη-
σιν ἐξ "Αρτης, ἐκυκλοφόρησεν ἡ φήμη ὅτι ὁ κακοποιὸς Τσεκούρας,—ὁ ὁποῖος
ἔλαβε τελευταίως τὴν ἀμνηστίαν παρὰ τῶν Τούρκων Διοικητῶν,—ἤρπασε
μὴν βάρκαν ἀπὸ τὸν Κόλπον καὶ ἐτριγύριζε πρὸς ἀνεύρεσιν λείας, ὁ ρη-
θεὶς πλοίαρχος ἔκρινε σκόπιμον νὰ προσορμίσῃ τὸ πλοῖον τοῦ πλησίον
τοῦ πυργίσκου, ὄχι μακρὰν τοῦ Φρουρίου τούτου, ἵνα οὕτω εὐρίσκεται ἐν
μεγαλυτέρᾳ ἀσφαλείᾳ...»

10 Αὐγούστου 1740. 'Ο ἴδιος πρὸς τὸν Δόγην:

«..... Κατορθώσας νὰ πληροφορηθῇ ὅτι ὁ 'Ανάστως Τζιοβάρας ἀρ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

ματωλός του Λούρου και Ἄρτης, ἀνήγειρε μέ ὠθησιν καί συγκατάθεσιν τοῦ Βοεβόδα, ἕνα ἰσχυρόν πύργον μέ τρία πατώματα, ἕνα πραγματικόν φρούριον, τὸ ὁποῖον εἰς κάθε περίστασιν θά ἐχρησίμευεν ὡς καταφύγιον τῶν κακοποιῶν, οἱ ὅποιοι θά ἠνώχλουν τοὺς ὑπηκόους μας, ἐφόσον ὁ πύργος εὐρίσκεται εἰς ἀπῆρτασιν τριάντα βημάτων ἀπὸ τὰ ἔσχατα σύνορα τῆς Πρεβέζης πρὸς τὸν Λοῦρον καὶ λαβὼν ἀπὸ σημείωσιν ὅτι τὸ κτίριον τοῦτο θά ἦτο λίαν ἐπιβλαβές διὰ τὴν ἡσυχίαν τῶν συνόρων, ἐσκέφθην νὰ ἐπιζητήσω τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποῖου θά κατῶρθωνά νὰ κατεδαφισθῇ ὁ πύργος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διεπεραιώθην εἰς Πρέβεζαν μέ τὴν πρόφασιν νὰ κάμω τὴν συνήθη ἐπιθεώρησιν καὶ ἐκάλεσα, δι' ἄλλον λόγον, τὸν Τζιοβάραν, ὁ ὁποῖος ὅμως ἦλθε μετ' ὀλίγας ἡμέρας διότι ἐν τῷ μεταξύ ἤθελε νὰ τελειώσῃ καὶ ἡ στέγη τοῦ πύργου, ἵνα δημιουργήσῃ τετελεσμένον γεγονός; διότι φαίνεται κάτι «ἐμυρίσθηκε» περὶ τῶν προθέσεών μου. Τὸν ἐδέχθην, μετὰ τὰς συνήθεις ὑγειονομικὰς διατυπώσεις, εἰς τὸ ἰδιαιτέρον δωμάτιόν μου καὶ ἤρχισα νὰ τοῦ ὁμιλῶ μέ καλwsύνην καὶ εὐμένειαν καὶ νὰ τὸν διαβεβαίω ὅτι ἂν ποτὲ θελήσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς Πρέβεζαν καὶ νὰ τεθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μας καὶ ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὰς σημαίας μας, ὡς ἄλλην φορὰν εἶχεν ἐκφράσει τοιαύτην ἐπιθυμίαν, θά μᾶς εὕρισκε προθύμους νὰ τὸν δεχθῶμεν καὶ νὰ τῷ παράσχωμεν κάθε βοήθειαν.

Ἐδείχθη ἀμέσως ἀνένδοτος διὰ δύο λόγους, πρῶτον διότι εἶχε δαπανήσει σημαντικὰ ποσὰ διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ πύργου καὶ δεύτερον διότι θά ἐπιπτεν εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν Διοικητῶν του. Τέλος μετὰ τὰς νέας διαβεβαιώσεις μου ὅτι προθύμως θά τῷ ἐδίδομεν τὴν Βενετικὴν ὑπηκοότητα καὶ ἀφοῦ μετεχειρίσθην καὶ ἄλλα πλέον εὐχάριστα μέσα, συγκατετέθη νὰ μέ εὐχαριστήσῃ καὶ ὅχι μόνον ὑπεσχέθῃ νὰ κατεδαφίσῃ μέχρι καὶ τῶν θεμελίων τὸν πύργον, ἀλλὰ νὰ μεταφέρῃ καὶ τὰ ὑλικά ἐκ τῆς κατεδαφίσεως, ἐν τὸς τῶν συνόρων μας....

Ἀφοῦ ἐκανόνισα κατὰ τὸν καλλίτερον τρόπον τὴν ἐνοχλητικωτάτην ὑπόθεσιν τοῦ πύργου, ἐνεφανίσθη εἰς τὸ μέσον ἄλλος: Εἰς τὴ Κόπρηναν εὐρίσκοντο ὑπὸ φόρτωσιν δύο ταρτάνες Δολχινιώτικες καὶ μία Γαλλικὴ. Μεταξὺ τῶν προεκλήθη μία ῥήξις καὶ ἐκρότησαν τὰ ντουφέκια. Τέλος οἱ Δολχινιώτες ἤχμαλῶτισαν τὴν Γαλλικὴν καὶ συνέλαβον τὸν πλοίαρχον, τὸν γραφέα, τὸν πιλότον καὶ δύο ναύτας. Οἱ ὑπόλοιποι ῥιφθέντες εἰς τὴν θάλασσαν διεσώθησαν καὶ ἔτρεξαν εἰς τὸ ἐν Ἄρτῃ Γαλλικὸν προξενεῖον. Ὁ Πρόξενος μετέβη εἰς τὸν Βοεβόδαν ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἠξίωσε νὰ συλλάβῃ τρεῖς Δολχινιώτας ποὺ ἦσαν εἰς τὴν Ἄρταν καὶ νὰ γράβῃ εἰς τὸν Προβλεπτὴν Πρεβέζης ἵνα ἐμποδίσῃ διὰ τῆς βίας τὸν ἔκπλουν διὰ τοῦ λιμανίου Πρεβέζης, τῆς Δολχινιώτικης Ταρτάνας...

Πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἀποφύγῃ κάθε ῥήξιν μέ τὴν ἀγρίαν φυλὴν τῶν Δολχινιώτων, ἐσκέφθην νὰ μετακαλέσω ἐδῶ τὴν μικρὰν γαλέραν, πρὶν ἢ

φθάσουν αἱ δύο Δολχινιώτικαι. Εἰς δὲ τὸν Προβλεπτὴν Πρεβέζης εἶπα νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι, μὴ ὑπαρχούσης τῆς μικρᾶς γαλέρας, ἥτις ἐκλήθη εἰς ἄλλην ἐπείγουσαν ὑπηρεσίαν, δὲν εἶχε τὰ μέσα νὰ σταματήσῃ τοὺς Δολχινιώτας καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ ὑπόθεσις, ὃ δὲ Γενικὸς Προβλεπτὴς ἐπέδοκίμασε τὴν συμπεριφορὰν μου.....»

Δέσμη 868

Ἀγία Μαύρα 27 Μαρτίου 1744. Ὁ ἑκτακτος Προβλεπτὴς γράφει εἰς τὸν Δόγην:

«..... Εἶναι ἄξιον νὰ σημειωθῇ ἡ περίπτωσις τῶν ἐξ Ἀρτης ἐλθόντων νεκροθαπτῶν. Προσκληθέντες οὗτοι μὲ τοὺς δρους ποὺ καθώρισαν οἱ ἐδῶ κάτοικοι καὶ παρακινηθέντες καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀρτῇ Βενετοῦ Ὑποπροξένου, ἔφθασαν εἰς τὴν πλέον δύσκολον στιγμὴν, διότι προσβληθέντες ἀπὸ τὴν νόσον οἱ χωρικοί, οἱ ὁποῖοι ἄλλες φορές ἔθαπταν τοὺς ἀποθνήσκοντες ἐκ τῆς ἐπιδημίας, δὲν ἤμπορουσε νὰ βρεθῇ κανεὶς, ἔστω καὶ ἂν ἐπληρώνετο μὲ τόσο χρυσάφι, ἱκανὸς νὰ πλησιάσῃ τοὺς νεκρούς. Ὅταν ἔφθασαν οἱ Ἀρτινοὶ εὗρηκαν 40 πτώματα ἄταφα καὶ μὲ τὴν ἔντασιν τῆς ἐπιδημίας ἔφθασαν νὰ θάψουν πλέον τῶν ὀκτακοσίων πτωμάτων καὶ συνετέλεσαν τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν μὴ περαιτέρω μόλυνσιν τῆς χώρας.

Τώρα εὗρίσκονται εἰς χεῖρας τῶν δυνάμεων τοῦ Γεν. κατὰ θάλασσαν Προβλεπτοῦ, κατηγορούμενοι ὅτι διέπραξαν κλοπὰς καὶ βασανίζονται μὲ τὰς εἰδικὰς μηχανὰς βασανιστηρίους, ἵνα μαρτυρήσουν τὴν ἀλήθειαν.

Ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ κατηγορία, εἶμαι σύμφωνος νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ἀνάλογος τιμωρία, ἀλλὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τὰ κάτωθι: πρῶτον ὅτι προσέφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των, δεῦτερον ὅτι εἶνε ὑπήκοοι Ὁθωμανοὶ καὶ τρίτον ὅτι ὁ Βοεβόδας, μόλις ἔμαθε τὸν σκοπὸν δι' ὃν προσεκαλοῦντο, ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον καὶ ἀπήτησε νὰ φύγουν ἀμέσως ἵνα βοηθήσουν εἰς τὸ θάψιμο τῶν νεκρῶν. Διὰ τὴν τύχην τούτων ἐνδιεφέρθη ὁ Βοεβόδας καὶ τὴν ἐπιστολὴν του τὴν ὑπέβαλα ἤδη εἰς τὸν Γενικὸν Προβλεπτὴν καὶ ἀναμένω τὴν ἀπάντησίν του...»

Δέσμη 990

Κέρκυρα 12 Μαΐου 1745. Ὁ Γεν. Προβλεπτὴς πρὸς τὸν Δόγην:

«..... Αἱ μεγάλαι διαταραχαὶ ποὺ γίνονται προέρχονται ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους Τούρκους καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐστρατολογήθησαν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἄρματωλοῦ, τοὺς ὁποίους ὁ Πασᾶς τῶν Γιαννίνων ἀποστέλλει πρὸς τὰ μέρη τοῦ Λούρου εἰς τὰ σύνορα τῆς Πρεβέζης, μὲ σκοπὸν νὰ φυλάξουν τοὺς δρόμους ἀπὸ τὰς ἐνέδρας τῶν ληστών. Συνήθως ὁμῶς εἶναι ἡ πολιτεία τῶν Ὁθωμανῶν Διοικητῶν ποὺ εἶνε ἅπληστοι συμφεροντολόγοι, νὰ ἀλλάζουν συχνὰ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἄρματῶν, διαπραγματευόμενοι διὰ χρημάτων τὰς ἀλλαγὰς τούτων εἰς τρόπον ὥστε ὁ

ταν ένας άρματωλός εκδιώκεται, γίνεται ληστής και προσβάλλει τους διερχομένους και λεηλατεί με τους όπαδούς του τα χωριά και όχι σπανίως εισβάλλουν και εις τὰς κτήσεις μας Πρεβέζης και Βονίτσης, τρομοκρατούν τους κατοίκους τῶν χωριῶν και τους ληστεύουν, ὡς συνέβη πρό ὀλίγων ἡμερῶν. Πολλές φορές ἐδημοσιεύθησαν διαταγαί τῆς Ὑψηλῆς Πύλης νά ἐξοντωθοῦν οἱ κακοποιοί οἱ ὁποῖοι λυμαίνονται τήν ὕπαιθρον, ἀλλά αἱ διαταγαί δέν ἐξετελεσθησαν ἢ ἐλλείπει μέσων ἢ ἐπίτηδες οἱ Διοικηταί ἀνέχονται τοιαύτην ἀναρχίαν, ἐκμεταλλευόμενοι τήν περίστασιν και μοιραζόμενοι τὰ κλοπιμαῖα μέ τους τοιούτους κακοποιούς. Ἀπέναντι δὲ τῶν προΐσταμένων των δικαιολογοῦνται λέγοντες ὅτι τους κακοποιούς τους ὑποθάλλομεν ἡμεῖς δίδοντες καταφύγιον εἰς αὐτούς και ἔκαμαν ἀναφοράς εἰς τήν Ὑψηλὴν Πύλην και ἐγένοντο ἤδη διαβήματα και διαμαρτυρία τοῦ Μεγάλου Βεζύρη πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Βάϊλον. Ἐννοεῖται ὅτι ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Διοικητῶν εἶναι τελείως ἀβάσιμα...

24 Μαΐου 1745. Ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Δόγην:

«...ἔμαθα προσφάτως ὅτι πλησίον τῶν Γιαννίνων ἠύρίσκετο ἓνα σῶμα ἀπὸ 1500 Ἀλβανούς, ὅλοι προγεγραμμένοι στασιασταί, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἑνὸς κάποιου Μοῦτσο Κούτσο και ἑνὸς Δημήτρι και οἱ δύο διάσημοι ἀρχηγοὶ κακοποιῶν. Οὗτοι ψευδῶς διέδωσαν ὅτι εἶχον λάβει Βασιλικὴν διαταγὴν νά κινηθοῦν πρὸς τὰ μέρη τῆς Ἀρτης και τοῦ Ξηρομέρου ἵνα κυνηγήσουν και διασκορπίσουν τους κακοποιούς και νά τιμωρήσουν τους ἐν ὑπηρεσίᾳ ἀρματωλούς, ὁμοίως διέδωσαν ὅτι ἔχουν διαταγὴν νά ἀντικαταστήσουν ὅλους τους Ἑλληνας ἀρματωλούς μέ Τούρκους Ἀλβανούς. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἐξηγέρθησαν και θορυβοῦν διότι ὅλοι οἱ Πασάδες εἶναι μακρὰν τῶν ἐδρῶν των και ἔμειναν αἱ πόλεις χωρὶς Διοικητὰς περιωπῆς και ὅτι κύριος σκοπὸς των εἶναι νά διατρέξουν ὅλην τὴν ὕπαιθρον και νά ληστεύσουν τους κατοίκους και νά φθάσουν ἕως ἐκεῖ ὅπου θὰ ἡμπορέσουν.

Συναφῶς πρὸς τὰ ἄνω μοὶ περιῆλθεν εἰς γνῶσιν ἡ πληροφορία, ἀλλὰ δέν κατῴρθωσα ἀκόμη νά τὴν ἐξακριβώσω ὅτι οἱ κακοποιοὶ Ἀλβανοὶ τοῦ Μούτσου Κούτσου και τοῦ Δημήτρι ἤξιωσαν ἀπὸ τους κατοίκους τῶν Γιαννίνων δέκα πούγγιά (⁴⁹) ἀπειλοῦντες νά λεηλατήσουν τὰ γειτονικά χωριάἔλαβα τὰ κατάλληλα μέτρα ἵνα προφυλάξω τὰ σύνορα Πρεβέζης και Βονίτσης διότι ἡ πρόθεσις των εἶναι νά κατέλθουν πρὸς τὰ ἐκεῖ...

15 Ἰουνίου 1745. Ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Δόγην:

«..... μοὶ ἔφθασεν ἡ ἐπιβεβαίωσις ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τουρκαλβανῶν ποὺ εἶχε συγκεντρωθῇ μέ τους ὁπαδούς του πλησίον τῶν Γιαννίνων, ἐζήτησε νά ἀπομακρύνῃ τους Ἑλληνας ὀθωμανούς ὑπηκόους ἀπὸ τὰς θέσεις

49. Κάθε πούγγι περιεῖχε 500 γρόσια ἢ πιάστρες, ποὺ ἦσαν ἐν και τὸ αὐτό.

των άρματωλών εις τάς έπαρχίας 'Ιωαννίνων, "Αρτης και Ξηρομέρου και νά χρησιμοποιήση Τουρκαλβανούς. Καί αν δέν τοῦ γίνῃ αὐτή ἡ παραχώρησις, θά ἐπιδιώξῃ νά τήν ἐπιβάλλῃ διὰ τῆς βίας, ληστεύων και καταστρέφων..... Ἡ ἀνησυχία τῶν προκρίτων τῶν Γιαννίνων ὑπῆρξε μεγάλη, διότι ἐφοβήθησαν τάς λεηλασίας. Οὗτοι ἐκάλεσαν και τοὺς προκρίτους τῶν ἄλλων έπαρχιῶν και συνεζήτησαν διὰ τήν κοινήν σωτηρίαν.... Ὁμόθυμος ὁ μως ἐξεδηλώθη ἡ ἀντίστασις τῶν πάντων ὅπως μὴ ἐπιτραπῇ ἡ φύλαξις τῆς ὑπαίθρου και τῶν δρόμων εις παρομοίους προγεγραμμένους κακοποιούς, τοὺς ὁποίους δέν κινοῦν ἄλλα ἐλατήρια, παρά ἡ αὐθαίρεσία και ἡ ἀπληστία..... Ἐγένοντο προσπάθειαι ὅπως διαλυθῇ διὰ καταβολῆς χρημάτων τὸ συγκρότημα τῶν Τουρκαλβανῶν. "Αν ἀποτύχῃ ἡ ἀπόπειρα αὐτή, τότε θά δοκιμάσουν οἱ έναπομείναντες ἀναπληρωταί τῶν Διοικητῶν νά τοὺς ἀποκρούσουν διὰ τῶν ὅπλων, συγκεντρώνοντες και τοὺς ἤδη ὑπηρετοῦντας άρματωλούς....

Δέν κατέληξαν εις ἀποτέλεσμα αἱ διαπραγματεύσεις τῶν προκρίτων, μολονότι τάς συνώδευσαν μέ προσφοράν χρημάτων και οἱ κακοποιοί τότε ἤρχισαν τάς δηώσεις. Τοιουτοτρόπως ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις νά κτυπηθοῦν διὰ τῶν ὅπλων. Διενεμήθησαν ὅπλα εις κατοίκους τῶν Τρικκάλων ἵνα ἐνισχυθῇ τὸ σῶμα τῶν άρματωλῶν και ἐκινήθησαν οὗτοι ὅπως ἐμποδίσουν τὸ πέρασμα τῶν Τουρκαλβανῶν πρὸς τάς ὀρεινάς διαβάσεις. Εἰς γενομένην συμπλοκὴν οἱ άρματωλοί μετὰ τῶν ἄλλων ἀπώλεσαν περὶ τοὺς 300 ἀνδρας ἀλλά και αἱ ἀπώλειαι τῶν Τουρκαλβανῶν δέν ἦσαν μικραί. Οἱ Τουρκαλβανοί ἐπετέθησαν κατὰ δύο χωριῶν τῶν Τρικκάλων και ἀφοῦ τὰ ἐλήστευσαν, ἔσφαξαν ὅλους τοὺς κατοίκους, ἀδιακρίτως ἡλικίας και φύλου.... Τοιαύτη καταστροφή καθ'ὃν χρόνον διεδίδετο ὅτι καταφθάνουν και ἄλλοι Ἄλβανοί πρὸς ἐνίσχυσίν των, ἐτρομοκράτησε τοὺς κατοίκους τῶν Γιαννίνων και τῆς "Αρτης. Ὁ Βοεβόδας ἔδωκε διαταγὴν εις ὅλους τοὺς ἀρχηγούς τῶν άρματωλῶν τῆς περιοχῆς του νά ἐκκινήσουν ἵνα πιάσουν τάς ὀρεινάς διαβάσεις, ὁ ἴδιος δὲ ἀνεχώρησε πρὸς συνάντησιν τοῦ Ὑποδιοικητοῦ τῶν Γιαννίνων, ἵνα συγκεντρώσουν ἀπὸ κοινοῦ και νέας δυνάμεις και δημιουργήσουν κοινὸν μέτωπον κατὰ τῆς ἐπαπειλουμένης ἐπιδρομῆς τῶν Τουρκαλβανῶν.....».

ΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟΡΡΟΦΗΣΕΩΣ

‘Επάνω από ένα ἄρθρον μου, πού εἶχα γράβει μεταξύ τυροῦ καί πορτοκαλίου—παρ’ ὀλίγον θά ἔγραφα..... ἀχλαδίου!—διά τὸ περιοδικόν αὐτὸ καί πού κατεχωρήθη εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον, ἡ Διευθύνσις τοῦ ἐνόμισεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ θέσῃ τὸν χαρακτηρισμὸν «Οἰκονομικά θέματα». Μιά τέτοια ἐπιγραφή βαρύνει τὴν πέννα μου κατὰ 100 χιλιάδες τόννους, ὅσο σχεδὸν ζυγίζουν τὰ πορτοκάλια, πού παράγονται κάθε χρόνο εἰς τὴν ἐριβώλακα πεδιάδα τῆς Ἀρτης καί μοῦ ἐπιβάλλει ὑποχρεώσεις δυσευρέτου σοβαρότητος.

Καί ὅμως ἡ σοβαρότης εἶναι μία λύσις. Μὲ αὐτὴν μπορεῖ νὰ καλύψῃ κανεὶς μεγαλοπρεπεῖς ἀνοησίες. Ἀλλὰ μιὰ φορὰ ποῦ ἔτσι ἀνεπάντεχα ἐμπλέχτηκα μέσα σὲ οἰκονομικά θέματα, ὀφείλω πρῶτα νὰ καταφύγω εἰς εἰδικούς οἰκονομικοὺς ὄρους. Καί ἀμέσως μοῦ ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν: Προγραμματισμὸς τῆς ἀπορροφήσεως—τῆς ἀπορροφήσεως τῆς συνολικῆς παραγωγῆς ἐσπεριδεδιδῶν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, πού ἀνέρχεται σήμερα εἰς διακόσους τοῦλάχιστον χιλιάδες τόννους, μὲ προβλεπόμενη διαρκὴ ἀλματώδη αὐξηση εἰς τὰ ἐπόμενα χρόνια.

Καί ὅμως παρὰ τὸ γεγονὸς αὐτό, ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ εὐχερέστερον ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἐπωφελέστερη καὶ πλήρη διάθεσιν τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ προϊόντος, ἀρκεῖ μόνον νὰ ὑπάρξῃ καλὴ θέλησις, θά ἔλεγα ἀκόμα καὶ κοινὸς νοῦς, ἂν δὲν ἦταν γνωστὸν ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐπερίσσειε κάποτε σὲ τοῦτον τὸν τόπο.

Ἀλλὰ καλὴ θέλησις καὶ κοινὸς νοῦς, συγκεντρωμένα εἰς ἓνα ἐνιαῖον ὀργανισμόν, κατ’ ἀναλογίαν π.χ. τοῦ Α.Σ.Ο. Μὲ τὸ ὀργανικὸν σύστημα ἔντεκα Κοντογιανναῖοι δεκατρεῖς ταμπράδες, οὔτε ἔγινε οὔτε πρόκειται νὰ γίνῃ ποτὲ τίποτε.

Ἐνας τέτοιος ὀργανισμὸς θά μπορούσε νὰ ἰδρύσῃ ἀμέσως μεγάλον ἀριθμὸν πρατηρίων εἰς ὅλα τὰ κέντρα καταναλώσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅπου ὁ παραγωγὸς θά ἤρχετο σὲ ἄμεσο ἐπαφὴ μὲ τὸν καταναλωτὴ, πρὸς μεγίστην ὠφέλειαν καὶ τῶν δύο, χωρὶς τοὺς πολυαρίθμους σημερινούς παρασιτικούς ἐνδιαμέσους, πού πωλοῦν εἰς τιμὴν τριπλασίαν τοῦλάχιστον ἀπὸ ἐκείνην πού ἔδωκαν εἰς τὸν παραγωγὸν καὶ μὲ τὴν ὑψωσιν τῆς τιμῆς καὶ τὴν εὐρεῖαν κατανάλωσιν τοῦ προϊόντος παρακωλύουν καὶ συγχρόνως ἐμ-

ποδίζουν τὸν κοσμάκη νὰ χαρῇ χορταστικά τὸ θεῖον αὐτὸ δῶρον —τὸ πορτοκάλι.

Πρατήρια, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἐπωλοῦντο εὐθηνὰ τυποποιημένα πορτοκάλια, σὲ νάυλον σακκοῦλες.... ἀλλ' ἄς μὴ προχωροῦμε πολὺ εἰς τὰ ὄνειρα καὶ τὴν πώλησιν—μὲ τὴν ὁποῖαν ἐξαιρετικῶς ἀβρὰς σχέσεις διατηρεῖ πάντοτε τὸ περιοδικὸν αὐτό.....

Καὶ βεβαίως ἓνας τέτοιος ὁργανισμὸς θὰ μπορούσε νὰ ἐπιτύχῃ συμφέρουσιν ἐξαγωγὴν μεγάλων ποσοτήτων. Πρὸ παντὸς εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἰδίως χώρας, μὲ ἀνταλλαγὰς, Δὲν γινόμαστε κομμουνισταί, διότι θὰ εἰσάγωμε περισσότερα εἶδη παραγόμενα ἀπὸ κομμουνιστάς, οὔτε διότι κομμουνισταί θὰ φᾶνε τὰ πορτοκάλια μας. Γινόμαστε ὅμως κομμουνισταί, ὅταν τὰ πορτοκάλια μας σαπίζουν ἐπάνω εἰς τὰ δένδρα ἀζήτητα.

Ἡ δυτικὴ Εὐρώπη κλειστὴ σχεδὸν δι' ἡμᾶς ἤδη λόγῳ προτιμήσεως ποικιλιῶν, πού δὲν καλλιεργοῦνται ἢ δὲν καλλιεργοῦνται ἀκόμῃ εὐρέως εἰς τὴν Ἑλλάδα, γίνεται τώρα περισσότερο ἀπρόσιτη μὲ τὰ ἐγειρόμενα τείχη τῆς κοινῆς ἀγορᾶς.

Εὐτυχῶς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἄρχισεν ἡ Κυβέρνησις νὰ συνδέῃ τὰς εἰσαγωγὰς μας μὲ τὰς ἐξαγωγὰς. Θέλεις νὰ εἰσαγάγω προϊόντα σου, πάρε καὶ σὺ δικά μου, ὅπως κάμνει ὁλος ὁ κόσμος. "Ἀρχισε ὁμως" μὲ δειλίαν, ἴσως δικαιολογημένην εἰς τὴν ἀρχὴν ἓν τινι μέτρῳ ἀπὸ τὸ πολὺπλευρον τοῦ θέματος.

Ἐπίσης βαρεθήκαμε ἐφέτος νὰ διαβάζωμε εἰς τὰς Ἀθηναϊκὰς Ἐφημερίδας τὴν συμβουλὴ πρὸς τοὺς παραγωγούς, ὅτι εἶναι ἀνάγκη, διὰ νὰ ἐπιτύχωμε ἐξαγωγὰς, νὰ μετριάσωμε τὰς ἀξιώσεις μας. Τὸ ἐτόνισε εἰς δηλώσεις του καὶ ὁ Ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου. Πραγματικὰ ἐγενέκευσαν ἀπλῶς πολὺ ἓνα ἀνόητον μοναδικὸν περιστατικόν.

Ἐπιθυμοῦμε τούναντιον νὰ δώσωμε τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι δὲν εἴμεθα τόσον ῥωροί, ὥστε νὰ προτιμοῦμε νὰ μὴ πουλᾶμε τίποτε, ἀντὶ νὰ πουλᾶμε εὐθηνότερα. Μάλιστα ὥρμασεν ἡ σκέψις, ὅτι, διὰ νὰ ἐπιτύχωμε τὴν ἀποσυμφόρηση, εἰς ἔπρεπε νὰ ἐξαγάγωμεν ἓνα ποσοστὸν ἀκόμῃ καὶ εἰς ἀποσυμφόρους τιμὰς σχετικὰ μὲ τὸ κόστος, διὰ νὰ σώσωμε τὰ ὑπόλοιπα πορτοκάλια μας. Εἰς τὴν Βραζιλίαν, ὅταν ὁ καφφὲς εἶναι πολὺς, καίουν μίαν ποσότητα.

Γεγονὸς εἶναι ὅτι ἐδῶ ἐφύτρωσαν καταστρεπτικὰ ζιζάνια οἱ μεσάζοντες, πού διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν ἴδιον κέρδος 10 δολλαρίων κατὰ τόννον ὀγκώνουν τὰς τιμὰς πού προσφέρουν οἱ παραγωγοὶ καὶ καθιστοῦν ἀδύνατον τὸν διεθνῆ συναγωνισμόν.

Ἄλλ' εἶναι εὐνόητον ὅτι διὰ τὴν ἐκτόπισιν καὶ ἐδῶ τῶν μεσαζόντων αὐτῶν καὶ τὸν καθορισμὸν ἑνὸς ποσοστοῦ, πού θὰ ἔπρεπε μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ ἐξαχθῇ, δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀτομικὴ δραστηριότης τοῦ κάθε παραγωγοῦ χω-

ριστά.

Χρειάζεται ένας ενιαῖος ὀργανισμὸς μὲ εὐρυτάτην βάσιν, ἓνας ὀργανισμὸς ποὺ θὰ περιελάμβανεν ὅλας τὰς συνεταιριστικὰς ὀργανώσεις τῶν ἐσπεριδοειδῶν τῆς χώρας.

Εἶναι ἀναπαυτικὸν νὰ προσπαθοῦμε κάθε φορά οἱ παραγωγοί, νὰ εὐρίσκωμεν ἄλλους ὑπευθύνους τῆς στενόχωρης θέσεώς μας. Ἐνῶ τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι μόνον μέσα εἰς τὴν συνεταιριστικὴν ἔνωσιν θὰ εὕρῃ ὁ παραγωγὸς τὴν δύναμιν νὰ λύσῃ τὰ προβλήματά του. Μόνον δταν στηρίξωμεν τοὺς συνεταιρισμοὺς μας εἰς τὴν ἐντιμότητα καὶ τὴν συνειδησιν τῆς ἀλληλεγγύης, τότε μόνον θ' ἀποκτήσωμεν ῥώμην καὶ ἰσχὺν ἀνυπέρβλητον καὶ ὅ,τι φαίνεται σήμερον δύσκολον θὰ εἶναι τότε εὐκόλον. Καὶ ἡ μεγάλη παραγωγή, ποὺ τώρα εἶναι πληθωρική καὶ ἀπειλεῖ καταστροφὴν, θὰ μεταβληθῇ εἰς εὐλογίαν.

Ὅφειλουν νὰ εὐρεθοῦν ἀνάμεσα στὶς ἑκατοντάδες καὶ χιλιάδες ἄγροτοπαίδων, ποὺ ἀποφοιτοῦν κάθε χρόνο ἀπὸ τὰ Γυμνάσια (ἀφοῦ ἀκόμη δὲν ἔχομεν ἀγροτικά σχολεῖα) ἓνας μικρὸς ἀριθμὸς νέων ἀνθρώπων ἀρκετὰ φωτισμένων καὶ ἀρκετὰ πρακτικῶν, ποὺ θὰ γίνουν οἱ ἀπόστολοι τῆς ἀσύγκριτης συνεταιριστικῆς ἰδέας. Ἐνας ἀριθμὸς νέων, ποὺ νὰ εἶναι τόσοι μορφωμένοι, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ εἶναι ὑπερήφανοι, διότι εἶναι ἀγρόται, καὶ τόσοι εὐγενικὰ φιλόδοξοι ποὺ νὰ θέλουν νὰ συμβάλλουν μὲ τοὺς κόπους των στὴ δική τους καὶ μαζὺ στὴ γενικὴ πρόοδο τοῦ Ἑλλήνα ἀγρότη.

Ἄλλ' ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, ὑπάρχει καὶ ἄλλο ἐξαιρετικὸν μέσον ἀποσυμφορήσεως: ἡ βιομηχανοποίησις.

Ἄλλ' ἀρκετὰ σήμερα μὲ τὰ «οἰκονομικὰ θέματα». Ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῶν ἀναγνώστων τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ θὰ συνεχισθῇ εἰς τὸ ἐπόμενον φύλλον.

ΠΕΤΡΟΥ ΑΘΑΜΑ

“ΞΑΝΑΓΥΡΙΣΑ ΣΤΗΝ ΑΜΑΡΤΩΛΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ...,”

Θά πάγω σ’άλλη γῆ, θά πάγω σ’άλλη θάλασσα.
Μιά πόλη ἄλλη θά βρεθῇ καλλίτερη ἀπ’ αὐτή».

Κ Α Β Α Φ Η Σ

ΑΠΟΨΕ, τὸ θεοσκόταδο μὲ σφυροκοπάει ἀτόφθα καὶ μοῦ φαίνεται πῶς βουτάω στὸ θυθὶ κάποιας θλιβερῆς ὥρας. Φαίνομαι σὰν νὰ ντύθηκα ράκη καὶ κρυώνω. Οἱ σκαρμῶί μου λύνονται κι’ ἡ φαντασία μου ἀνακλιδίζεται μέσα στὸ πνιγερὸ δισίλειό της. Φρουμάζω σὰν θάλασσα. Λυώνω σὰν κερὶ. Ἡ σκέψη μου ρουφάει τὸ κρασί κάποιας ὥραιας προσμονῆς καὶ μεθυσμένος φεύγω τρικλίζοντας μὲ σύντροφο τὴν ἐφικτική φαντασία μου. Πλανῶμαι ἔτσι φανταστικά σὲ μακρυνὲς ἐποχές, ὅπου οἱ ἄνθρωποι καρτεροῦσαν ἀπὸ χρόνια τὴν ὥρα τῆς λύτρωσης. Προσπαθῶ νὰ σιμῶσω μὲ τὴ φαντασία τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ποὺ πασχίζαν καὶ τὸν ἥλιο δὲν ἔβλεπαν. Ἦσαν κοινοὶ ἄνθρωποι κι’ αὐτοί, ὅπως κι’ ἐγώ. Ἦσαν καλοὶ καὶ πιστεύαν στὸν ἡρωϊσμό τῆς ζωῆς. Δὲ φοροῦσαν τότε γυαλιά, ὅπως ἐγώ. Δὲ χτενίζαν τὰ μαλλιά τους μὲ μπριγιαντί κι’ εἴτε φοροῦσαν ὑποκάμισο κολαριστό. Ἦσαν ἅπλοι οἱ ἄνθρωποι τότε καὶ γοήτευαν μὲ τὴ θωρεϊὰ καὶ τὸ πνεῦμα. Δὲν ἔδιναν τίποτα ἄλλο ἀπ’ τὴ ζωὴ τους κι’ ὅμως ζοῦσαν καλά. Δὲν τοὺς ἐνοιαζε γιὰ τὸν πλοῦτο ποὺ εἶχαν κι’ ἂν εἶχαν τὸν χάριζαν στοὺς φτωχοὺς. Κι’ ὅμως, αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ δὲν προσδοκοῦσαν καμμιὰ αὐγὴ, ἦσαν ἐράσμιοι ἀπάνω σ’ αὐτὴ τὴ φλοῦδα τῆς γῆς καὶ προστάτευαν τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ δίκαιο.

Στρέφω τώρα τὴ φαντασία μου στὴν ἐποχή μας. Καιροὶ καὶ καιροὶ πέρασαν, δρόμοι καὶ δρόμοι ἀνοιξαν, ἄνθρωποι σταυρώθηκαν

καὶ πέθαναν κι’ ὅμως ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ δίκαιο ἀσθμαίνουν καὶ ζοῦν μὲ τὴ σιωπηρὴ ἀποδυσχεμασία. Παράδοξο! Κι’ ὅμως, ἕνα σωρὸ σοφοὶ πασοῦσαν τίς λέξεις αὐτὲς μὲ ἰδιαίτερη περηφάνεια καὶ θέλουν ἀπάνω τους νὰ θεμελιώσουν τὴν εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ «ὁ θεὸς ντρέπεται ὅταν ὁ εὐτυχισμένος περηφανεύεται», εἶπε κάποτε ἕνας Βετεράνος ἀπ’ αὐτοὺς. Αὐτὸ ὅμως εἶνε ντροπὴ; Ντροπὴ εἶναι καλοὶ μου νὰ θέλουμε τὴν εὐτυχία ποὺ δὲν τὴ νοιώθουν οἱ ἄλλοι. Αἶσχος εἶνε ἀδέρφια, νὰ δοῦναι τὸ κεφάλι μας στὴ λάσπη κι’ ἄλλοι νὰ γελᾶνε. Ἄν πιστεύετε στὸν ἄνθρωπο κλείστε στὴν καρδιά σας αὐτὸ ποὺ γράφεται στὸ ναὸ τοῦ Τσέστερ: «Κύριε, δῶσμου κάποια εὐτυχία νὰ τὴν μεταβιβάσω τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους», γιὰ νὰ ἀνθίξει πάντοτε ἡ εὐτυχισμένη καρδιά, ὅταν βλέπει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ εὐτυχοῦν. Προχωρῶ ἀκόμα καὶ χώνω τὸ κεφάλι μου στὴν ἀλλόκοτη πολιτεία μὲ τίς γαλαξίες ἐλπίδες. Συναντῶ κι’ ἐδῶ ἕνα σωρὸ ἀνθρώπους ποὺ νοσταλγοῦν τίς μακρυνὲς ἐποχές. Περπατῶ ἀνάμεσά τους καὶ μὲ κυττάζουν ἀλλοιθῶρα ἄλλοι εἶναι φρόνιμοι καὶ ἄλλοι τρελλοί.

Ὅλοι τους εἶνε ἄθυμοι καὶ ζοῦν μὲ τὴ νεφελώδη ἀβεβαιότητα τῆς αὔριο. Οἱ φρόνιμοι τῆς ἐποχῆς ζητοῦν τὴν εὐτυχία ὁλοκληρωτικὴ δική τους. Οἱ τρελλοὶ νοσταλγοῦν τὸ ἀπροσπέλαστο ριζικὸ τους. Καὶ εἰς θεὸ εἶναι τέκνα τοῦ ἀμαρτωλοῦ καιροῦ καὶ βυθίζονται κάθε μέρα στὴ θλίβῃ καταχνιά τῆς βιωτικῆς ἀνησυχίας. Περπατῶ ἀκόμα,

μὴν ἀνησυχεῖτε, στὴ σοδομικὴ πολιτεία. Δὲ φεύγω φίλοι μου, μένω ἐδῶ καὶ τριγυρνῶ, ἕως οὗ θάσῃ τὴν ἄκρην τοῦ γκρεμοῦ. Περπατῶ θανάσιμα καὶ σέρνουμε ὡς τὰ χεῖλη του. Ἀφῖνω ἐκεῖ τὴν ἀνάσσει μου καὶ ριγῶ. Βουτάω κατόπι μέσα στὸν ὠκεανὸ τῆς φαντασίας καὶ μὲ λυγμικὸ δέος πλαυίσματι στὴν περιοχὴ τῶν θαρμῶν. Σηκώνουμε ὑστερα σὰν γεράκι ψηλά καὶ πίνω λαίμαργα τὸ φῶς ποὺ τρομοπαίζει σὰν λευκὸ τούλι στὶς δενδροστοιχίες. Ὁ ἀγέρας ψαλιδίζει τὰ κρόσια τῶν δένδρων κι' ἀπ' τὸ παραθύρι τῆς ψυχῆς μου περιεργάζουμε κάποια παλαϊκὴ εἰκόνα ποὺ δένει μὲ τὸ χρῶμα τῆς τὸ παρὸν μὲ τὸ παρελθόν. Κι' ἀλήθεια πόσο μὲ καλοκάρδισε αὐτὸ τὸ ὄραμα!... Ὑστερα θυβίστηκα στὸ ξεμακρο πέλαγο καὶ τίς μαδιῆς δυνουσαιρές. Ἐνα σωρὸ κοπάδια σὰν καμαρωτὰ παγώνια κατηφόριζαν στὸ διάσελο κι' οἱ πορφυροὶ ἰθύκοι φιλιώντιν μὲ τὰ σκαρπιά. Κάποια Ἀπολλωνεῖα ἄρπα μοῦ τρανάζει: τ' αὐτιά καὶ μοῦ θυμίζει τὸ τραγουδὶ τῆς Σαβάθειας μὲ τὴ γλυκειὰ μουσικὴ τῶν Ἑλφῶν. Ὡστόσο ὅμως νοσταλγῶ! Οἱ ρυθμοὶ μέτα μου καλπάζουν, ἀδυσωπῶτο!... Καμμιά διάχυση δὲν ὀργώνει τὸ ὀβυχὸ μου, καμμιά ζέστα δὲν μειώνει τὴν ἀνησυχία μου... Τὶ θέλω; Γιατὶ φειδοζώνουμαι ἀπὸ ἕναν ἄδρατο καταναγκασμὸ; Εἶμαι Σοδομιστὴς καὶ θέλω νὰ ζήσω στὴ γῆ τῆς ἀπωλείας; Αἱ! τί περίεργα πράγματα εἶναι αὐτά, νὰ γνέφης τὸ κούτσουρο τῶν περασμένων, νὰ γλαρώνεις ἀπ' τὴ θάρρυνη θαλπωρὴ του καὶ νὰ θέλεις νὰ μείνης στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ ξετραιχελισμένος σὰν ἀπαίσιο σουδάριο!... Τὶ περίεργα πράγματα εἶνε αὐτά, νὰ θέλῃς νὰ χρυσώσης τὴν περγαμηνὴ μὲ τὴ δομὴ τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας καὶ νὰ σοῦ φορτώνουν τὸ ἀγχος καὶ τὸ κώνειο τῆς ἀχαριστίας... Πέριεργα... πέριεργα... κι' ὅμως ἐγὼ τὰ νοσταλγοῦσα. Κάποιοι ἄδρατος θεοὶ με' ἐσπρωχνε νὰ ξαναγυρίσω στὴν πολιτεία καὶ νὰ ζήσω μὲ τὰ συχαμερὰ ποντίνια τῆς! ὁ ἄθλιος! Δὲν εὑρίσκα σωτηρίαν ἔξω ἀπ' τὰ τεῖχη τῆς Πομπηίας!... Γι' αὐτὸ ἐστριψα τὸ τιμόνι τῆς φαντασίας μου κι' ἀλαφιασμέ

νος ἀνοιξα τὴ σιδηρένια πύλη τῆς καὶ ξαναμπήκα. Ἐνα σωρὸ ἄνθρωποι—οἱ ἴδιοι—μὲ ἀγκάλιασαν καὶ μὲ ρώτησαν: —Ποῦ ἦσουν ἀδελφέ μου; —Στὴν περιοχὴ τῶν θαρμῶν, τοὺς ἀπάντησα. Ἦταν ἡ περιοχὴ τοῦ πόθου μου καὶ τῆς φαντασίας μου. Νόμιζα πῶς ἐκεῖ μέσα ποὺ ζοῦσαν οἱ σοφοί, οἱ ἀνήτuxοι καὶ οἱ τολμηροί, δὲν ὑπῆρχε τρόπος νὰ λυτρωθῶ... Κι' ἔφυγα πικραμένος. Ναί, ἔφυγα κι' ἦρθα κοντά σας. Ἀδέλφια, νὰ μὴν ἐγκαταλείψετε ποτὲ τὴν πολιτεία σας. Ἄν ἐγὼ ὄνειρεύθηκα κάποιες ἐποχὲς ποὺ ζοῦσαν μακάρια οἱ σοφοί, αὐτὸ ἦταν ἕνας ἀερόλιθος ποὺ μὲ παρέσυρε στὸ χάος. Αὐτὸ τὸ ταξεῖδι ἀναψυχῆς ποὺ μοῦ δώρισε ἡ ἀχαλίνωτη φαντασία μου μ' ἔκανε νὰ πιστέψω πῶς τὴ λύτρωσή μου θὰ τὴ βρῶ μέσα στὴν ἀμαρτωλὴ αὐτὴ πολιτεία. Ἡ πολιτεία αὐτὴ μὲ τὸ δέσιμο τοῦ καιροῦ θὰ καρπίσῃ ἕναν πολιτισμὸ ποὺ θὰ δωρίζεται σὲ ὅλους, ὅπως ἡ μυρωδιὰ τῶν λουλουδιῶν. Ὁ πολιτισμὸς μπορεῖ νὰνε ὁδοστρωτήρας, θάρρη ὅμως καιρὸς ποὺ θὰ γίνῃ χρυσὸς κρίκος γιὰ νὰ ἐνώσει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὸ ἀγαπητοί μου μὲ κάνει νὰ θέλω νὰ ζήσω στὴν πολιτεία αὐτὴ κι' ἂν ἀδικοῦμαι, νὰ γίνω ἥρωας καὶ νὰ πέσω γιὰ τὴν ἀλήθεια, τὸ δίκαιο, τὴν ἀγάπη καὶ τὸν ἄνθρωπο. Κι' ἀλήθεια, εἶνε ὁμορφοπρᾶμα, νὰ ἐργάζεσαι, ν' ἀγαπᾷς καὶ νὰ πεθαίνεις ἐλεύθερος... Γι' αὐτὸ μέναιτε πιστοὶ στὴν πολιτεία γιατί ὅλα τᾶλλα εἶναι φαντασίωση καὶ τέλμα. Μείναιτε στὶς ἐπάλξεις τῆς καὶ διαλαλήστε μὲ μεγαλοσύνη ἐκεῖνο ποὺ θροντοφώνησε ὁ Καδάρης:

«Κι' εἶπα: Καינוύργιους τόπους δὲ θὰ βρεῖς, δὲ θᾶβρεις ἄλλες θάλασσες

ἢ πόλεις θὰ σ' ἀκολουθῇ. Στούς δρόμους θὰ γεννᾷς τοὺς ἴδιους.

Δὲν ἔχει πλοῖο γιὰ σέ, δὲν ἔχει ὁδὸ, ἔτσι ποὺ τὴ ζωὴ σου ρήμαξες ἐδῶ,

στὴν κώχη τούτῃ τὴ μικρῇ, σ' ὅλην τὴν γῆ τὴν χάλασες.»

ΣΠΥΡΟΥ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

ΠΙΣΤΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΣΙΣ

Καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἀνῆλθον εἰς μέγα σημεῖον ἀναπτύξεως καὶ προόδου, οἱ δὲ σποῦτινικαὶ ἐξερευνηταί, Λοῦνικ καὶ τεχνητοὶ πλανῆται διασχίζουν μὲ ἱλιγγιώδη ταχύτητα τὸ σύμπαν καὶ τίθενται εὐχερῶς εἰς τροχιάν περὶ τοῦ Ἡλίου, φυσικὸν εἶναι διὰ τοὺς πολλοὺς νὰ γεννῶνται πολλὰ προβλήματα.

Ἐν ἐκ τῶν προβλημάτων τούτων εἶναι καὶ τὸ περὶ θρησκευτικῆς πίστεως καὶ ἐπιστημονικῆς γνώσεως· δηλ. δύναται ὁ ἄνθρωπος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος (αἰῶνος τῶν διαπλανητικῶν πτήσεων) νὰ ἐμμένῃ εἰς τὴν θρησκευτικὴν πίστιν; δύναται δηλ. ὁ ἄνθρωπος νὰ συμβιβᾷ τὰς δύο μαζί ἢ εἶναι ἀνάγκη διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς μιᾶς ἢ ἀπόρριψιν τῆς ἄλλης; Καὶ ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου καταλήγει εἰς σφαλῆρον συμπέρασμα, ὅταν τοῦτο συζητῆται ὑπὸ ἡμιμαθῶν καὶ γενικῶς ὑπὸ τελούντων ἐν ἀγνοίᾳ συζητητῶν. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀποτελεῖ κατὰ τὴν γνώμην μας τίτλον μιᾶς σοβαρᾶς μετ' ἀξιώσεων μελέτης, ἀπὸ γενικῆς σκοπιᾶς θεωρουμένης ἢ καὶ καθαρῶς ἀπὸ φιλοσοφικῆς τοιαύτης.

Εἰς τὸ παρὸν (ἄρθρον) ἡμεῖς θὰ προσπαθήσωμεν δι' ἐλαχίστων νὰ καταδείξωμεν τὴν συνύπαρξιν τῶν δύο τούτων καὶ νὰ καταστήσωμεν γνωστὸν ὅτι οὐδεμία πολεμικὴ ὑφίσταται μεταξύ των.

Καὶ κατὰ πρῶτον ἅς δώσωμεν τοὺς ὁρισμούς. Πίστις: εἶναι λογικὴ—ὑπερβατικὴ βεβαιότης. Ἡ παραδοχὴ τινὸς ὡς ἀληθοῦς· ἡ ἀκλόνητος ἐμμονὴ εἰς ἀρχὰς ἢ δόγματα· ἡ θρησκεία εἰς ἣν τις πιστεύει. Ὁ Κικέρων (DE OFFICIIS I, VII) δέχεται ὅτι, «πίστις εἶναι ἡ σταθερότης καὶ ἡ ἀλήθεια γιὰ τὰ πράγματα ποὺ ἐπώθηκαν καὶ συμφωνήθηκαν». Ὁ δὲ LALANDE (Λεξ. Φίλος.) λέγει ὅτι πίστις εἶναι τὸ νὰ «ἐμπιστευώμεθα χωρὶς ἄμεση ἀντίληψη σ' αὐτὸν ποὺ γνωρίζει». Γνώσις: εἶναι τὸ σύνολον τῆς διὰ παρατηρήσεως καὶ μελέτης κτηθείσης μαθήσεως εἰς τινα τομέα τοῦ ἐπικτητοῦ. Ὁ LALANDE (Λεξ. Φίλος.) δέχεται ὅτι γνώσις εἶναι «ἡ προᾶξις τῆς σκέψεως ποὺ διεισδύει μέσα στὸ ἀντικείμενο τῆς γνώσεως καὶ τὸ ὀρίζει».

Ὑπὸ πολλῶν ἀρνητῶν τῆς θρησκείας ὑπεστηρίχθη τὸ περίφημον «πίστευε καὶ μὴ ἐρεῖνα», τὸ ὁποῖον ἀναλυόμενον δεικνύει ὅτι ἡ πίστις ἀπορρίπτει τὴν γνώσιν καὶ τὰνάπαλιν.

Τοῦτο ὅμως ἀπὸ καθαρῶς θεολογικῆς χριστιανικῆς σκοπιᾶς θεωρούμενον, εἶναι ἀσύστατον διότι οὐδαμοῦ τῆς Ἀγίας Γραφῆς περιέχεται ἡ φράσις αὕτη (προκειμένου περὶ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας). Ἀντιθέτως ὅμως ὁ ἰδρυτὴς τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπιτάσσει τὸ «ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς» (Ἰωάν. 8,39). Ἡ ἐρευνα λοιπὸν δὲν ἀποκρούεται ἀπὸ τὴν πίστιν, διότι διὰ τῆς ἐρεῖνης ὁ ἄνθρωπος τείνει πρὸς

τὸ ἀπόλυτον, πρὸς συνάντησιν τοῦ θεοῦ. Ἡ ἔρευνα εἶναι ἡ νοσταλγία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς συνάντησιν τῆς δημιουργικῆς του δυνάμεως, δι' ὃ καὶ ἡ γνῶσις προάγει μετὰ ἀπὸ τὰς σκοτεινὰς ἱστορικὰς χρονικὰς περιόδους. Διὰ τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς ἐκ ταύτης γνώσεως ὁ ἄνθρωπος τείνει νὰ φθάσῃ ἐκεῖνο ποῦ εἰς τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην λέγεται: ὑπεράνω ἐκάστου ἀριθμοῦ ὑπάρχει καὶ μεγαλύτερος. Οὕτω ὑπεράνω ἐκάστης γνώσεως ὑπάρχει καὶ ἀνωτέρα καὶ ὑπεράνω ἐκάστης δυνάμεως ὑπάρχει καὶ ἀνωτέρα μέχρι τῆς δημιουργικῆς τοιαύτης. Ἴδου τὸ σημεῖον συναντήσεως τῆς πίστεως καὶ τῆς γνώσεως. Ἡ πίστις ὥς ἐξ ἀποκαλύψεως παραδέχεται τὴν ὑπαρξιν τῆς Ἀ δημιουργοῦ δυνάμεως, τὴν ὑπαρξιν τοῦ Ἀπολύτου, τὴν ὑπαρξιν τοῦ θεοῦ. Ἡ γνῶσις διὰ τῆς ἐρεῦνης προσπαθεῖ ἐκ τῶν κάτω νὰ καταστή δυνατὴ, ὥστε νὰ ἀντικρύσῃ τὴν ὑπεριάτην γνῶσιν, τὴν Δημιουργὸν δύναμιν, τὸ Ἀπόλυτον, τὸ θεῖον.

Ἐπὶ τὴν ἐποχὴ καθ' ἣν ἐνομίσθη ὅτι ἡ πίστις πρέπει νὰ ἀπορρίψῃ τὴν γνῶσιν ἢ καὶ τανάπαλιν. Σήμερον ὅμως ὑπὸ πάντων τῶν κορυφαίων ἐπιστημόνων θεωρητικῶν τε καὶ θετικῶν παραδεκτὸν εἶναι ὅτι ἡ ἐπιστήμη οὐδόλως δύναται νὰ καταστή πολέμιος τῆς Θρησκείας. Ὁ GAETON RICON λέγει: «οὔτε ἡ ἐπιστήμη, οὔτε ἡ φιλοσοφία ἔχουν καμμία δύναμι ἐναντίον τῆς θρησκευτικῆς σκέψεως». Καὶ τοῦτο, διότι ἡ θρησκεία δὲν εἶναι ἐπὶ μέρους ἐνέργεια τῆς ὅλης ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν εἶναι πηγὴ τῆς θρησκείας ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον τὸ συναίσθημα ποῦ ὑπεστήριξε ὁ B. RGSAN, οὔτε τὸ θρησκευτικὸν ἔνστικτον ποῦ ὑποστήριξε ὁ Γερουλάνος. Ὁ EVIND BERGGREN λέγει ὅτι «τὴν πηγὴν τῆς θρησκείας εὗρομεν ἐκεῖ, ὅπου τὸ ἐγὼ ἡμῶν κατατείνει νοσταλγικὰ πέρα τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὁρίων πρὸς τὸ συγγενὲς ὑψηλόν». Ἡ θρησκεία λοιπὸν εἶναι βίωμα, εἶναι αὕτη αὕτη ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἐνέργημα ὁλοκλήρου τοῦ ἐσωτερικοῦ ψυχικοῦ του κόσμου.

Ὁ Γκαίτε μᾶς δείχνει, μὲ τὸ ψυχικὸν δρᾶμα τῆς Μαργαρίτας στὸ Φάουστ, τὴν δραστηριότητα, τὴν δυνατότητα διεισδύσεως τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἀνωτέραν ὑπερκόσμιον σφαῖραν μᾶς δείχνει, ὅτι ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ ἀνθρώπου ἔχει μάτια ποῦ βλέπουν ἐκεῖ ποῦ εἶναι ἀνίσχυρα νὰ κοιτάξουν τὰ φυσικά.

Ἡ θρησκευτικὴ πίστις εἶναι ἐσωτερικὴ ψυχικὴ ἐνέργεια, ἐσωτερικὴ κατάστασις ἔμφυτος παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ. Ὁ Λούβαρις γράφει ὅτι ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν δίδει νόημα καὶ σκοπὸν εἰς τὴν ζωὴν θεωρεῖ αὐτὴν ὡς πηγὴν καὶ ὡς ἐγγυητὴν τῶν ἀξιών, αἱ ὁποῖαι διέπουν τὸν βίον. «Διὰ τοῦτο, λέγει, ἡ νοσταλγία, ἡ ἀγωνία, ἡ ζήτησις».

Ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις καὶ ἡ ἔρευνα εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς νοσταλγίας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἄνοδον, νοσταλγίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν ὑπὸ τῶν ἐγκοσμίων δεσμῶν του, νοσταλγίας πρὸς λύτρωσιν.

Οὐδόλως λοιπὸν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ πίστεως καὶ γνώσεως, ὥς καὶ οὐδόλως εἶναι δυνατὴ ἡ ἀντικατάστασις τῆς μιᾶς ὑπὸ τῆς ἄλλης.

Ἐργαζομένη ἐκάστη εἰς ἴδιον πεδίον καὶ ἐξ ἰδίας ἀφετηρίας ὁρμωμένη, κατατείνουνσιν ἀμφότεραι πρὸς τὸν αὐτὸν ἀντικειμενικὸν σκοπόν. Πρὸς λύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔνωσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ θεοῦ.

ΠΑΝ. ΤΣΙΝΑ

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ

Πεῖνα ἦταν στὸ χωριὸ κείνη τῇ χρονίᾳ καὶ οἱ λίγοι κάτοικοί του ἄρρωστοι ἦσαν ὅλοι περὶ ἀπὸ τὴν ἀνέχεια καὶ τὴν κακομοιριά.

—Θὰ πεθάνω Λαμπράκη μου—ἔλεγε ἡ θειὰ ἡ Μήτηρ αἰνὰ τὸ παιδί της—θὰ πεθάνω δὲ θὰ ματακούσω κοῦκο κι' ἔλυνε κάθε μέρα ἀπὸ τὴ θερμῇ. Ἀφαντιάζονταν τὴ νύχτα καὶ ξενόκρενε κι' ἔβλεπε πάντα μεροσιὰ της τὸ γέρο—Μήτηρ ποὺ δὲν εἶχε κι' αὐτὸς ἓνα μῆνα πῶκλεισε τὰ μάτια του πενασμένος καὶ παραπονεμένος ποῦλειπε μακριὰ ὁ Λάζος τὸ μικρότερο παιδί του.

Ὁ ἀέρας δυνατὸς καὶ κρύος κάθε βράδυ γιόμωνε τὸν κόσμον φαντάσματα στὸ μισοέρημο χωριὸ καὶ τράνταζε τὸ καλὺβι τῆς Μητρίνας σύγκορμον. Ἀρπαζε τὶς σάνιδες ἀπ' τὴν στέγη, εἰς πέταγε πέρα, ἔμπαζε πιαθμὲς τὸ χιόνι μέσα κι' ἔσβυνε τὴ φωτιά.

Ποιὸς νὰ ματακαρφώσῃ πάλε τὶς σάνιδες; Ὁ Λάμπρος ποῦχε τόσους μῆνες τώρα ἄρρωστος κι' αὐτὸς ἀπὸ καθὼς πλεβρίτωσε τὸ χινόπωρον στὴ Θεσσαλία ποὺ μάζωνε καλαμπόκι μεριαξῆς καὶ πλάμιαζε τὰ βράδια κατὰχουμα ὅξω στὸν κάμπο;

—Θὰ πεθάνω με μίαν καὶ οἱ δύο, ἔλεγε κι' ὁ Λάμπρος, ἀλλὰ ποιὸς ἔφρει ἐκεῖ τὸ παιδί ὁ Λάζος τί νὰ φκιάνη. Θὰ μπορέσῃ ἄραγε νὰ ζήσῃ αὐτὸ γιὰ θὰ κοκαλιάσῃ κι' αὐτὸ φέτος ξυπόλυτο στὸν κάμπο.

Δυὸ τρεῖς χωριανοί, μὲ τὸν παπᾶ ποὺ ἄρασαν ἀπ' τ' ἄλλο τὸ χωριὸ, σάν ἔλειπε ὁ δικὸς μας ποῦχε φύγει κι' αὐτὸς κείνη τὴ χρονιά, ἔθαψαν μιὰ μέρα τὴ Μητρί

να κάτω στοῦ Θεοφίλου, κανένας ὁμως δὲν ἔδοκε πρόνοια γιὰ τὸ Λάμπρο. Τὸν ἔρριξε σ' ἄλλη ἀρρώστεια, ἔλεγαν στὸ χωριὸ καὶ κανένας δὲν πάγηε νὰ τοῦ ἀνάψῃ φωτιά, νὰ τοῦ ζυμώσῃ λίγο ψωμί καὶ νὰ τοῦ πῇ κάνα λόγο, εἶχε ἀκόμα πεντ' ἔξη ὀκτάδες ροκίσιο ἀλεύρι.

Ὅλοι τὸν ἤξεραν στὸ χωριὸ καὶ τὸν θυμῶνταν σὰν ἤθελαν νὰ τοὺς βοηθήσῃ καὶ νὰ τοὺς συνδράμῃ, σ' ὅτι τοὺς τύχαινε κι' ἔλεγαν καὶ ξανάλεγαν ὁ Λάμπρος τοῦ Μητροῦ μὲ τ' ὄνομα. Τώρα δὲν τὸν ἔρει κανένας. Μόνο τὰ δυὸ μικρὰ κατοίκια τοῦμειναν συντροφιά καὶ βέλαζαν δυνατὰ πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του σὰν τὰ παρασόλαγε τὸ κρύο καὶ λὲς παράστεκαν νὰ πάρουν τὴν ψυχὴ του.

Ἀρμεγε μονάχος τοῦ ὅποτε γύριζαν μόνες τοὺς ἀπ' τὴ βοσκῇ, τὶς δυὸ γιδούλες ὡς τὸ μισὸ γαλατάκι ἀπ' ὅσο εἶχαν, τότενε αὐτὸς αὐτὸ καὶ τὸ ὑπόλοιπο ποὺ ἔμεινε οἱ δυὸ σύντροφοί του τὰ κατοίκια κι' ἄναβε ἂν μπόργιε λίγη φωτιά.

Ἀκόμα καὶ ἡ ἀδερφή του ἡ Ἀρετή, θεοσχωρέστηγε, πέθανε κι' αὐτὴ νέα πολὺ, ποτὲ δὲν πῆγε νὰ ἰδῇ τί φκιάνε.

—Ἀς φλάωνταν νὰ μὴν πέσῃ κατὰς, τί νὰ τοῦ κάμω, ἐγὼ ἔχω παιδιά, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε.

Μόνο ὁ Μακαρίτης ὁ Στέφος ὁ Φρούδας, ἓνα παιδί μύλαμα ποὺ σκοτώθηκε στὸ στρατό, τ' ἄναβε πολλὰς βολὰς λίγη φωτιά κι' ἔπερνε ἓνα κακάβι τὸ βράδυ ποὺ ροβόλιγε ἀπ' τὴν πλαγιά σαλαγώνοντας τὰ λίγα γίδια του, τὸ κρέμαγε κάτω σὶν ὁρμα σ' ἓναν πλάτανο καὶ τὴν αὐγὴ ποὺ ματανέ

βαινε τοῦ τὸ πῆγαινε γιομάτο νερό. Διψοῦσε καὶ ὅλο νερὸ χάλενε καὶ τὸ νερὸ ἦταν ἀλλόργα.

—Θὰ πεθάνω ὥρὲ Στέφο, τοῦλεγε συχνά, δὲ γλυτώνω μὰ νὰ μὴ σοῦ λείψῃ τὸ καλὸ ποτέ.

—"Αεὶ ὥρὲ χαζὲ μὴ σκιάζεσαι, τοῦλεγε ἐκεῖός· ποῦ ν᾿ἄξερε πὼς θὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ὁ μαῦρος σὲ λίγον καιρὸ κι' αὐτὸς. Τὸν ἔφαιε τὸ βόλι στὸν Ἀλμυρὸ ποῦ·ταν στρατιώτης.

Ὁ καιρὸς βούρκωνε, ἔβρεχε, χιόνιζε, ἔκανε γυαλοπαῖ κι' ὁ Λάμπρος ἔλυωνε, ὅλο

ἔλυωνε. Ἡ φήμῃ ἀπλώνωνται στὸ χωριὸ πὼς ἔχει χτικιὸ κι' ὅλοι μᾶλωναν τὸ Στέφο ποῦ πῆγαινε ἐκεῖ κάθε μέρα, ὅμως ἐκεῖνος δὲν τοὺς ἄκουγε καὶ τοῦ πῆγαινε πάντα νεράκι, δὲν εἶχε καὶ τι ἄλλο νὰ τοῦ πᾶν.

"Ἔτσι ἓνα βράδυ, ποῦ ὁ ἀέρας φύσαγε κι' ἔμπαζε τὸ χιόνι ἀπ' τὶς χαραμάδες, τυλίχτηκε στὸ ἄσπρο σεντόνι ποῦ στρώθηκε σάβανο. Ὁ Λάμπρος καὶ ὁ Μπάροπα Κώτσιος ὁ Πλίτσῃς τὸν ἄδραξε στὸν ὦμο καὶ τὸν ἔβαλε κι' αὐτὸν πλάϊ στη μᾶνα του παίρνωντας γιὰ τὸν κόπο του τὶς δύο βετοῦλες καὶ τὰ κατσίκια τους.

† ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΤΟ ΜΑΣΤΟΡΟΠΟΥΛΟ

Τὸν πῆραν τὸν Κολιό,
τὸν πῆραν οἱ μαστῶροι,
παιδὶ ἀπ' τὸ σκολιὸ
νὰ μάθῃ πελοφόρι.

Καρδιὰ πονετικὴ
τὸν ξέβγαλε μὲ κλάμα.
«Τετράδῃ, Κυριακῇ,
θὰ καρτερεῶ γιὰ γράμμα».

Δὲ σώνει ἄλλο νὰ ἰδῇ
παιδεύεται τὸ μάτι:
κρατοῦσ' ἓνα ραβδί,
τὲ στρώμα του στήν πλάτῃ.

Μᾶς ἔφυγε ὁ Κολιὸς
κι' εἶχε μιὰ τέτοια λύπη,
θὰ ναι ὅλοι δῶ τ' Ἀηλιδὸς
καὶ μόνο αὐτὸς θὰ λείπει.

ΚΩΣΤΑ ΑΓΝΑΝΤΗ

Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 21 ΜΑΚΡΥΝΟΡΟΣ - ΤΖΟΥΜΕΡΚΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὰ κατὰ τὴν ἐναρξὴ τῆς Ἑλλήν. Ἐπανάστασης τοῦ 21 πολεμικὰ γεγονότα στὴν Ἠπειρο γενικὰ καὶ ἰδιαίτερα στὰ Τζουμέρκα, δὲν ἔχουν πλήρως διευκρινισθεῖ Ἀπὸ τίς διάφορες πηγές, σύγχρονες τότε καὶ πλησιέστερες πρὸς τὰ συμβάντα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μεταγενέστερες ἐπίσης, προέρχεται πολλὴ σύγχυση, ἰδίως μάλιστα στὴ χρονολογικὴ κατὰταξη καὶ τὴν ἀλληλουχία τῶν διαφόρων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ συγκρούσεων. Καὶ αὐτὸς ἰσχύμα ὁ Μακρυγιάννης μὲ τὰ ἀπομνημονεύματά του, ποὺ τὰ ὀφείλομε στὸν Βλαχογιάννη, πολὺ λίγο καὶ ἀρκετὰ μπερδεμένα μᾶς περιγράφει τὸ πῶς ἄρχισε ἡ Ἐπανάσταση στὰ Τζουμέρκα—Μακρυνόρος. Μόνον κατὰ τὴν ἐξιστόρηση τῶν μαχῶν ἀπὸ τὴ σύγκρουση στὸ «Σταυρό» τῶν Θεοδωριάνων κι' ὕστερα, τότε δηλαδὴ ποὺ ἔλαβε κι' ὁ ἴδιος προσωπικὸ μέρος στὸν ἀγῶνα εἶναι κάπως σαφές, ἀλλ' ἔχει καὶ πολὺ λεπτομερειακός. Ἀπὸ τὸν Αὐγουστο, δηλαδὴ τοῦ 21 καὶ ἔπειτα.

Ὅσοτόσο μᾶς δίνει μὴ σύντομη περιγραφὴ καὶ γιὰ τὰ κατὰ τὸν Ἰούνιο καὶ Ἰούλιο συμβάντα εἰς Μακρυνόρος—Τζουμέρκα—Καλαρρύτες, ὅπως τὰ εἶχε πληροφορηθῇ μέσα στὶς φυλακὲς τῆς Ἀρτας ποὺ τὸν εἶχαν φυλακισμένο καὶ ὅπως τὰ θυμόταν ὕστερ' ἀπὸ καιρὸ. Γι' αὐτὸ καὶ ἀφήνει κενὰ ὅσον ἀφορᾷ τὴ σειρά καὶ τίς ἡμερομηνίες.

Ὁ Ἰ. Κουτσαλέξης ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά, μόνον γιὰ τὰ γεγονότα τῶν Καλαρρυτιῶν, ποὺ ἦταν αὐτόπτης, ἀλλὰ μικρὸ παιδί, μπόρεσε κάτι νὰ μᾶς πληροφορήσῃ, ἀλλὰ κατὰ τὰ λοιπὰ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ τέλεια πιστευτός· εἶχεν ὁ μαναρίτης πολλὴ φαντασία· μᾶς λέει κάπου ὅτι ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἔπαιρνε καὶ τὸν Δεσπότη τῶν Γιαννίνων καὶ πήγαινε στὸν πόλεμο, στὶς μάχες.

Ἀρκετὲς λεπτομέρειες περιέχουν οἱ ἱστορίες τοῦ Τρικούπη καὶ Φιλήμονος, καθὼς καὶ μερικὰ τινα φύλλα τῆς χειρόγραφης Ἐφημερίδος «Αἰτωλική», ποὺ ἐγράφετο τότε στὸ Μεσολόγγι. Ὅλες αὐτὲς τίς πηγὰς μπορεῖ κανεὶς νὰ τίς εὕρῃ ξελαμπι-

καρισμένες κατά τὸ δυνατόν στὴν τρίτη ἔκδοση (1957) τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Κοκκίνου ποὺ κυκλοφορεῖ εἰς φυλλάδια.

Ἡ ἐπανάσταση στὴν Αἰτωλοακαρνανία ἄργησε δυὸ μῆνες γιὰ νὰ κηρυχθῇ. Στὰς 20 μόλις τοῦ Μάη ἐπαναστάτησε τὸ Μεσολλόγγι. Στὴν Ἄρτα εἶχε τοποθετηθῇ ἀπὸ τὸν Χουρσίτ, ποὺ πολιορκοῦσε στὰ Γιάννενα τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, ὁ ἀρβανίτης Ἰσμαήλ Πασᾶς. Μόλις λοιπὸν ὁ Χουρσίτ ἔμαθε πὼς ἐπαναστάτησε τὸ Μεσολλόγγι, διατάσσει τὸν Ἰσμαήλ Πασᾶ νὰ προχωρήσῃ μὲ τὸ στρατὸ ποὺ εἶχε στὴν Ἄρτα (περίπου 1800) καὶ νὰ εἰσβάλῃ στὴν Αἰτωλοακαρνανία γιὰ νὰ προστατέψῃ τοὺς Τούρκους κατοίκους τῆς περιοχῆς.

Προφανῶς ἐνόμιζεν ὁ Χουρσίτ ὅτι μὲ τὴν προέλαση αὐτὴ θὰ κατεπνίγεται καὶ ἡ ἀνταρσία στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα. Δὲν τὴν εἶχε πάρει, ὡς φαίνεται, διόλου στὰ σοβαρὰ τὴν ἐπανάσταση.

Στὸ Μακρυνόρος ὅμως ὁ Ἰσμαήλ βρῆκε μεγάλη ἀντίσταση. Κτύπησε πρῶτα, οἱ 28 Μαΐου ποὺ ἄρχισε τὴν προέλαση, τὴν Λαγκάδα μὲ ἓνα προχωρημένο τμήμα τοῦ στρατοῦ του. Ἡ Λαγκάδα ἦταν ἡ μία ἀπὸ τίς δύο διαβάσεις ποὺ εἶχε τὸ Μακρυνόρος, ἀλλὰ σταματιέται ἀπὸ τὸν Καπετάν Ἀνδρέα Ἴσκο τοῦ Βάλτου, ποὺ μόλις εἶχε προφτάσει νὰ καταλάβῃ τὴ θέση μὲ 40 μόνον ἄνδρες καὶ τὸ Τούρκικο τμήμα ὑποχώρησε καὶ ἐνώθηκε μὲ τὸ κύριο σῶμα, ποὺ τὸ διηύθυνε προσωπικὰ ὁ ἴδιος ὁ Πασᾶς. Στρέφεται τότε μὲ ὅλο τὸ στρατὸ του πρὸς τὴν ἄλλη διάβαση τοῦ Μακρυνόρους τὴν Παληοκούλια. Ὁ καπετάν Ἴσκος ὅμως, ποὺ κατάλαβε τίς κινήσεις του, τρέχει γρηγορώτερα καὶ τὴν καταλαμβάνει τὴ θέση καὶ τοὺς σταματᾷ πάλι τοὺς Τούρκους, φωνάζοντας μάλιστα καὶ πρὸς τὸν ἴδιο τὸν Ἰσμαήλ Πασᾶ νὰ μὴν προχωρήσῃ γιατί «ὅλο τὸ Κάρλελι ἔπιασε τ' ἄρματα». Ὑποχωρεῖ τότε ὁ Ἰσμαήλ καὶ ξαναγυρίζει πάλι στὸ Κομπότι, ἀναμένοντας ἐνίσχυσεις.

Στὸ ἀναμεταξὺ ὅμως ἔρχονται σὲ ἐνίσχυση τοῦ Ἴσκου οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γῶγος Μπακόλας τῆς Ἄρτας, Ἀναγνώστης Καραγιαννόπουλος τοῦ Βάλτου, Γιαννάκης Κουτελίδας τῶν Τζουμέρκων καὶ ὁ τότε γιὰ πρώτη φορὰ συμμετέχων στὴν Ἐπανάσταση Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Στις 8 Ἰουνίου, λίγες μέρες δηλαδὴ ὕστερα, ἔλαβε χώραν μία ἀψιμαχία κοντὰ στὸ Κομπότι. Ὁ συμπράττων μὲ τοὺς Ἑλλήνας Σουλεϊμάν Μέτο πήγαινε κι' αὐτὸς μὲ 15—20 ἀρβανίτες νὰ ἐνίσχυσῃ τὴ γραμμὴ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τούρκικες ὅμως προφυλακὲς στὸ Κομπότι τοῦ ἐπετέθησαν καὶ ἔτρεξε ὁ Καραϊσκάκης μὲ τὸν Γιαννάκη Κουτελίδα νὰ τὸν γλυτώσῃ. Στὴ μικρὴ συμπλοκὴ ποὺ ἐπακολούθησε τραυματίσθηκε στὰ ὀπίσθια του ὁ Καραϊσκάκης, πρώτη ἡμέρα τότε παίρνων καὶ τὸ βάπτισμα τοῦ πυρὸς τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀνέβηκε σ' ἓνα ὑψωματάκι κι' ὅταν εἶδε τοὺς ἀπέναντί του Τουρ

καρβανίτες νά υποχωροῦν, τοὺς κατέβασε τὰ βρακιά του, καὶ τοὺς ἐχλεύαζε. Κρυμμένος ὅμως ἐκεῖ που πλησίον Ἀρβανίτης, τοῦ ἔρριξε μιὰ ντουφεκιά καὶ τοῦ γέμισε τὸν πισινό του μολύβια. Δι' ὃ καὶ μεταφέρθηκε πρὸς θεραπεῖαν στὸ Λουτράκι τοῦ Ξηρομέρου κοντὰ στὴν Κατούνα.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀφίξη τούτῃ τῶν ἐνισχύσεων, ὁ μὲν Καπετάν Ἰσκος κατέλαβε μὲ τοὺς ἀνδρες του τὴν Παληοκούλια, ὁ δὲ Γῶγος Μπακόλας τὴν Λαγκάδα μὲ 100 μόνο ἐπαναστάτες.

Στὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου ὁ Ἰσμαήλ Πασᾶς ποὺ μὲ τὰς ἐνισχύσεις ποὺ τοῦ ἔστειλε ὁ Χουρσίτ ἔφτασε νὰ ἔχῃ τώρα τέσσαρες καὶ πλέον χιλιάδες στρατό, διατάσσει ἐπίθεση καὶ κατευθύνει τὸν κύριο ὄγκο τοῦ στρατοῦ του ἐναντίον τοῦ Γώγου Μπακόλα στὴν Λαγκάδα καὶ ἀκριβῶς στὴ θέση «Ἄη—Παρασκευή». Μίλις ὅμως ἀναψε τὸ ντουφεκίδι ἐκεῖ, ἄρχισαν νὰ τρέχουν πρὸς ἐνίσχυση τοῦ Μπακόλα καὶ ἄλλοι ἐπαναστάτες, ντουφεκῶντας κι' αὐτοί, κι' ἔτσι σὲ λίγο ἀναψε ἡ μάχη.

Ὁ Γῶγος στὴ μάχη τούτῃ θριάμβευσε κυριολεκτικά.

Ἐκ τῶν πρώτων σκοτώθηκε ὁ μπέης τῆς Φράσσαρης Τζαφέρ, πρᾶγμα ποὺ ἐπέφερε τὴν πρώτη σύγκρουση στὸ στρατό τοῦ Ἰσμαήλ Πασᾶ. Ἐπειτα ἀπ' αὐτό, ὅταν εἶδαν οἱ Τοῦρκοι νὰ πέφτουν ἀράδα κορμιὰ στὴ μάχη κι' ἄκουσαν τὸ ντουφεκίδι ἀπὸ ὅλες τὶς ῥάχες γύρω, ἄρχισαν νὰ υποχωροῦν ἄτακτα πανικόβλητοι, ἐγκαταλείποντας καὶ τὸν Τζαφέρ μπέη στὸ πεδίο τῆς μάχης χωρὶς ἀκόμα νᾶχει ξεψυχήσει.

Στὴ μάχη αὐτῇ, τὴν κρίσιμη, σκοτώθηκαν γύρω στοὺς 250 Τοῦρκοι. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν 20 νεκροὺς καὶ πῆραν λάφυρα δύο κανόνια, δύο σημαῖες καὶ πολλὰ μεταγωγικά μὲ τροφές.

Ὁ Ἰσμαήλ Πασᾶς, μετὰ τὴν ἡττα του αὐτῇ στὴ Λαγκάδα, ὑπεχώρησε πρὸς τὸ Κομπότι· ἀλλὰ ἀνασυντάχθηκε γλήγορα καὶ στὰς 18 Ἰουνίου ἐπεχείρησε νὰ παραβιάσῃ μιὰν ἄλλη διάβαση στὸ χωριὸ Αὐτί.

Τὸ Αὐτί ὅμως τὸ κατεῖχε ὁ Γιαννάκης Ράγκος, Καπετάνιος τοῦ Βάλτου. Ὁ Ἰσμαήλ ποὺ νόμισε πὼς θὰ περνοῦσε ἀμαχητὶ τὸ Αὐτί, ἔδωσε μιὰ μικρὴ μάχη ἐκεῖ καὶ διέταξε ὑποχώρηση· ἔπειτα, φοβούμενος μὴν πάθῃ τὰ ἴδια τοῦ Μακρυνόρους. Ἐπέστρεψε λοιπὸν πάλι στὸ Κομπότι.

Τὸ «Αὐτί» ποὺ ἔγινε ἡ μικρὰ μάχη ποὺ μιλάμε, δὲν πρέπει καθόλου νὰ συγχέεται μὲ τὸν αὐχένα αὐτί, ποὺ ἐνώνει τὰ Τζουμέρκα ἀνατολικά μὲ τὴν ὑπόλοιπη ὄροσειρά τῆς Πίνδου. Τὸ «Αὐτί» εἶναι ἓνα χωριουδάκι, ἓνας συνοικισμὸς μᾶλλον στὸ Βάλτο γύρω ἀπὸ τὸ γυμνὸ βουνὸ «Θύαμος» (νῦν Κάντουπας), ἐξ οὗ καὶ Δῆμος Θυάμου, ποὺ περιλάμβανε καὶ τὰ χωριά Πατιόπουλο ἢ Σύντεκνο μὲ 15 συνοικισμοὺς, τὴν Βαλμάδα μὲ 8 συνοικισμοὺς καὶ τὴ Φλωριάδα μὲ ἑπτὰ συνοικισμοὺς. Ἐνας ἀπὸ τοὺς συνοικισμοὺς τούτους ἦταν καὶ τὸ Αὐτί.

Ἡμᾶς ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερα ἡ μάχη αὐτῇ, διότι πρῶτα ἐκεῖ στὸ Αὐτί

έπεσφραγίστηκε ή ολοκληρωτική νίκη του Μακρυνόρους με πλήρη επικράτηση των έπαναστατικών όπλων και δεύτερον διότι σ' αυτή συνελήφθηκε ό καπετάνος των Τζουμέρκων—Ραδοβυζίου Κ. Πουλής συνεργαζόμενος με τους Τούρκους.

"Όσο για τον Καπετάν Πουλή είναι βεβαιωμένο ότι καταδικάστηκε τότε σε θάνατο, αλλά του χαρίστηκε ή ποινή μήν τυχόν μπορέση και συνέρθει από την προδοσία. Αύτός είναι ό λόγος που, όπως γράφει ό Μακρυγιάννης, στα τέλη του 'Ιουνίου περικυκλώθηκε άνευ αποτελέσματος στο Μοναστήρι των Καλαρρυτών (προφανώς πρόκειται για την Κιπίνα) από τους Γιαννάκην Ράγκον, Μητρο Γώγο και Μητρο Κουτελίδα. Και τουτό όμως άν δέν θεωρηθή βάσιμο, είναι πάντως έξηκριβωμένο ότι τον έπόμενο μήνα 'Ιούλιο συνελήφθηκε ό Πουλής αιχμάλωτος στη μάχη της Πλάκας από τον Μάρκο Μπότσαρη κι' έξετελεστηκε βασανιστικά.

Τί γινόταν στα Τζουμέρκα και Ραντοβίζι στο διάστημα τουτό, από τις 28 δηλαδή του Μάη, που άναψε τό ντουφέκι στο Μακρυνόρος, μέχρι τις 18 'Ιουνίου, που ολοκληρώθηκε ή ήττα του 'Ισμαήλ Πασά στο Αύτί;

Σ' όλη αυτή την περιοχή άν εξαίρέσουμε τις Καλαρρύτες—Συρράκο και την Πλάκα, άπέναντι από την "Αγναντα, πουθενά δέν ύπήρχε Τουρκικός Στρατός. Στις Καλαρρύτες ό Χουρσίτ είχε στείλει έγκαίρως μιá φρουρά υπό τον 'Ιμπραήμ Πρεμέτη, που ό μέν Κόκκινος την άναβιβάζει σε έφτακόσιους, όπως και ό Χρ. Σούλης σ'ένα του άρθρο στην Μεγάλη 'Εγκυκλοπαίδεια «Πυρός», ό Μακρυγιάννης σε τριακόσιους, ό δέ Κουτσαλέξης σε όγδοήντα μόνο. Οί έφτακόσιοι μου φαίνονται ύπερβολικοί και μάλλον πρέπει νά δεχτούμε τον αριθμό του Μακρυγιάννη, ίσως και τουτόν ήλαττωμένο.

Στην Πλάκα είχε στείλει μιá μικρή δύναμη υπό τον Βεκούτ—Γαρδίκι. Κατ'αυτόν τον τρόπο ό Χουρσίτ κατείχε και ήλεγχε, όπως λέν σήμερα οι στρατιωτικοί, την διάβαση προς τη Θεσσαλία διά της φρουρας των Καλαρρυτών και την διάβαση της Πλάκας με τη φρουρά του Βεκούτ, 'Αλβανου άξιωματικού. "Ετσι ήσφάλιζε τό περιχαρακωμένο στρατόπεδό του στα Γιάννενα από την άνατολική του πλευρά.

Φαινομενική λοιπόν ήσυχία έπεκρατούσε από τις Καλαρρύτες—Συρράκο μέχρι κάτω στο Ραντοβίζι, καθ' όλο τό διάστημα που γινόνταν οι μάχες στο Μακρυνόρος, μέχρι τις 18 'Ιουνίου. Στα καθαυτό Τζουμέρκα και τό Ραντοβίζι θα γινόνταν βέβαια στρατολονία παλληκαριών από τους όπλαρχηγούς Κουτελίδαν και Μπακόλαν, αλλά καθ' αυτό κήρυξη επανάστασης δέν έλαβε χώραν. Τό μόνο που είναι βέβαιον είναι ότι άρχισαν οι συνεννοήσεις των καπεταναίων με τους Σουλιώτες και δη με τον Μάρκο Μπότσαρη, ό όποιος πράγματι φαίνεται ότι έλαβε μέρος στη σύσκεψη του Βουργαρελιού, στο μοναστήρι «'Αη—Γεώργης». Κήρυξις όμως έμπρακτη επανάστασης δέ γίνηκε, άλλως τε και δέν ύπήρχε πουθενά Τούρκος σ' όλη την

περιοχή για νά γίνη ἡ ἐκδήλωση.

Ἀλλά, ἂν δὲν κηρύχτηκε ἡ ἐπανάσταση ἀπὸ μέρους τῶν κατοίκων ἐπίσημα, ἄρχισε ὅμως νὰ καταστρώνεται σχέδιο γιὰ μιὰ γενικὴ ἐξέγερση, σχηματισμὸ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ καὶ ἐπίθεση κατ' αὐτοῦ τούτου τοῦ στρατοῦ τοῦ Χουρσίτ στὰ Γιάννενα.

Ψυχὴ τοῦ σχεδίου τούτου φαίνεται πὼς ἦταν ὁ Κωλέττης στὸ Συρράκο, μέ συμμετοχὴ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ἐκτὸς τῶν ἄλλων Καπεταναίων τῆς περιοχῆς ποὺ ὅλοι εἶχαν μυηθεῖ στὸ σχέδιο.

Ὁ Κωλέττης εἶχε ἐτοιμάσει τὴν ἐπανάσταση στοὺς Καλαρρύτες - Συρράκο, καὶ εἶχε πρὸς τοῦτο συνεργάτες τοὺς Καλαρρυτιῶτες Κ. Τουρτούρη, Πρωτοπαπᾶ Σγοῦρο καὶ τὸν Νικόλα Γιαννίκο.

Τὸ σχέδιο ἦταν τὸ ἐξῆς κατὰ τὸν Κόκκινον καὶ Ἀρβαντινόν. Ὁ Γιαννάκης Ράγκος καὶ ὁ Στουρνάρης, καπετάνος τοῦ Ἀσπροποτάμου, θὰ ἐπετίθονταν καὶ θὰ καταλάβαιναν τὶς Καλαρρύτες καὶ τὸ Συρράκο, ὁ Γῶγος Μπακόλας καὶ ὁ Κουτελίδας τὰ Κατσανοχώρια καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης θὰ ἐκινεῖτο πρὸς τὸν Κάμπο τῶν Γιαννίνων. (1)

Γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου τούτου ἐγίναν μερικὲς προπαρασκευαστικὲς κινήσεις ἅμα τέλειωσε ἡ μάχη τοῦ Μακρυνόρους (18 Ἰουνίου). Δηλαδή ὁ μὲν Γιαννάκης Ράγκος ἐκινήθηκε πρὸς Καλαρρύτες ἔχοντας μαζί του καὶ τοὺς Καπεταναίους Μῆτρο Κουτελίδαν (ἄδερφό τοῦ Γιαννάκη) καὶ τὸν Μῆτρο Γῶγο (παιδί τοῦ Μπακόλα), ὁ δὲ Γῶγος Μπακόλας μὲ τὸν Γιαννάκη Κουτελίδα καὶ τὸν Κώστα Ράγκο πρὸς Πλάκαν, ὅπου καὶ ἐγίνεν ἡ πρώτη ἐπαφὴ μεταξὺ Σουλιωτῶν καὶ τῶν δῶθε Καπεταναίων, γράφει ὁ Κόκκινος.

Ἐπίσης τὴν ἐπίθεση τῶν στρατευμάτων τοῦ Χουρσίτ κατὰ τῶν Καλαρρυτῶν τὴν τοποθετεῖ «κατὰ τὰς 25 Ἰουνίου», πράγμα ποὺ συμφωνεῖ μὲ τὸ τοῦ Κουτσαλέξη, διὸ στὰς 28 ἰδίου (τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων) μπῆκαν οἱ Τούρκοι καὶ ἀνακατάλαβαν τὶς Καλαρρύτες—Συρράκο.

Τότε, τέλη Ἰουνίου θὰ ἐγίνε ἀπὸ τὸν πρὸς Καλαρρύτες κατευθυνόμενον Γιαννάκην Ράγκο μετὰ τῆς ἀκολουθίας του (Μῆτρο Κουτελίδα, Μῆτρο Γῶγο) καὶ ἡ συνάστησή των στὴν Κιπίνα μὲ τὸν προδότη Κώστα Πουλῆ, ποὺ ἀναγράφει ὁ Μακρυγιάννης.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἄλλο τμῆμα τὸ ὑπὸ τὸν Γῶγο Μπακόλα, ποὺ κατηρθύνθηκε στὴν Πλάκα, τοῦτο ἀφοῦ ἐπολιόρκησε τοὺς ταμπουρωμένους ἐκεῖ Τούρκους τοῦ Βεκούτ—Γαρδίκι, τοὺς ἐξετόπισε ὕστερα καὶ τοὺς κυνήγησε ὥς δυὸ ὄρες δρόμο καὶ τοὺς πῆραν καὶ λάφυρα ἀρκετά.

Φθόνομε ἔτσι στὴν 1η Ἰουλίου, ἡμέρα δηλαδή ποὺ κηρύχτηκε ἡ ἐπανά

1) Ὁ Π. Ἀρβαντινὸς ποὺ ἀναγράφει τὶς λεπτομέρειες τοῦ σχεδίου δὲν ἀναφέρει τὸν Κωλέτη. Προσθέτει δὲ ὅτι ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης δὲν ἐπραγματοποίησε τὴν ἐπιθετικὴν του κίνησιν στὸν Κάμπο τῶν Γιαννίνων, διότι ἀναγκάστηκε νὰ μεταβῇ ἐσπευσμένως τότε στὸ Σούλι, γιατί οἱ Τουρκαλβαροὶ Σουλιῶτες διέρρηξαν τὴν συμφωνίαν ποὺ εἶχαν συνάψει μὲ τοὺς ἄλλους Σουλιῶτες.

σταση στις Καλαρρύτες—Συρράκο. Καί πράγματι γιά τήν ολοκλήρωση τοῦ σχεδίου δέν ὑπολείπονταν τοπικά, στά Τζουμέρκα, παρὰ ἡ ἐπανάσταση στις Καλαρρύτες καί ἡ ἐκδίωξη τῆς ἐκεῖ Τουρκικῆς φρουρᾶς. Γιά τὸ ποιά ἀκριβῶς ἡμέρα κηρύχτηκε ἡ ἐπανάσταση στις Καλαρρύτες πολλὰ γραφῆκαν. Ἡ σιγουρότερη ἡμερομηνία ὅμως φαίνεται πὼς εἶναι ἡ πρώτη Ἰουλίου. Ὁ Χρ. Σούλης γράφων σχετικὰ στὰ Ἑπειρωτικά Χρονικά, τόμ. 7ος σελ. 152, παραθέτει εἰς ἐνίσχυση τῆς γνώμης ταύτης καί μίαν ἐνθύμηση ἀπὸ ἓνα παλὸν μηναῖο τοῦ ἀρχαίου μοναστηριοῦ Λυγγιάδων, ἔχουσιν ὡς ἐξῆς: «1821 Ἰουλίου 10, δευτέρα πουρνὸ χάλασαν τοὺς Καλαρίτες». Εἶναι ἐξηκριβωμένο, ὅτι ἐπὶ 8—10 ἡμέρες κράτησε ἡ πολιορκία τῶν ὑπὸ τὸν Ἱμπραῖμ Πρεμέτη Τουρκαλβανῶν μέσα στις Καλαρρύτες. Ἄρα ἡ 1ῃ Ἰουλίου θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς κήρυξης τῆς ἐπανάστασης στὰ δύο ταῦτα χωριά, Καλαρρύτες καί Συρράκο. Ὁ Κουτσαλέξης ποὺ ἦταν μέσα στὸ χωριὸ Καλαρρύτες, γράφει ὅτι ὁ χαλασμός ἐγινε ἀνήμερα τῆς Πασχαλίδας τῶν Ἀη—Ἀποστόλων (28 Ἰουνίου), πρᾶγμα ποὺ τοποθετεῖ τὴν Ἐπαναστατικὴ ἡμέρα στις 18 Ἰουνίου. Ἀλλὰ τοῦτο δέν συμφωνεῖ πρὸς τὰ λοιπὰ γεγονότα, διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων, πὼς εἶναι δυνατόν ὁ Γιαννάκης Ράγκος στις 18 Ἰουνίου νὰ εὑρίσκεται στὸ «Αὐτί» τοῦ Βάλτου καί τὴν ἴδια ἡμέρα στις Καλαρρύτες;

Ὁ Χουρσίτ στὰ Γιάννενα ἔγινε ἔξω φρενῶν μὲ τὴν κατάληψη τῶν Καλαρρυτῶν καί τῆς Πλάκας καί διατάσσει τὴν ἐπανακατάληψη καί τῶν δύο αὐτῶν σπουδαίων στρατηγικῶν θέσεων. Ἀποστέλλει λοιπὸν πάραυτα τὸν μὲν Ἰσμαὴλ Πασᾶ Πλάσσαν μὲ ἀρκετὴ δύναμη πρὸς Καλαρρύτες, τὸν δὲ Τοπάλ—Ἀλῆ Πασᾶ μὲ δύο καί πλέον χιλιάδες πρὸς Πλάκαν. Ἡ διαταγὴ ἦταν ὁ Ἰσμαὴλ νὰ βρῇ στὸ δρόμο τὸν Ἱμπραῖμ Πρεμέτη μὲ τὴ συνθηκολογήσασα φρουρὰ τῶν Καλαρρυτῶν καί νὰ τοὺς γυρίσουν πάλι πρὸς Καλαρρύτες καί Συρράκο, νὰ τὰ καταλάβουν πάση θυσίᾳ καί τὰ δυὸ αὐτὰ χωριά, νὰ τὰ λεηλατήσουν μὴ ἀφήνοντας λίθον ἐπὶ λίθου καί ὕστερα νὰ τὰ κάψουν. Πρᾶγμα δυστυχῶς ποὺ καί συντελέστηκε τὴν ἀποφράδα ἡμέρα 10ῃ Ἰουλίου. Τὰ λάφυρα ποὺ πῆραν οἱ Τοῦρκοι δέν μετριοῦνται. Ἀφήνω ποὺ τὰ δυὸ αὐτὰ χωριά ἀπαρτίζονταν ἀπὸ πλούσιους κατοίκους, ἀλλὰ καί πολοὶ εὐποροὶ Γιαννιώτες εἶχαν στείλει στις Καλαρρύτες ὅλα τὰ τιμαλφῆ τους καί τὰ χρυσαφικά τους καί τὰ διαμαντικά τους. Τίποτε δέν ἀπόμειναν. Οἱ δὲ κάτοικοι ἔφυγαν ὅλοι πανοικεῖ ὅσοι διασώθηκαν καί μετὰ ἀνεκδιήγητες περιπέτειες, ἀφοῦ πέρασαν ἀπὸ τὸν αὐχένα «Αὐτί» μετὰ τὸ Μελισσουργῶν καί Θεοδωριάνων, ἐξέρπησαν πρὸς τὸν Βάλτο καί ἐκεῖθεν κατέληξαν ἄλλοι εἰς Αἰτωλοακαρνανίαν, ἄλλοι εἰς τὰ νησιά καί ἄλλοι εἰς τὴν Ἰταλία ἀκόμα. Τότε κατέφυγε καί ὁ Κωλέττης στὸ Μεσολόγγι.

ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

ΛΑΜΠΡΗ

Λαμπρή! Σάν σήμερα άλλοτε στά δάση τριγυρνούσα
καί στά περβόλια, στά λιβάδια, στους άγρους,
μέ σένα πλάϊ μου, γλυκέ, πού πίστευα, έρωτά μου,
καί μάζευα άγκαλιές τούς ροδανθούς.

Καί σ' έραινα καί μ' έραινες μέ μισχομυρισμένα
πέταλα μέσ' από ήλιόφλογα φιλιά.
κάτω άπ' τών πεύκων τίς βαθιές σκιές πού μεθυσμένα
για μάς, τραγούδια ψέλναν τά πουλιά.

Δική μας όλη ή άνοιξη έσάλπιζ' έναν ύμνο
μεσ' στην παραδεισένια πλάση, κι ή καρδιά
κρεμόταν άπ' τά χείλη μας, όπως καρπός πού στάζει
στη γή τό γλυκομέλι άπ' τά κλαδιά.

Οί χρυσαχτίδες του ήλιου στά μάτια μας ποτάμια
χύναν τό φώς βαθιά κι ως την ψυχή,
καί φλόγιζαν τό αίμα μας κάθε λογής λαχτάρες,
πόθοι τρελλοί για μιá στερνή, γλυκειάν άπαντοχή.

'Αγκαλιασμένοι φεύγαμε σ' όνειρευτά ταξίδια
μέ τών χελιδονιών τά σπαθωτά φτερά,
μέ τά συννεφοκάραβα τά χρυσαρματωμένα,
σά μεθυσμένοι άπ' της άγάπης τή χαρά.

Λαμπρή! Τώρα δέν πάω πιά στά δάση, στά περβόλια,
νά μάσω ροδανθούς καί τρυφερά κλωνιά,
έσβησε ή πίστη του έρωτα καί νείρομαι μονάχη
στής θλιβερής μου κάμαρης μιá σκιερή γωνιά.

Καί ν' άναστήσω προσπαθώ τίς γλυκοθώρες μέρες
πού πιό γλυκόθωρη μου δείχναν τή ζωή,
μάταια ζητάω τούς θησαυρούς στους μαγικούς αίθères,
μέσ' στους ναούς πού σου 'χτιζε ή ψυχή.

"Εσβησε ή μέρα της Λαμπρής! Στην πολιτεία πλανιέται
του σούρουπου στερνή μι' άναλαμπή.
Μέσ' από τό κλειστό παράθυρο κι ό ίσκιος μου ξεχνιέται
του δρόμου κάτω βλέποντας τή σκοτεινή καμπή.

ΝΙΚΟΛ. ΧΡ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

ΤΑ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΣΟΥΛΙ

**Κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 1803 χρόνους (ἐκ πικραδύσεως—
ὡς ἐκ τοῦ πραγματικοῦ).**

ΕΚΕΙΝΟΙ

Σούλι. Λέξις ἡ ὁποία μᾶς ἠλεκτρίζει καὶ συγκλονίζει, μᾶς ἐμπνέει καὶ μᾶς ἀναβιβάζει εἰς ὑψηλότερα ἐλίπεδα ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ πατριωτισμοῦ. Ὅλοι γνωρίζομεν τὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς μας ἀνυπότακτον εἰς τοὺς Τούρκους γενεὰν τῆς Ἠλείρου μας, τὴν μικρὰν ἐκείνην δημοκρατίαν ἐκείνην ἡ ὁποία εἰς τὰ 4 συνασπισθέντα ὄρεινὰ χωρία τῶν Κασσωπίων ὄρεων περιέλαβε καὶ τόσα ἄλλα· καὶ ὁ ἀριθμὸς των αὐξηθεὶς ἀνήχθη εἰς 7, εἰς 13, 72, 96, 114. Καὶ τουρκαλβανικοὶ ἀκόμη πληθυσμοὶ φεύγοντες καὶ αὐτοὶ τὴν πίεσιν τῶν Μπέηδων καὶ προσκολλώμενοι εἰς τὸ Σούλι ἀπέκτων τὴν ἀνεξαρτησίαν των.—Ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς ἀγνοεῖ τοὺς Σουλιώτας καὶ τὸ ὅτι αὐτοὶ ἥρωϊκώτατα εἰσέφερον κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τὴν τοπικὴν τους ἀνεξαρτησίαν, κατόπιν δὲ καὶ τὸ ὅλον εἶναί τους διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος Ἑλλάδος; Ἐκείνους οὔτινες διετήρησαν ἄσβεστον τὸν σπινθῆρα τῆς ἐλευθερίας καὶ κατ' ἐπανάληψιν συνέτριψαν καὶ κατήσχυναν τὸν ὑπερόπτην Ἀλὴν τῶν Ἰωαννίνων;

Ἐκείνους οἱ ὅποιοι συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐξαφθῇ ἡ φαντασία αὐτοῦ «νὰ γκρημίσῃ τὸν Σουλτᾶνον καὶ νὰ γίνῃ βασιλεὺς στὴν Πόλιν, διάδοχος τῶν Κωνσταντίνων;» Ἐκείνους τοὺς ὁποίους τόσον ἐξύμνησεν ὁ Βύρων, ἐκείνους ποὺ ἔψαλεν ὁ βάρδος τῆς ἐλευθερίας Διονύσιος Σολωμός;

Ἐδῶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Πῶς ἐδημιουργεῖτο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὁ ἀδάμαστος, ὁ ἥρωϊκὸς αὐτῶν χαρακτήρ;

Ἀπάντησις: Οἰκογενειακὴ καὶ ἐθνικὴ ἀγωγή. Ἄλλ' εἰς τὴν δογματικὴν ταύτην, οὕτως εἰπεῖν, ἀπάντησιν ἅς ἔλθῃ ὡς συνεπίκουρος καὶ ἡ οἰκογενειακὴ μας παράδοσις, ὡς ἐκ τοῦ πραγματικοῦ.

«Πανάρατος (!) ... ντροπὲς πράγματα...»

Ἡ ἐκ πατρὸς μάμμη μου εἰς τὰ παιδικὰ μας χρόνια (πρὸ 66 περίπου ἐτῶν) διηγεῖτο εἰς ἡμᾶς πῶς διεσκέδαζον εἰς τὸ Σούλι τὰς Ἀπόκρεω κατὰ τοὺς πρὸ τῆς καταστροφῆς του χρόνους «ὅπως τῆς τὰ μολόγαε ἡ μακαρίτσα ἡ πεθερά της», ἡ

προμάμμη μου· καὶ ἔλεγε: Εἶναι πολλά, πολλὰ χρόνια πού πέθανε ἡ μακαρίτσα ἡ πεθερά μου· νὰ παιδάκια μου, ἡ βάβω τῶν πατεράδων σας. Ὅντια; ζοῦσε, γρηά—πολὺ γρηά τότε, μολόγαιε σὲ μένα καὶ στοὺς πατεράδες σας, πού ἦταν κι' αὐτοῖνοι σὰν κι' ἐσᾶς μικρὰ παιδιὰ, καὶ μᾶς ἔλεε τῶς διασκέδαζαν ἐκεῖὰ τὰ χρόνια, πρὶν τὸ χαλασμό, ⁽²⁾ στὸν τόπο της, γιὰτὶ αὐτὴν ἦταν ἀπ' τὰ Σουλιωτοχώρια, ἀπ' τ' ἄγια ἐκεῖνα χώματα... θὰ σᾶς τὰ εἰπῶ, ὅπως μοῦ ἔλεε αὐτή... «Παιδιὰ ⁽³⁾ καὶ κοπέλες μικρὲς καὶ μεγάλοι, ἄντρες, γερόντιοι καὶ γρηῆς, τὶς ἀποκριῆς τὸ ἀπόγευμα ἔντυναν τὰ γεορτινά τους, στολίζονταν καὶ ἔβγαιναν στὸ χοροσιάσι, ⁽⁴⁾ στὴν πλατέα τοῦ χωριοῦ ἢ ἀπὸξω ἀπ' τὴν ἐκκλησιά, πού ἦταν μιὰ μεγάλη αὐλὴ μὲ πεζούλια γύρω, γιὰ νὰ κάθονται οἱ τρανήτεροι, οἱ καπιταναῖοι. οἱ γρηῆς, ἡ γερόντιοι, καὶ κᾶνας ἀνήμεπος... οἱ νεώτεροι, ἄντρες—γυναῖκες, ἔμπαιναν στὸ χορό· χώρια ⁽⁵⁾ οἱ ἄνδρες δικό τους χορό, χώρια οἱ γυναῖκες κι' οἱ κοπέλλες στὴν ἄλλῃ μεριά, ⁽⁶⁾ παραπέρα· οἱ ἄλλοι ἀγνάντευαν. ⁽⁸⁾ Χόρευαν χοροὺς τοῦ τόπου μας μ' ὦμορφα τραγούδια, καὶ μὲ λαλοῦμενα, βιολιά, ντέλφια, μπουζούκια, ἂν εἶχε τὸ χωριὸ βιολτζήδες... Στὸ χορὸ κρατιούνταν ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο μὲ μαντήλι, ποτὲ χωρὶς μαντήλι.

Ἄλλὰ διασκέδαζαν καὶ μὲ παιγνίδια... καὶ τὶ παιγνίδια!...

Γι' αὐτὰ ὅμως τοιμάζονταν ἀπὸ γλιγορώτερα... Ἄπ' τὰ μεγάλα παιδιὰ, τοὺς ἄντρες, ντένονταν κρυφὰ ἀπ' τοὺς ἄλλους σὲ κᾶνα σπῖτι, πότε δύο, πότε ἕνας, πότε τρεῖς· αὐτοῖνοι τὸ κανόνιζαν... Ἄλλαζαν τὶς φορεσιῆς τους, φόραγαν ἄλλα σκουτιά ἔλλα ρούχα... γανώνονταν καὶ λίγο στὸ πρόσωπο, γιὰ νὰ μὴν τοὺς γνωρίζουν εὐκολὰ τὰ παιδιὰ. Πάντα ἕνα ἀπ' τὰ μεγάλα παιδιὰ, ἀπ' τ' ἄλλα πού δὲν ντύθηκαν, ἔβγαίνε καραούλι ⁽⁹⁾ στὴν κορφὴ τοῦ χωριοῦ... Οἱ χωριανοὶ δὲν ἄφιναν ποτὲ τοὺς τὸ χωριὸ ἀφύλακτο, χωρὶς καραούλι· κάθε χωριὸ ἔβανε καὶ φυλακτάδες· οἱ ὀχτροί, οἱ Τουρκαρβανίτες αὐτὲς τὶς μέρες, τὶς γιορτές, Χριστούγεννα, Ἀποκριές, Λαμπρή, αὐτὲς φύλαγαν νὰ μᾶς κάμουν κᾶσι. ⁽¹⁰⁾ ἔρχονταν γιὰ κλεψιῆς, ἢ μᾶς ρίχνονταν μὲ πόλεμο, νὰ πάρουν τὸν τόπο μας, τὰ παιδιὰ μας, νὰ μᾶς σκλαβώσουν. Μὴν νὰ ἦταν μιὰ φορὰ μονάχα; Μὴν τὰ ρωτᾶτε...

Τὴν ὥρα πού γέγονταν ὁ χορὸς, νὰ κι' ἀκούονταν ἀπ' τὸ καραούλι δυὸ σιουρίσματα τὸ ἕνα κοντά στ' ἄλλο. ἦταν τὸ καβούλι. ⁽¹¹⁾ Στὸ διάσελο ⁽¹²⁾ φάνηκαν Ἀρβανίτες, ἔρχονται στὸ χωριὸ «αὐτὸ ἦταν!.. Μὲ τὸ σιούρισμα ξεπετιούνταν κᾶμποσα παλληκαρόπλα, 15—16 χρονῶν, καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ ἔτρεχαν καὶ τὰ μικρότερα παιδιὰ, πρὸς τὰ κεῖ πού ἀκούστηκε πῶς μπῆκαν ὀχτροὶ στὸ χωριὸ.

Αὐτὴν τὴ στιγμὴ κάποια ἔγνοια ἔπιανε ⁽¹³⁾ ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ χορὸς καὶ τὰ τραγούδια σταμάταγαν γιὰ κάμποση ὥρα, γιὰ νὰ ματαρχίσουν, ἅμα τελειώσῃ τὸ παιγνίδι. Καὶ τὰ παιδιὰ σὰν ἄκουγαν πῶς μπῆκαν Τοῦρκοι στὸ χωριὸ... τὶ νὰ σᾶς εἰπῶ;... ἔτρεχαν πρὸς τὰ κεῖ μὲ φωνές, μανιασμένα, μὲ λιθάρια, μὲ τζουμάκια, ⁽¹⁴⁾ μὲ ξύλα στὸ χέρι, ὅ,τι πρόφτανε ν' ἀρπάξῃ τὸ καθένα, νὰ τοὺς βαρέσουν, ⁽¹⁵⁾ νὰ τοὺς διώξουν, νὰ τοὺς πιάσουν ζωντανούς... Καὶ σὰν τοὺς ἀντίκρουζαν, τοὺς ἔπεριαν στὸ κοντό, τοὺς πᾶιναν χέρ—ποδάρι ⁽¹⁶⁾. Καὶ μιὰ χρονιά, καθὼς τὸν ζύγωσαν ⁽¹⁷⁾ ἕναν πού ἦταν ντυμένος σὰν Ἀρβανίτης... «Ἀρβανίτης—λένε—λιάπης,

(₁₁) κουσιάτε (₁₂) παιδιά, ἔλοι, τρέξτε, βαράτε τον, πιάστε τον. . Αὐτὸς μαυρισμένος λίγο στὸ πρόσωπο, ἀξούριστος, ἀκούρευτος μὲ τὰ μαλλιά ὡς τὰ μάτια, ἀνοιχτὰ τὰ στήθια, ρενιζεκληάρης, (₁₃) μὲ μιὰ παληοσέγκουνα πού δὲν εἶχε μπάλωμα δικό της, μὲ λεριασμένη παληοφουστάνελλα, κάλτσες κοί γουρνοσάρουχα, μὲ τὰ δάχτυλα ὅζω μ' ἓνα κουτσοχάντζαρο (₂₁) στὸ σλιάχι, κι' ἓνα καρυοφύλλι—τφέκι· στήν πλάτη μὲ σκοινὶ κρεμασμένο.... πού νά τὴ βρῇ τὴ λωρίδα!... Ροβόλας (₂₁) κρυφά—κρυφά, σκυφτὰ, μέσα τὴ λαγκαδιὰ κατ' τὸ χωριό· καὶ σὰν στὸν παίρνουν τοῦ κυνήγου, τὸν κυνηγᾷ ἀπὸ δῶ, τὸν κυνηγᾷ ἀπὸ κεῖ, ἀνήφορο, κατήφορο, στὰ μονοπάτια, στίς λαγκαδιές, κι' ἀνάμεσα τὰ σπίτια, δῶ κ' ἐκεῖ νά τὸν φτάσουν, καὶ κάπου—κάπου τὸν κοντοζυγώνουν, γιατί κι' αὐτὸς γιὰ νά τὸν ζυγώσουν τὰ παιδιά δὲν ἔτρεχε καὶ τόσο γλίστρα· ἔκανε πῶς γλίστραε κι' ἔπεφτε, κι' ὅσο νά καλοσηκωθῇ ἔτρωε καὶ κάμποσες ξυλιές ἀπ' τὰ παιδιά· κι' ἔφαιε πολλὰς ὡς πλὺ καταφτάσαν τὰ μεγαλύτερα καὶ τὸν ἔπιασαν. Φωνές, χαρές, τὰ παιδιά... «τὸν παλιαρβανίτη.. τὸ λιάνη. . ἂμ' τί λογάριζε;...» Τὸν ξαματίωσαν, σὰν νά εἰποῦμε, τοῦ πῆραν τὰ πολεμκά, τὸ χαντζάρι, τὸ τφέκι, τίς παλάσκας. Τέλος τὸν ἤφεραν στὸ μσοχώρι (₂₂) καὶ τὸν παράδωκαν στοὺς καπεταναίους καὶ στοὺς δημογέροντες, νά τὸν ξετάξουν τὸ τί· καὶ πῶς; Τὶ ἤθελε κι' ἦρθε;... ποίος τὸν ἔστειλε;... κι' ἔτσι γιὰ κείνη τὴν ὥρα τὸν ἔκλεισαν στὴ χάψη, (₂₄) σ' ἓνα κατώϊ.. Καὶ τότε πάλι τραγούδια καὶ χοροὺς, ὅπως μπροστήτερα, (₂₄) ἀπ' ὅλους, ἄντρες—γυναῖκες.

Ἄλλη χρονιά, παιδιά μου, ἔπαιξαν ἄλλο τετοιο, πού ἀπάν—κάτω (₂₅) ὥμοιαζε: Φάνηκαν μέσα στίς λαγκαδιές στὰ ψηλῶματα τρεῖς τέτοιοι Ἀρβανῖτες, σὰν κεῖνον ποῦ σᾶς εἶπα, γιὰ τίς ἄλλες Ἀποκριές. Ἔτσι κι' αὐτοὺς τοὺς ἔνοιωσαν, τοὺς κατάλαβαν, τοὺς πῆραν γέρ—ποδάρι, (₂₆) τοὺς κυνήγησαν, τοὺς ἔδιωξαν ὅζω ἀπ' τὰ σύνορα: ἀλλὰ οἱ δημογέροντες ἔστειλαν καὶ ἄνθρωπο στὸ γειτονικὸ χωριό νά εἰπῇ στοὺς χωριανοὺς νάχουν κι' ἐκεῖνοι τὸ νοῦ τους. (₂₆)

Ἔτσι ἄλλη μιὰ χρονιά τίς Ἀποκριές, παιδιά μου-- σὰν θυμοῦμαι, νυφούλα μου—φαίνηκαν στὸ διάσελο νάρχωνται στὸ χωριό μας μὲ πολὺ θάρρο δυὸ ξένοι. Μὲ τὸ σιούρισμα ἀπ' τὸ καρσούλι ἔτρεξαν μικροὶ—μεγάλοι, ὅπως καὶ μπροστήτερα σᾶς μολόησα, τοὺς ἔπιασαν, τοὺς ἔβαλιν μπροστά, τοὺς ἤφεραν καὶ τοὺς παράδωκαν στοὺς τρανοὺς τοῦ χωριοῦ μας· αὐτοῖνοι τοὺς ξέταξαν, τὸ τί· καὶ πῶς; Φοβισμένοι κι' οἱ δυὸ, ἔτρεμαν σὰν τὸ βοῦρλο.... Ὁ ἓνας ξηρακινός, (₂₈) ψηλός, στήν δεידή (₂₉) του σὰν χαραμῆς, (₃₀) μ' ἓναν ντροβὰ δεφτέρια, (₃₁) ἦταν «τασιλτάρης» (₃₂)· αὐτὸς εἶπε πῶς ἔρχονταν νά μάση ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς—τοὺς Ἕλληνες λέω—τὸ τζελέπι, (₃₃) τὸ κεφαλέτι, (₃₄) καὶ τᾶλλα τὰ βασιλικά δοσίματα (₃₅) γιὰ τὴν κᾶσσα. (₃₆) Ὁ ἄλλος, ἓνας κοντόχοντρος καλοθρεμμένος, ἦταν ὁ σπούμπασης (₃₇)· αὐτὸς εἶπε, πῶς ἔρχονταν νά συνάξῃ καὶ τᾶλλα δοσίματα γιὰ τὸ Μπέη...στάρι, κριθάρι, καλαμπόκι....Μὴ ρωτᾷς, νυφούλα μου· δὲν μᾶς ἄφηναν σάλιο στὴ γλῶσσα.... τί τράβαγαν (₃₈) οἱ Χριστιανοί!

Σὰν ἄκουσαν αὐτὰ οἱ γερόντοι (₃₉) τοὺς εἶπαν· «Νὰ πῆτε σὲ κεινοὺς πού σᾶς ἔστειλαν καὶ νά τοὺς πῆτε πῶς δὲν ἔχομε κανένα λογαριασμὸ μ' αὐτούς· δὲν τοὺς χρω-

σιᾶμε τίποτε, οὐτ' ἓνα ἄσπρον, (40) οὐτ' ἓνα σπυρὶ (41) γέννημα (42)· τὸ καλὸ μονάχα ποὺ θὰ σᾶς κάμωμε νὰ σᾶς στείλωμε ὥς τὰ σύνορα συνοδείᾳ μὲ κανα—δυσὸ παιδιά, μὴν πάθῃτε κᾶνα κακό. Προσέξτε ὅμως μὴν ξαναπατήσετε στὰ χρώματά μας, γιατί τότε θ' ἀφήκετε ἐδῶ τὴν καταζυλὴ (43) σας...

“Ἐτσι, νυφούλα μου, ἔτσι παιδιά μου, γένονταν οἱ διασκεδάσεις τὲς Ἀπόκριες καὶ στᾶλλα τὰ Σουλιωτοχώρια....

Ἄλλὰ οἱ νοικοκυρὲς εἶχαν κι' ἔγνοια τοῦ σπιτιοῦ· προτοῦ νυχτώσῃ ἔφευγαν ἀπ' τὸ χοροστάσι, πᾶνιναν νὰ μαγειρέψουν· ἐκείνη τῇ βραδυνᾷ 4—θ φαμιλιές—ἀδερφοξάδερφα — μαγέρευαν μαζί, ἢ καθε μίᾳ ἔφερε τὰ φαῖά της, (44) πίτιες, καὶ ὅτι ἄλλο τοίμαζαν, κι' ἔτρωγαν καὶ γλένταγαν ὅλοι οἱ συγγενεῖς μαζί σ' ἓνα σπίτι του· κοιμοῦνταν. Ξημερώνοντας ἡ καθαγὴ Δευτέρα οἱ νοικοκυρὲς ἔπλυναν, καθάριζαν τ' ἄγγεῖα ποὺ ἦταν ἀπ' τ' ἀρτυμένα φαῖά· ὁ κόσμος ἐκείνη τῇ βδομάδα, τὸ ὥς τὰ μεσάνυχτα κι' ἀκόμα κι' ὕστερα ὁ καθένας μὲ τὴ φαμιλιά του στὸ σπίτι καθαροβδόμαδο, δὲν ἔτρωε λάδι· ἀλλὰ καὶ ὅλη τῇ Σαρακοστῇ μοναχὰ τὸ Σαβᾶτο—Κύριακο ἔτρωε λάδι, καὶ τοῦ Βαγγελισμοῦ καὶ τῶν Βαΐων ἔτρωε ψάρι. Τοιμάζονταν νὰ κοιωνήσουν· καὶ τῇ Λαμπρῇ μὲ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» νὰ ψήσουν τ' ἀρνί τους, νὰ γλεντίσουν... Ἐτσι μᾶς τὰ μολόγαε ἡ μακαρίτισ᾽ ἡ βάβω σας, ὅπως σᾶς τὰ εἶπα, ἔτσι καὶ γένονταν στὸ Σούλι. —Κι' ἐγὼ παιδιά μου, σᾶς λέω. Καταλαβαίνετε, πῶς αὐτοῖνοι ποὺ ἄλλαξαν καὶ νένονταν ἔτσι ἦταν ἀπ' τοὺς δικούς μας, καὶ νοιώθετε γιατί. Ἐκαναν αὐτὰ τὰ παιγνίδια γιὰ νὰ μὴ σκιαζῶνται τὰ παιδιά, καὶ νὰ μὴ λογαριάζουν γιὰ τίποτε τοὺς Τούρκους· νὰ τὰ συνηθᾶνε, ἀπὸ μικρὰ παιδιά καὶ κοπέλλες, νὰ πολενᾶνε χωρὶς φόβο.

Καὶ τώρα; «Πανάρατος...! Τὶ πανάρατος εἶν' αὐτοὺς; Σᾶν κοτάη, ἅς μῶρθῃ ἐδῶ αὐτοὺς ὁ Πανόρατος... αὐτὸ τὸ παληόπαιδο ποὺ θέλει νὰ μάθῃ κι' ἐσὼς αὐτὲς τὲς ντροπὲς!.. Μακρὰ ἀπὸ τέτοια, παιδάκια μου, γιὰ νὰ γένῃτε κι' ἐσεῖς σὺν τὰ σουλιωτόπουλα, νὰ ἦστε ἀληθινὰ ἑλληνόπουλα

Οὕτω πῶς ἐτελείωσεν τὴν τὸσον ἔμπνευστικὴν εἰς ἡμᾶς ζῶσαν ἐθνικὴν μας παραδόσιν ἢ ἐκ πατρὸς μακαρίτισσα μάμμη μας.

ΕΚΕΙΝΟΙ λοιπόν, οἱ Σουλιῶται, μετὰ σκληροῦς—συντριπτικῶς—ἡρωϊκοῦς ἀγῶνας συνετέλεσαν κατὰ τὸ ἐπ' αὐτοὺς εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν δημιουργίαν τῆς Νέας Ἑλλάδος.

ΣΗΜΚΙΩΣΕΙΣ.— 1) Πανάρατος: θεατρ. ἔργον μὲ περιεχόμενον ἀναγόμενον εἰς τὴν Βυζαντινὴν—Σταυροφοριῶν ἐποχὴν. Ἐγένετο παράστασις αὐτοῦ (ἐδιδάχθη) ἐν ὑπαίθρῳ, ὑπὸ ἀστρατεῦτων τότε νέων καὶ εἰς Μελίσσουργον τὴν 15 Αὐγούστου 1886. Οἱ κάτοικοι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην δὲν εἶχαν ψυχικὴν διάθεσιν νὰ παρηγορηθῶσι κατὰ τὸ ἔθιμόν των μὲ γενικὸν κυκλικὸν χορὸν (150—200 φουσταναλλοφόρων ἀνδρῶν) συνοδευόμενον ὑπ' ὀργάνων ἐγχωρίου μουσικῆς, διότι ἐπικειμένον ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνδρῶν διετελοῦν ἐν ἐπιστρατεύσει. Τὸ ἔργον ὅμως ἀπῆρσεν εἰς τοὺς παρακολοθησάντες ὥς μὴ συνᾶδον πρὸς τὰ χορηστὰ ἦθη.

2) Καταστροφή τοῦ Σουλίου. 3) ἀγορία. 4) τόπος ἔνθα ἐγίνοντο οἱ χοροί. 5) τοίχος χαμηλὸς χρησιμεύων διὰ πολλοὺς ὡς καθίσματα. 6) χωριστά. 7) μέρος. 8) ἐθεῶντο. 9) σκοπός. 10) ληστεία, κακούργημα. 11) σύνθημα. 12) διάβασις (ἐκτὴν). 13) Ράβδοι. 14) κτυπήσουν. 15) κατὰ πόδας. 16) ἐπλησίασαν. 17) λέγονται. 18) τρέξατε. 19) ρακένδυτος. 20) εὐτελες χατζάρι. 21) κατέβαινε. 22) ὀλίσθαινε. 23) εἰς τὸ κέντρον τοῦ χωρίου. 24) πρότερον. 25) σχεδόν. 26) νὰ προσέχουν. 27) πρότερον. 28) λιποδραχμός. 29) τὴν ὄψιν του. 30) μοχθηρός—κακοῦργος. 31) βέλβια λογαριασῶν. 32) εἰσπράκτωρ. 33) φόρος ζῶων. 34) κεφαλ. φόρος. 35) γενικῶς οἱ φόροι. 36) Δημόσιον Ταμεῖον. 37) εἰσπράκτωρ τῶν γεωργῶν. 38) ὑπέφερον. 39) Δημογέροντες. 40) τὸ μικρότερον τουρκ. νόμισμα. 41) κόκκον. 42) δημοτ. προϊόν. 43) σκελετός. 44) φαγητό. 45) μαγειρικά σκεύη. 46) μετὰλαβαν. 47) Πάσχα. 48) φοβοῦνται. 49) τολμᾷ.

ΕΝΑ ΜΟΝΑΧΑ...

Στην *Άλίκη Βουγιουκλάκη*
CABARET «ARIZONA» BUDAPEST

Δέν υπάρχει παρὰ ἓνα κορίτσι σ' ὅλο τὸν κόσμο.
Δέν υπάρχει παρὰ ἓνας μονάχα Θεός.
Δέν υπάρχει παρὰ ἓνας μονάχα ἥλιος.
Δέν υπάρχει παρὰ ἓνα μόνο φεγγάρι. Δέν υπάρχει...
"Ω!.. Δέν υπάρχει παρὰ ἓνα κορίτσι σ' ὅλο τὸν κόσμο.

* *

Αὐτὸ εἶναι ἡ δύση κι' ἀνατολή.
Αὐτὸ ἡ λαμπρότητα τῶν ἀστρῶν.
Αὐτὸ εἶναι ἡ δροσερὴ βράδυνη αὔρα.
Αὐτὸ ἡ ποίηση, ἡ μουσική,
τὰ χρώματα, τὰ πουλιὰ καὶ τὰ λουλούδια,
ἡ πλατιὰ καὶ γαλάζια θάλασσα
κι' ὁ ἀγνὸς μπλε οὐρανός.
Αὐτὸ εἶναι τὸ σύμπαν, τὸ πᾶν,
ὁ πόνος, ἡ χαρά, ἡ ζωὴ Ἡ ζωὴ μου. Δέν υπάρχει...
Δέν υπάρχει παρὰ ἓνα κορίτσι σ' ὅλο τὸν κόσμο.

* *

Κλάψε φτωχέ μου συνονόματε... Κλάψε σκληρὲ μου Γιούγ-
κερμαν.
Κλάψτε τὴ μοναδική, τὴ μικρὴ χαδιάρα σας Βούλα.
Σκόρπα τὰ δάκρυα παντοῦ, Πρίμας—Τσιγγάν. Δέν υπάρχει...
Δέν υπάρχει παρὰ ἓνα κορίτσι σ' ὅλο τὸν κόσμο.

* *

Κλάψε φτωχέ μου Γιώργο Μάζη. Κλάψε Βασίλη Γιούγκερμαν.
Κλάψτε ἀντάμα μὲ τὰ Οὐγγαρέζικα βιολιὰ
ὅλες τίς νύχτες, ὅλα τὰ χρόνια, σ' ὅλα τὰ καμπάρε τῆς
Βουδαπέστης
τὸν υπέροχο, τὸ μεγάλο χαμένο ἔρωτά σας. Δέν υπάρχει...
Δέν υπάρχει παρὰ ἓνα κορίτσι σ' ὅλο τὸν κόσμο.
"Ὅλα τὰ μιούζικ—χὼλ τοῦ νέου κόσμου
τὰ ντάνσιγκ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς
δὲ φτάνουν νὰ γιαιτρέψουν τὸ μεγάλο πόνο. Δέν υπάρχει...
Δέν υπάρχει παρὰ ἓνα κορίτσι σ' ὅλο τὸν κόσμο.

* *

Κλάψε φτωχέ μου Γιώργο. Κλάψε σκληρὲ μου Γκλαρχε.
Κλάψτε τὴν ἀσύγκριτη, τὴ μικρὴ χαδιάρα σας Βούλα.
Τώρα μόνο σας νοιώθω. Καὶ κλαίω κι' ἐγὼ μαζὺ σας.
ἀπὸ λύπη, ἀπὸ πόνο ... ἀπὸ χρά...
Τώρα μπαίνω κι' ἐγὼ στὴ μεγάλη περιπέτεια τῆς ἀγάπης.
Δέν υπάρχει...
"Ω!.. Δέν υπάρχει παρὰ ἓνα μονάχα κορίτσι σ' ὅλο τὸν κόσμο.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΡΑΓΚΟΥ

ΑΥΤΟΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ

—1—

Πουλάκι ὁ λίβας μ' ἄρπαξεν ἀπ' τὸ φτωχὸ χωριό μου,
—τὸ κούφιο τῆς σπουδῆς ἰδανικό—.
καὶ τὰ φτερά μου μᾶδῃσε στὴν ἄγρια βιοπάλη.
Ὁ Πάνας μὲ παράτησε... Ράγισε τὸν αὐλό μου..
Καὶ πρῶϊμο χιόνι μούστρωσε στὸ ἀναιμικὸ κεφάλι
τὸνειρο τῆς ζωῆς τὰσκητικό...

—2—

Μέσ' στοῦ πελάγου τάνοιχτά μ' ἔρημη μοιάζω θάρκα,
ποῦ τὴ χτυπᾷ τὸ κύμα ἀγριωπό..
Δὲν φέγγει φάρος, ἄφαντο στοὺς κάδους τὸ λιμάνι.
Σακατεμένος ναυαγὸς δίχως πνοή καὶ σάρκα
κάποιο ἐγερτήριο καρτερῶ ματαίως νὰ σημάνη
καὶ παραδέρνω δίχως νόημα καὶ σκοπό...

1957

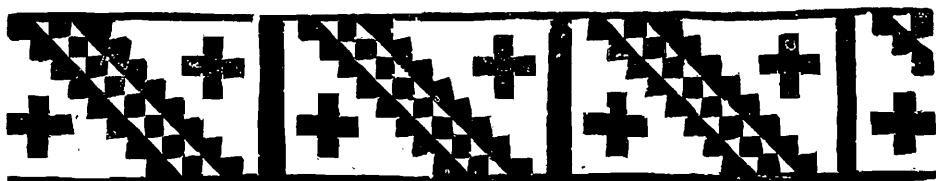
ΜΑΡΙΑΣ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

ΤΩΡΑ

Τώρα ξεμάκραιν' ἡ χαρὰ
γύρω, τριγύρω στὴν καρδιά
ἀπλώνεται γαλήνη,
τώρα κι' ὁ πόνος στὰ κρυφὰ
σιγοφωλιάζει στὰ βαθιὰ
κι' ἀθώρητος θὰ μείνη.

*

Τώρα ξεμάκραινε ὁ καημὸς
σὰν νᾶταν ἄχνα καὶ λυγμὸς
σὲ χυνοπώρου δεῖλι
τώρα ἔγκρεμίστηκε τὸ φῶς
ποῦεταν τραγούδι καὶ ρυθμὸς
τῆς Μοίρας ἀντιστύλι.

Χ. Μ. ΚΟΝΤΟΧΡΙΣΤΟΥ

ΑΠ' ΤΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΑΣ

Ἡ «Ἄρτα ἀρτιμὴ τοῦ κόσμου», ὑπῆρξε πάντοτε ἀρχόντισσα, ἡ πόλη καὶ ἡ περιοχὴ της. «Ἄρτα ἱράτ (δηλ. πλοῦτος), Γιάννινα ριχάτ (δηλ. ωραία διαμονή), ἔλεγαν οἱ Τοῦρκοι. Πλούσια δηλ. καὶ ὀχυρὴ πάντα ἡ περιοχὴ ἀπὸ φύσεως, καὶ κατοικημένη ἀδιάκοπα ἀπὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο καὶ μὲ δράση σ' ὅλους τοὺς καιροὺς, ἔπλασε καὶ διατηρεῖ ἡ πόλις καὶ ἡ περιοχὴ μας, ὠραίους θρύλους, πολλὰ παραδόσεις, καὶ ἄφθονο λαογραφικὸ ὕλικό. Ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα ποὺ γνωρίζομε, παραθέτομε ἐδῶ μερικὰ ὅπως τ' ἀκούσαμε: Λένε π.χ. πῶς ὁ Μέγα Ἀλέξανδρος ἀνοίξε τὸ στενὸ τῆς Πρέβεζας, κι' ἔκτοτε ὁ Ἀμπρακικὸς ἔγινε ἀπὸ κάμπος θάλασσα. Στὸν Κάμπο τῆς Κυρᾶς, λένε ἐπίσης, πάλαι ἦν τὰ θηρία στεργιά καὶ θάλαττα, κι' ἐνίκησαν τὰ νερά. Ἀνοίξαν λέει τὸ κανάλι τῆς Πρέβεζας, κι' ὤρμησαν τὰ νερά, κι' οἱ κάμποι ἐγιναν μπόουντοι ἐκεῖ ποῦναι τῶρα τὸ Φειδόκαστρο ὡς τῇ Σαλαῶρα καὶ τὰ Φλάμτουρα. Τῇ Σαλαῶρα τὴν ἔλεγαν Σάλα—Χῶρα, δηλ. χῶρα κοντιὰ στὴ θάλαττα, στὸ ἄλας. Κι' εἶχε βιό τότε καὶ κότμο, καὶ τὴ σκέπασαν τὰ νερά., τὴν Αὐλερὴ δηλ. τὸ Βζούλι, τὴ Λογαροῦ κ.λ.π. κι' ἐγιναν ἡ Κακιὰ Βάλτα, ὁ Αὐλέμονας, ὁ Αἰ Γιώργης καὶ τόσα ἄλλα βαλτογίβαρα ποῦναι σήμερα. Τότε ποὺ χύθηκαν τὰ νερά καὶ πνίγηκαν οἱ τόποι αὐτοί, λένε πῶς τὰ βουβάλια πάλευσαν μὲ τοὺς ταύρους, κι' ὡς κοντριούνταν μ' ὡς τῇ γῇ τίς μουσοῦδες καὶ μούγκριζαν, ἔτσι ὡς τὰ βρῆκε τὸ νερό, ἔτσι ἔμειναν, κι' ἔκτοτε ἀκούεται ἐκεῖ ἡ βουή, ἴδια ἐκείνη, σὰ μουγκριτὸ μέσ' ἀπὸ τοὺς βάλτους, «μβού.., μβού.., μβού!.. εἶναι αὐτὸ πάκοῦμε, τὸν Ἰταυρο ἢ Γίταυρο! Ὅταν ἀρχῇ τοῦ Μάρτη ἀκούεται ὁ Ἰταυρος, τότε ἀρχίζ' ἡ ἀνοίξη, εἶναι ἐλάθευτο. Τὰ πρόβατα τότε τῆς χώρας αὐτῆς λέγεται πῶς ἦτανε πρὸς τὰ λαγαρότερα, στίς ἐκβολές τοῦ Ἀράχθου τότε, πρὸς τίς ἀπέραντες καὶ ὡς σήμερα ἀρμυροεκτάσεις κάτω πρὸς τὸ Ἀλήμπεη τὸ Νιοχώρι καὶ τὴν Καρακονησιὰ καὶ τὴν Αὐλερὴ κεῖθε, κι' ὅπως ἐκλῶσαν τὰ νερά πίσω πρὸς τὴ θάλασσα τᾶρριξαν ὅλα στοὺς βυθοὺς, σκόρπια, κι' ἔκτοτε.. τὰ ματάκια τους ποὺ λάμπουν τίς νύχτες καὶ τ' ἄσπρα τους μαλλιά, σπιθολογᾶν μέσ' τὸν Ἀμβρακικό!..., Κι' ἀπ' τ' ἄσπρο τους κορμί, ξέν εἶναι σ' ἄλλη θάλασσα τέτοια τροφή τῶν ψαριῶν ἀπὸ τότε! Τρέχουν

ἐπάνω τους καὶ βουτᾶν τὰ δελφίνια οἱ βοσκοί, νὰ τὰ σώσουν καὶ νὰ τὰ βροῦν, μὰ τοῦ χαμοῦ.... Κι' ἔμειναν τὰ Τουμπάνια, πετούμενα θεριά, ἄλλοι βοσκοὶ αὐτὰ μὲ τίς μοῦργκες κάπες ἀπ' ἔξω στὰ βαλτογίβαρα ἔκτοτε, καὶ καρτεροὺν ἀνέλπιστα! Καὶ τὰ τσκάλια, γύρα τους, τὰ σκυλιά τους τότε, οὐρλιάζουν τίς νύχτες, ἀκόμα τὴ νήλα τους... (Μοῦ τ' ἄλεγε ὁ γέρο Θιοχάρ' Παππᾶς.) Γιὰ τὰ γιβάρια αὐτὰ καὶ κᾶτι ἔχνη γκαλντεριμιοῦ ποῦ σῶζονται σήμερα μέσ' τοὺς βυθοὺς τοῦ Τσουκαλιοῦ, τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ τῆς Λογαροῦς, στοὺς Βοροὺς τοῦ 'Αἰ Γεώργη τῆς Βίγλας πρὸς τὴ Σάλα— Χώρα, εἶναι καὶ ἄλλος μῦθος πού θὰ μιλήσωμε παρακάτω. Πρὸς τὸ 'Ιόνιο, εἶναι ἡ Κοιμωμένη τοῦ Ζαλλόγγου. Πίσω ἀπὸ τίς τωρινὲς φυλακὲς μέσ' τὸ Κάστρο, εἶναι καὶ τώρα ὑπολείμματα τοῦ ἀρχαίου καλλιτεχνικοῦ Μεγάρου, καὶ λέει ὁ φύλακας ἀρχαιοτήτων κ. Κατσάνος, ὅτι εἶναι τοῦ Πυρρείου Μεγάρου. — Ἰσως, γιατί ὁ κ. Κατσάνος ἄκουσε πολλοὺς — καὶ ὅτι καὶ οἱ μαρμάρينوι στῦλοι τῆς εἰσόδου πρὸς τὸ μπουντρούμι τὸ 'Ενετικό, καὶ τ' 'Αλήπασια οἱ σῶζόμενοι, δτ' εἶν' ἀπ' αὐτό. Πράγματι, τέτοιοι ἐξαιρετικοὶ καὶ μεγάλοι μαρμάρينوι στῦλοι, δὲ μπορεῖ νὰ ἦταν γι' ἄλλο κτίσμα, παρὰ γιὰ παλάτι. 'Εκεῖ ἄλλως, ποτὲ στὸ μεταξὺ δὲν ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ μνημεῖα μας ἄλλο σοβαρὸ κτίσμα ποῦ νὰ χρειάζωνταν τέτοια μάρμαρα, συνεπῶς κάπου τ' ἀληθινὸ ἄκουσε ὁ Κατσάνος γι' αὐτό, κι' ἔχει δίκαιο φαίνεται. Τὸ Πελασγικὸ ἐπίσης τοῖχος γύρα του, γιὰ ἀντράλεια τοῦ Βασιλεῖ, πρέπει νὰ προσεπιμαρτυρῇ. Φαίνεται θάταν αὐτὸ τότε στὸ Κάστρο, σάν ὁ Παρθενόνας στὴν 'Ακρόπολη! 'Απὸ πιὸ πάνω ἀπὸ τὸ Κάστρο, γύρα του κι' ὡς τὸ Γιοφύρι κάτω, συχνά τίς νύχτες τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ τὰ μεσάνυχτα τὸ χειμῶνα, ἀκούεται διακρετὰ πολλές βολὲς ἓνα φυσουμανιό, σὰ φυσατό, σὰ βουή στὸ γυαλό: φφ..β.ββ... β... ἀκοῦς, σὰ διάβα ἀγερικῶν, λές κι' εἶναι κάτι ἀνάνερο ποδοβολητό, ἀγέρας ἀπὸ πέρασμα ξωτικῶν, λένε πῶς πνέματα, τίς οἶδε ποιῶν ἀνδρείων ἄλλοτε τῆς Πόλης αὐτῆς καὶ τῆς περιοχῆς τὴν περιζώνουν τρεχάμενα, τὴ φυλᾶνε λένε, ἴδια ὅπως τότε, ἀπὸ κάθε ἐνάντιο καὶ ὡς τώρα. Γιὰ τὸ φυσικὸ πλοῦτο τῆς περιοχῆς, σ' ὅλα τὰ περασμένα της, τὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων, τὰ Βυζαντινά, καὶ τὰ μετέπειτα δείχνουν ὅτι πράγματι ἦταν πάντα ἀρχόντοι καὶ ἄξιοι στὴν περιοχὴ αὐτῇ. Στὸ Καστρί τοῦ 'Αμμοτόπου ἐκεῖ ποῦ τώρα εἶναι κάτι ἀρχαῖες στέρνες, ἦτανε λένε τὰ νομισματοκοπτεῖα, στὸ Φειδόκαστρο κάτω τὰ Ναυπηγεῖα, στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ τῆς Βουλίστας ἦταν Βουλὴ λένε, σῶζονται δὲ καὶ ἐρείπια ἐκεῖ, ἔχνη ἀπ' αὐτῇ. Καὶ αἱ βάσεις τοῦ Γεφυριοῦ τῆς "Αρτας, εἶναι προχριστιανικὲς γράφει ὁ 'Αραβαντινός. Πολλὲς μαρμάρινες κολῶνες τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Παριγορίτσας εἶναι ἀπὸ 'Αμβρακικοὺς ἀρχαίους ναοὺς. 'Αλλὰ καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας «Χρυσὸ μπαξιέ, κλωβὶ μὲ πέντ' ἀηδόνια» τὴ λέει τὴν "Αρτα ἓνα τραγούδι της. 'Ο Γατοφάγος ἢ Θιακογιάννης, δαπάναις του ἀνέκτισε ἓνα τμήμα τοῦ Γεφυριοῦ. Καὶ λέν

οί χωριάτες, ὅτι τάχα ἐπίτηδες τῷ χιτσε, γιὰ νὰ ρχωνταν οἱ χωριάτες μέσα, νὰ πέρουν οὖζο, νὰ τοὺς πέρει τὰ λεπτά. Τὰ «Λιοβούνια» ὁλόκληρα βουνὰ ἀπάνω ἀπὸ τοὺς Ρωγούς, ἦταν δάση ἀπὸ ἐλαιῶνες ποὺ χάθηκαν, ἐξ οὗ καὶ ἐλαιοβούνια! Ἦταν παχὺς καὶ γλυκὸς τόπος ἀνέκαθεν ἡ Ἄρτα εἰς ὅλα τὰ ξεχειμαδιὰ της, γένναγαν δυὸ φορές τὸ χρόνο τὰ πρόβατα! Κάτι παληοὶ σκόρπιοι στίχοι τοῦ λαοῦ, ἀπὸ καὶ τέτοια μπονλίκια βγῆκαν καὶ ἀπέμειναν: «κι' ἀπὸ τὸ γάλα τὸ πολὺ, ἀλέθουν πέντε μύλοι», «..οἱ πέντ' ἀλέθουν μὲ κρασί, καὶ οἱ δέκα μὲ τὸ λάδι!..». Μὲ κιούγκια τῶφερναν τὸ γάλα (ἄλλοι ἄλλου, μιᾶν γιὰ τὸ κρασί ἢ τὸ λάδι) στὴ Βλαχέρνα!. Πρόπερσι δὲ ποὺ ἰσοπέδωναν τὴν πλατεῖα στοῦ χωριό, τὸ ξέχωσαν αὐτὸ τὸ κιούγκι καὶ τὸ χάλασαν ὅ' ἕνα μέρος. Ἐκεῖ σώζονται μαρμάρινοι τάφοι τῶν Κομνηνῶν Δεσποινῶν. Λένε πῶς κι' ἀπὸ τὸ πηγάδι τῆς Θεοδώρας ἐδῶ, ὑπάρχει τρύπα κατ' ἀπὸ τὸ ποτάμι ποὺ καταλήγει στὴ Βλαχέρνα!, εἶχε πλούτη ὁ τόπος, κι' ἔφκιανε! Σ' ὅλα τὰ χωριά ἦταν Ζάβατοι, κοινόχρηστα δηλ. δάση ἀπὸ καρποκλάρια. Καστανιές, Ἀμπέλια, Καριές, Σκαμνιές, Συκές, Δρυμῶνα, Δρυῶνα λέν' πολλὰ μέρη μας, ἀπὸ παλιές των παραγωγές.

Τόσο δὲ πολὺς ἦταν παλαιὰ ὁ πλοῦτος καὶ ξακουστὸς τῆς Ἄρτας, ποὺ καὶ μῦθοι καὶ τραγούδια ὡς μακρὰ τῶλεγαν. «Ἄρτα πῶχεις τ' αἰκάλλι, ν' ἐλῆς καὶ πορτοκάλι!». Ἰράτ' μπουλίκια δηλ. πλοῦτος! «Χατζιόμπασι» τὸν ἔλεγαν τὸν κάμπο τῆς Ἄρτας, δηλ. πλουσία πεδιάς, κι' ἦταν βαλιδές, δηλ. κτῆμα τῆς μητρὸς τοῦ ἐκάστοτε Σουλτάνου. εἰς ἣν ἐπληρώνετο εἰδικὸς φόρος τὸ «Χάσι», ἐξ οὗ ἴσως καὶ «τῶπιασες χάσια»! «Χρυσὸς μπαξιές» ὅπως τὴν ὕμνεῖ ἕνα τραγούδι τῆς παλιότερα, καὶ τὸ 1346 ὁ ἐξ Ἀγκῶνος Ἰυριακὸς τὴν περιγράφει «Πόλιν πλουσίαν καὶ ἔνδοξον»! Κι' ἦταν κι' ἄξιοι, σ' ὅλους τοὺς καιροὺς οἱ ἀρτινοί. Οἱ Στρατιῶτες τοῦ Πύρρου δὲν ἤξεραν τὸ πίσω. «μιὰ νίκη τέτοια ἀκόμη ἂν κινήσωμε, θὰ χαθοῦμε, εἶπε ὁ Πύρρος», τόσο πολὺ θυσιάστηκαν γιὰ νὰ νικήσουν! «Χστιανὸς Ἀρτινός, Τοῦρκος Γιαννιώτς, κι' ὀβριὸς Θεσσαλονικιώτς, ὁ θεὸς νὰ σέ φλάη!» ἔλεγαν οἱ παληοί, τόσο ζαβοὶ κι' ἄξιοι ἦταν! Στὴν Ἄρτα τὸ 1600 ὁργανώθηκε πανελλήνια ἐπανάσταση ἀπὸ τὸν Γαβριήλ, ἀργότερα στῶν «παληκαριῶν τὰ λημέρια τὰ Τζουμέρκα κι' Ἀγραφα ὁ Κατσαντώνης ὠργάνωνε πανελλήνια ἐπανάσταση γράφει ὁ Κ. Σάθας. «Τὰ Κατσαντώνια» ὅπως ἔλεγε τοὺς ἀπανταχοῦ κλέφτες ὁ Ἀλήπασιας, αὐτὸ λέει. Καὶ τὸ τραγούδι του: «Βῆκα ψηλὰ κι' ἀγνάντεψα, στὸν Ὀλυμπο Ἀντώνη, τρογύρω γύρω ἱθάλασσα, κλέφτη καὶ Κατσαντώνη..», καὶ ἕνα ἄλλο στοῦ Μωρηά: «..δὲν εἶναι ὁ περσινὸς καιρὸς βρέ Κατσαντώνη μου.., κατὰ τὴν Ἀγία Λαύρα...» δείχνουν πῶς τὰ Κατσαντώνια, ἡ Κλεφτουργιά, τὸ Κατσαντωναῖκο ἦταν σ' ὅλη τὴ χέρσο Ἑλλάδα γνωστὸ καὶ περιβόητο! Ἀλλὰ καὶ μετέπειτα;.. Τοῦ Σκουφᾶ ἡ ἀπόφαση; Στὸ Βουργαρέλι λέει ἡ παράδοση σήκωσαν τὴ σημαία τῆς Ἐπανάστασεως τὸ 1821 τὰ Τζουμέρκα καὶ ἡ Αἰτνία! Ἀλλὰ καὶ στοῦ Σέλτσο; στοῦ Ζάλογγο;

στοῦ Πέτα; «Στὰ Τζουμέρκα, πέταξαν γυναῖκες τὰ παιδιά στοῦ γκρεμοῦ πολεμώντας τοὺς Τούρκους τὸ 1821, καὶ κλείστηκαν στοῦ Μεσολόγγι καὶ χάθηκαν οἱ μισοί...» λέει μιὰ θύμιση, (βλ. Ἑπ. Χρον.). Ἰδιο καὶ στὴν ὀπισθοχώρηση τὸ 1897, καὶ στοῦ Καλπάκι οἱ Εὐζῶνοι τὸ 1940. Τὸ 1897 οἱ Τούρκοι, θὰ εἰσέρχοντο στὴν Ἀρτα, κι' ὁ Στρατὸς ὑπὸ τὸν Μάνον ἐβρουγε πρὸς Ζιούτου καὶ Μακρυνόρος, ἐγκατελήφθη ἡ πόλις, ἐφευγαν. Ὁμως ὁ λαός, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Δήμαρχο τῆς Ἀρτης τότε Εὐάγγελο Γαρουφαλιά, ἡγούμενο καὶ τῶν ἄλλων Δημάρχων τῆς περιοχῆς, ἀνοιξε τὶς ἀποθῆκες μὲ τὸν ξεσηκωμένο λαό, καὶ ὥπλισε τοὺς πολίτες, τοὺς στελέχωσε μὲ τοὺς Εὐζῶνους τοῦ 3)40 Τάγματος πῶμειναν ν' ἀμυνθοῦν, καὶ ἄρχισε ἀντεπιθέσεις!, Εἶδοδοποίησε καὶ τὸν Τοῦρκο Ἀε-κὸ ἀπέναντι στοῦ Μιρκέζ' στοῦ Μαράτι ὅτι ἡ Ἀρτα ὠχυρώθηκε ἀπ' αὐτόν καὶ εἶναι Μεσολόγγι, κι' ἔμειναν νὰ πεθάνουν! Ὁ Στρατηγὸς Μάνος ὅμως ἐπέμεινε νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ Πόλις, κι' ἐπειδὴ ὁ Δήμαρχος ἐνέμενε ὅτι δὲν τὸν ἀκούει, τὸν ἐχαστούκισε τὸ Δήμαρχο ὁ Στρατηγὸς γιατί ἤθελε νὰ κάψῃ τὴν Πόλη καὶ τὸν κόσμον τζάμπα. Ὅτε μετὰ τὴν πρώτη κίνηση τῶν ἀτάκτων ἀπὸ τὴν Πόλη σιῇ Γέφυρα, ὁ Τοῦρκος Διοικητὴς εἰδοποίησε τὸν Δήμαρχο νὰ πάῃ, ὅσο νὰ τακτοποιήσουν τὰ ζητήματα πολιτικῶς.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ ζήτημα ἐτακτοποιήθη, γύρισε ὁ Μάνος ὕστερα, καὶ τὸν παρακαλοῦσε:—φτύσε με Σουλιώτῃ Δήμαρχε! καὶ τὸν συνεχώρησε ὁ Δήμαρχος, λέγοντάς του γιὰ θύμιση: —Ν' ἀκούτε πρῶτα τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ, κι' ὕστερα τοὺς κανονισμοὺς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸν συνεχώρησε! Μονάχα ὁ Κοκοράβας μὲ τρακόσιους Ραντοβυζνούς, Ἀσπροποταμίτες κι' Ἀγραφιῶτες, κι' ὁ Νάτσικας μὲ ἑβδομήντα κλέφτες Τζουμερκιώτες δὲν προσκύνησαν ἀπὸ τοὺς κλέφτες τὸν Ἀλήπασια! Τὸν κάλεσαν οἱ Κολοκοτρωναῖοι τὸ Νάτσικα, καὶ πῆγε κι' ἀντάμωσαν στὴ Ζάφτσα, καὶ χάθηκαν στοῦ Μωρηά! Λένε πῶς νύχτωσε ὁ Νάτσικας στοῦ Τζουμέρκα, στὴν «Τρύπα τ' Νάτσικα» καὶ ξημέρωσε στοῦ Μπούμστο! Ἐκεῖ τίναξαν οἱ κλέφτες τὰ τσαρούχια ποῦχαν σκουποέλατα μέσα κι' ἔπεσαν σπόρια καὶ ἐφύτρωσαν ἐκεῖ τὰ ἔλατα. (Μοῦ τᾶλεγε ὁ γέρο Β. Ι. Παπαγιάννης, δισέγγονο τοῦ Παπαῖ Γιάνν, π' ἀκολουθοῦσε τὸν Πάτρι Κοσμᾶ). Δὲ λητμόναγαν δὲ τὸ αἷμα τους τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸ, Ἡ Τουρκοβασίλικὴ βαφτίστηκε 30 χρονῶν ἐδῶ κι' ἀπαράτησε τὸν καημακάμη, γιὰ τὴν ἡβάβω τῆς Χριστιανῆς, βίβη ἐξιλαμισθεῖσα. Οἱ ἐκ Καλαρρυτῶν ἀπαχθέντες γενίτσαροι τὸ 1530 ἐνηλικιωθέντες ἐπέστρεψαν κι' ἐνυμφεύθησαν συμπατριωτίδας κι' ἐγίναν οἱ Βλαχότουρκοι, Ἕλληνες τὰ ἦθη καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ Τούρκοι τὸ ἔργον. Οἱ Ἀρβανῖτες καὶ Τσιάμηδες, βίβη ἐξιλαμισθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀμουράτ, χριστιανοί, διατηροῦν ἀκόμα τὴ συγγένεια μὲ τοὺς συντοπίτες τοὺς χριστιανούς, πηγαινὶν στοὺς γάμους, στίς λύπες τὰ συγγενεῖς οἱ Μουσουλμάνοι Ἀρβανῖτες στοὺς χριστιανούς καὶ τάνάπαλιν καὶ πολλοὶ διατηροῦν καὶ

τὰ χριστιανικά ἐπώνυμά τους, ὡς ὁ Κότας, Πρόνιος κλπ. Δὲ χτίζουन δὲ τζαμί ἂν δὲν εἶναι κάτω θέμελα ἐκκλησιᾶς.

Ὁ Μέγας Βεζύρης ἐπίσης τοῦ Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς Ἰμπραήμ Πασιάς Ἀμπρακιώτης, ἦταν ἀπ' τὴν περιοχὴ αὐτῇ. «Ἀπαχθεῖς νεανίας χριστιανόπαις, καὶ ἀνελθὼν εἰς τὰ ὑπατα τῆς τοῦ Διβανίου Ἱεραρχίας, ὑπῆρξε μεγαλουργὸς καὶ ὑπεστήριξε τοὺς Ἑλληνας, μέχρι σημείου ὅπου γενόμενος ἀντιληπτὸς, ὑπέστη τὸν διὰ πνιγμοῦ εἰς τὸν Βόσπορον θάνατον! Οὗτος κατὰ τὸν Μελέτιον, ἦτο Ἀμβρακιώτης τὴν καταγωγὴν καὶ Ἀμβριανὸς τὸ ὄνομα «γράφει ὁ Ἀραβαντινός. Ἀπειρες εἶναι ἡ ἀγνωστες ἀκόμη παραδόσεις στὸν τόπο μας, γιὰ τίς ὁποῖες θὰ ἀσχοληθῶμεν ἰδιαιτέρως καὶ ἀργότερον.

Γιὰ τοὺς μύθους μας ὅμως θὰ συνεχίσωμεν: Λένε γιὰ τὸ Γεφύρι ὅτι εἶναι ἔτσι ζυγισμένο, πού ὅταν τὸ ἡερὸ φτάσει στὴ μεσαία καὶ χαμηλότερη καμάρα, θὰ πνιγῇ κι' ὅλος ὁ κάμπος, ὅταν φτάσει στὴν ψηλὴ καμάρα θὰ πνιγῇ ὅλος ὁ κόσμος! Ὅταν ἰῶφκιαναν, (οἱ βάσεις του λέγει ὁ Ν. Πολίτης, εἶναι τῶν π. Χ. Ρωμαίων χρόνων) τόσο πολὺ χρῆμα ξοδεύτηκε, πού τὸ τάισε καὶ τὸ ποτάμι ὁ πλούσιος μὲ τὸ φκιαρί. Δὲ γίνεται τοῦταν οἱ Μαστόροι τοῦ πλούσιου, θέλει νὰ φάη μὲ τὸ φκιαρί, νὰ χορτάσῃ τὸ ποτάμι! Καὶ τότε δοῦχε βρῆ τίς καπάτες μεταπράτης, διέταξε κοὶ τοῦ ἄδιασαν ἓνα βαρέλι καταῆ, καὶ μ' ἓνα φκιαρί ἄρχισε νὰ ρίχνῃ φκιαρὸς ἐς τὸ ποτάμι μιά, δυό, πέντε... συνέχεια δεκαπέντε, πέταε, καὶ τὸ τάιζε φλωριά, φτάνει, φτάνει τοῦπαν οἱ Μαστόροι, γίνεται. Καὶ ἔγινε, ὅπως λέει τὸ τραγούδι. Ἐπλήρωναν καὶ τὰ πουλάρια μεριάτικο πού πῆγαιναν κοντὰ στὶς μάνες τους, τόσο πλούσια ἔγινε. Ἰῶφκιασαν καὶ τὸ διατήρησαν οἱ πλοῦτοι τῆς Ἀρτας καὶ οἱ Χριστιανοὶ καὶ σ' αὐτὰ τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας τὸ συνετήρησαν. Στὶς τρανὲς κατεβασιὲς (γιατ' εἶν' ὁ μεγαλύτερος χείμαρρος τῆς Ἑλλάδος) πού κινδύνευε, ἔβγαιν ἡ θεμελιωμένη τοῦ πρωτομάστορα, καὶ ἐπικαλούμενη: —κράτα Βάλ'ι (Ρωμηοσύνη δηλ.), κράτα Ἀράπ (Τουρκία), κράτα κλώσσω μὲ τὰ πλιά, (δηλ. ποτάμι μὲ τὰ χαλίκια), τὸ βάσταε! Ὅσο φαίνεται ἄλλο τόσο εἶναι μέσ' τὴ γῆ, ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ ἄκρη, καὶ στὰ θέμελά του λέγεται. Ὁ γεωγλόος πρὸς τὸ παλὺ Ἑλληνικὸ πλάτανος ὅπου κρέμαγε τοὺς χριστιανοὺς ὁ Ἀλῆ Πασιάς, ἦτανε καὶ ὅταν ἔχτιζαν τὸ γεφύρι. Ὡς αὐτὸν βάραν τὰ βιολιά παλὰ χρόνια, κι' ὕστερα διάβαιναν ἀπάνω βωβά. Ραγίζονταν ἡ καρδιά τῆς θεμελιωμένης Κυρᾶς καὶ ραγίζονταν τὸ Γιοφύρι, κι' ὀργίζονταν ἡ ἀδικημένοι μάρτυρες, δὲ χώραε ἡ χαρά. «Κόρη τὸ λόγο ἄλλαξε κι' ἄλλῃ κατάρρα δῶσε, τ' ἔχεις ἀδελφὸ στὴν ξενετειά, μὴ λάχει καὶ περάσει! Σίδερο ἡ καρδοῦλα μου, σίδερο τὸ γιοφύρι! κι' ἂν πέφτουν τὰ ψηλὰ βουνά, νὰ πέσῃ τὸ γιοφύρι!, κι' ἂν πέφτουν τὰ γρια μουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάριες!» τὸ εὐχήθηκε κι' ἔγινε ἀθάνατο!

Λένε γιὰ τὸ γιοφύρι, ὅτι πρὶν γίνει, περνοῦσαν μὲ βάρκες ὅπ' εἶχε στένωμα οἱ ἄνθρωποι. Κι' ἐνὸς φτωχοῦ, ἐπνίγηκε τὸ παιδί, π' αὐτὸ εἶχε μοναχά. Πονεμένος ὁ δυστυχὴς πατέρας καὶ μέσ' στὴ θλίψη του—ἂν εἶχα χοήματα εἶπε, θάρκινα ἓνα

γιοφύρι, νὰ μὴ πνίγωνται τὰ παιδιὰ τοῦ κόσμου! Καὶ βρίσκοντας τὶς κατὰσσεσ ἀπ' τὸ ναυάγιο ὅπως λένε, δὲν ἐξέχασε, διέθεσε ὅλο τὸ εὖρημα, κι' ἔφκιασε τὸ Γεφύρι ὅπως σώζεται.

Ἡ Παργιορίτσα, «εἶναι ζυγισμένη μ' ἀσήμι» τόσο πολὺ ἐκόστισε, καὶ εἶναι πιὸ λεπτορρηγμένη κι' ἀπὸ τὸ Γεφύρι σὲ τέχνη! Τόσο, ποὺ ὁ ἴδιος ὁ πρωτομάστορας τοῦ Γιοφυριοῦ τὸ φθόνισε τὸ μαστορόπουλο ὅπου τὴν ἔφκιασε, καὶ ἀμπόχρον τὰς το, ἀπ' τὴν κορφή της (στὴν Ἀνατολική γωνία), τὸν συνεπῆρε κι' αὐτὸν ἐκεῖο κι' ἔπεσαν μαζύ, ὅπως εἶναι κατὰ ἔκτοτε καὶ μέχρι σήμερα μαρμαρωμένοι, κίτρινοι, σὰν τὰ κορμιά τους τὰ μάρμαρα, καὶ μόνα στὸ χρώμα αὐτὸ ἐκεῖ γύρω, τὸ μαρμωρῶν, τόσο πολὺς ἦταν ὁ πλοῦτος στὴν περιοχὴ καὶ τὴν ἀρχόντισα Ἄρτα, τὸ μαρτυροῦν τ' ἀθάνατα ἔργα της! Ὅλοι ἡ Ἀγία Γραφή ἦταν μὲ ψηφιδωτὰ ζωγραφισμένη στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πενιάρμορφης Παργιορίτσας, ἴδιο ἡ Βλαχέρνα στὸ δάπεδο μὲ τοὺς σωζόμενους μαρμάρινους τάφους τῶν Κομνηνῶν κ. ἄ., βλ. καὶ δέτομον τοῦ καθηγητοῦ κ. Ὁρλάνδου, «τὰ Βυζαντινὰ τῆς Ἄρτης»), τόσο μεγίστη εἶναι ἡ ἀξία της!.. Ὁ δὲ λαός, μεσ' τὰ τραγούδια του τῆς θαύμαζε καὶ τῆς ὑμνοῦσε τὴν ὁμορφιά: «Ἐβγα Κυρὰ Παντάνισσα, νὰ ἰδῇς τὴν Παργιορίτσα, νὰ ἰδῇς τὴν ὁμορφὴν ἐκκλησιὰ, τὸν ὁμορφὸ μοναστήρι» ἔλεγ' ἓνα τραγούδι της, τόσο ὁμορφὴ ἦτο καὶ εἶναι ἡ πανοραμικὴ! Ἦταν καὶ ἄλλα ἔργα μὲ θρούλους, καὶ σώζονται στὴν πλούσιά μας περιοχὴ. Στὸν Ἀϊ—Γεώργη, (ὅπου οἱ γέφυρες τοῦ ὑδραγωγείου τῆς Νικόπολης), βγαίνει στὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησιᾶς ποτάμι τὸ νερό! Ἐκεῖ λένε φύλαγε τὸ νερὸ ὁ δράκοντας, κι' ἂν δὲν ἔτρωγε 5—6 ἀπὸ τὶς νιές, δὲν ἄφηνε νὰ πάρουν νερό. Κι' ὁ Ἅγιος Καβαλάρης μὲ τὸ Γρίβα του ὁ Ἀἰ Γιώργης τὸ κυνήγησε τὸ θηριό, καὶ ἱρῶνῃσε τὸ βουνὸ (ὅπως φαίνεται πηγαίνοντας πρὸς τὰ Γιάννινα) νὰ τὸ καταφτάσῃ, καὶ ὠφτάσε καὶ τὸ σκότωσε; Ἐκτοτε, ἀφθονο βγαίνει τὸ νερό! (Τὸ μῦθο αὐτὸ ἴα ἀνέπλαθε ὁ Κοτζιούλας) Ἐξω στὸ Τόπ—Ἀλτὶ τῆς Ἄρτας, σώζεται ὁ Ἀἰ—Βασίλης, ἓνα βυζαντινὸ ἐκκλησάκι. Γέμισ' ἀπ' ἔξω ἀπ' τοὺς καιροὺς καὶ κλείσθηκε ἀπὸ περιβόλια τώρα. Λένε πῶς καὶ σ' αὐτὸν μένει ἓνα ἀκοίμητο στοιχειὸ ἐκεῖ, ἓνα φίδι μὲ κέρατα μεγάλο! Τῶναι ἀφ' ὅτου ἡ ἐκκλησιὰ καὶ τὴ φυλάει. Τῶ-χουνε δεῖ λείε οἱ παληοί, φυλάει λείε θησαυροὺς, ἔλλοι νερὸ δῆθεν κάπου ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν πείραξε κανέναν ἀνθρώπο ὡς σήμερα. Εἶναι δίπλα στὸ Καστέλι.

Τὸ Νιζερὸ (ποῦναι τώρα ἡ Παιδόπολη), μιὰ πλούσια ἀδερφή, φθόνισε τὴ φτωχεῖα τοῦ τὴν ὑπηρετοῦσε κι' ἄξιε τὰ παιδιὰ της μὲ τ' ἀποζημιώματα τῆς πλουσίας, καὶ μία μέρα τῆς ἔδωσε γελαδοκοπριὰ γιὰ ψωμί τῆς φτωχειᾶς. Κι' ὁ θεὸς τὴ φθόνισε, καὶ ἀφροῦ ἔδιδωξε τὴ φτωχεῖα, ἀπεφάσισε νὰ βουλιάξῃ τὸ χωριό, καὶ τῶκανε Νιζερὸ, ὡς εἶναι. Τὸ εἶπε ὁμως σὴν φτωχεῖα, νὰ φύγῃ καὶ νὰ μὴ γυρίσῃ νὰ κυτᾷξῃ, κι' ἐπειδὴ ἐκείνη ἔτρεξε ἀπὸ συμπόνια νὰ εἰδοποιήσῃ καὶ τὴν πλούσια, μόλις ἔφτασε στὴν πόρτα της, ἔγινε πέτρα στὴν ἄκρῃ τοῦ νεροῦ, ὅπως φαίνεται καὶ τώρα.

Τὸ ποτάμι τῆς Ἄρτας, ἡ Σαλαμπριά, τῆς Αἰλῶνας, καὶ ὁ Ἀσπροπόταμος, εἶναι ἀδέρφια. Ἦταν μιὰ Λάμια ποὺ τὰ γέννησε.

Τὰ κοίμησε ἡ μάνα τους στὴν πιὸ ψηλὴ κορφή τῆς Πίνδου στὸ Περιστέρι,

κι' ἔφυγε. Καὶ ὥς ξύπνησαν ἓνα ἓνα τὰ παιδιά, κι' ἔτρεχαν γιὰ τὴ μάννα, κίνα-
 γαν πίσω τοὺς ποτάμια, ἄνοιγ' ὁ τόπος πίσω τοὺς! Τὸ πρῶτο ἔκαμε πρὸς τῆς
 Θεσσαλίας, κι' ἔγινε (ὅπως εἶναι σήμερα) ἡ Σαλαμπριά, πού «κατεβάζει μὲ ἥλιο
 μὲ φεγγάρι!» Τάλλο βλέποντας τ' ἀδέρφι του ποτάμι, λάκκισε, πρὸς τῆς Ἀλβα-
 νίας τὰ μέρη κι' ἔγινε τῆς Αὐλώνας τὸ ποτάμι, πού γεφύρωσε «ἡ δευτέρη ἀδερ-
 φή» τῆς πρωτομαστούρισσας τοῦ Γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας. Τὸ τρίτο καὶ χειρότερο ἔ-
 καμε πρὸς τὴν Ἀρτα, κι' ἔγινε τὸ ποτάμι μας. Κι' ὅπως ξύπνησε τὸ μικρότερο κι'
 εἶδε ὅτ' ἔμειν' ἔρημο, ἔβαλε τὰ ρεκατὰ καὶ σὰν πέρνει ὅλο τὰ «βουνά, ἀπ' τ' Ἀ-
 σπροπόταμο...» σκίζονταν πίσω του τὰ ὄρη, κι' ἔγινε ὁ Ἀσπροπόταμος! Κι' ἔτσι
 ἀπ' τὰ νερά τῆς Ἰδίας τῆς βουνοκορφῆς, εἶναι καὶ τὰ τέσσερα αὐτὰ ποτάμια τῆς πα-
 λῆς καὶ νέας Ἡπείρου, τῆς Ἡπειροθεσσαλίας δηλ. Λένε πῶς τὸ ποτάμι μας, ὅ-
 ταν φέρνει πνιγμένο ἄνθρωπο, βογγάει κι' ἀκούεται ἡ βοή καὶ τὸ διακραίνουν. Κι'
 ὅταν τὸν ἔχει στὶς κοίτες του κι' ἄβρετον, ρίχνουν ἀνίδωρο μέσα στὸ νερὸ καὶ
 πάει καὶ στέκεται τ' ἄγιο ἄρτο, ἐκεῖ πού εἶναι ὁ νεκρὸς καὶ τὸν βρίσκουν. Στὴν
 Κόκκινη ἐκκλησιὰ τοῦ Βουργαελίου, (σώζεται ἡ ἐπιγραφή) ὅταν οἱ Βασιληάδες
 Κομνηνοὶ τῆς Ἀρτας, μέρασαν τὸ Βασίλῃ τους (σὲ Νέα καὶ Παλαιὰ Ἡπειρο, βλ.
 καὶ Σπ. Δάμ. Ν. ἑλληνομ.), ἐκεῖ λένε, ὀρκίζονταν, τὰ Βασιλόπουλα. Ἀπὸ τὰ κάστρα
 βουνὰ τρογύρω της π' ἀπάντιαγαν τὸ Βορηὰ (Ζάλογγο, Σούλι, Πίνδος, Τζουμέρκα
 κι' Ἀγραφα), ἔχει τοὺς πιὸ ζεστοὺς τόπους ἢ περιφέρειαι, καὶ μέσα—μέσα πάγους
 τοὺς πιὸ χειρότερους! Ἡ Βάβω ποὶ τὴν πάγωσε ὁ Μάρτης μὲ τὰ κοπάδια της στῇ
 Γρεμμενίτσα, δείχνει ὅτι ἦταν καὶ παλιὰ ἐδῶ στάνες καὶ πρόβατα καὶ παγωνιές! Ἐδῶ
 δανείστηκε ὁ Μάρτης δυὸ μέρες ἀπὸ τὸ Φλεβάρη, καὶ χιόνισε καὶ πάγωσε καὶ τὴν ἔκαμε
 μάγμαρα! Ἀπ' ὅλα τὰ ψηλὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου, ἐδῶ καλοξεχίμαζαν ὄρεινοί, κι'
 οἱ Κλέφτες, ἦταν μαζί τους, τὸ λέει καὶ τὸ τραγοῦδι: «Στὴν Προέβεζα ξεχειμάζα,
 στὴ Μπούντα εἶχα λημέρι» λέει τὸ «λιοντάρη τῆς Ρούμελης» ὁ Ἀνδρουῖτος, (Βλά-
 μης τ' Ἀλῆλασια, βλ. Ἐγκ. λεξ. Ἠλ. τ. 2ος σ. 763) καὶ ὁ γιὸς του Δυσσέας, γέν-
 νημα καὶ θρόμα Ἱπρεβεζιάνος. Καὶ πῆγαν καὶ πρὸς τὰ Γιάννινα: «Ἀφήνω γειὰ
 πτὴν Προέβεζα καὶ στὴν παλιὰ Φιλιππιάδα, κι' ἐγὼ θὰ πάω στὰ Γιάννινα, ἔλεγ'
 ἡ βλάχα ἡ γέμορφη, ἡ βλάχα ἡ παινεμένη, ποῦχε τὰ χίλια πρόβατα τὰ 500 γίδια».
 Στὸ Ριζὸ τοῦ Τζουμέρκα, ἀπ' ἀπ' τοὺς Μελισσουργούς, εἶναι ἡ τρύπα τοῦ Κατσιαν-
 τώνη. Μόλις χωράει καὶ μπένεις, καὶ λένε ὅτι τὸ τέρμα της, βγαίνει στὰ Γιάννινα!
 Ἰδιο γιὰ τὸ βάθος τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Κιλίνας ὅτι βγαίνει στοὺς Καλαυρούτες,
 γιὰ τὴ Ἀρακότρυπα ἀπάνω (2 χμετρα) στὸν Κριάκουρα τοῦ Πίνδου, ὅτι τὸ νερὸ της
 ψηλὰ ἐκεῖ ἔρχετ' ἀπὸ ψηλότερα βουνά. Στὸ Φειδόκαστρο μετὰξὺ τῆς ἄγριας θάλασ-
 σας, τοῦ Κάμπου καὶ τῆς Λουγαροῦς, εἶναι κτισμένο ἀπὸ τῆς Ἀρτας τὸ Βασιληά,
 μέσου στὴ θάλασσα τὸ Κάστρο τῆς Ἀρτινιάς Βασιλοπούλας, πού σώζεται, ἐρείπια
 τώρα. Ἐκεῖ, ὁ πλοῖσιος Βασιληάς τῆς Ἀρτας, (πρόκειται γιὰ τὰ ναυπηγεῖα τῆς
 Ἀμβρακίας, στὸν Ἀμβρακο) καὶ γιὰ νὰ βοῇ ἀντάξιο τὸ γαμπρὸ γιὰ τὴν μοναχοκό-
 ρη του τὴν πεντάμορφη, ἔκτισε μέσα στὴ θάλασσα πύργο ἀπάτητο ἀπὸ στεριάς, καὶ
 ὥρισε: «Ὅποιος νιὸς κι' ἄξιος καὶ σοφὸς σ' ὅλη τὴ γῆς μπορέσει καὶ πεζόξ, ἄλλὰ

όλοθάλασσα, ν' ἀνεβῇ στὸν Πύργο αὐτὸ ὁποῦχε τῇ Βασιλοπούλᾳ του, μονάχα αὐτὸς θὰ τιμηθῇ νὰ πάρῃ τὴ λιογέννητη, μὰ καὶ τὸν πλούσιον τόπο του μαζὺ, γιὰ γυναικὰ καὶ βασιλείῳ του!.. Κι' ἀκούστηκε αὐτὸ παντοῦ καὶ σκέφτηκαν κι' οἱ νιοὶ καὶ οἱ σοφοί, μὰ τίποτε, ἦτανε ἀληθινὰ ἀδύνατο! Τῆς Νικόπολης ὁμως τὸ Βασιλόπουλο, ἰὸ ἀνεκάλυψε. Κι' ἔχτισε μέσα στὴ λιμνοθάλασσα τῶν ἀβαθῶν γιβαριῶν τοῦ Τσουκαλιοῦ καὶ τῆς Λουγαροῦς, δρόμο πέτρινο κι' ὥς ἓνα μέτρο κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, ἀπὸ τὰ φλάμπουρα ὥς τὸν Πύργο της! Καὶ σ' ἓνα ἄλλογο ψηλὸ μετὰ, κι' ἀπάν' αὐτὸς, περπάτησε τὴ θάλασσα κι' ἔφτασε μεσ' τὸν Πύργον της, μαζὺ μὲ τῶν παλληκαριῶν του τὴν ἀκολουθία. Καβαλλαρία δηλ. μέσα τὴ θάλασσα, κι' ἔχ' ἀπ' τὴ στεργιά. Κι' ὅχι μόνο ὅλοθάλασσα στὸ Κάστρο της, ἀλλὰ καὶ Καβαλλάρης πῆγε καὶ τὴν ἐκέρδισε!.. — "Ὅχι μόνον στεργιὰ δὲν πάτησα, ἀνεβαίνοντας στὸν Πύργο, εἶπε στὸ Βασιλεῖα τῆς "Αρτας τὸ Βασιλόπουλο, ἀλλ' οὔτε νερό! κι' ἦρθα ἀπὸ τὴ θάλασσα!.. Κι' ἔτσι ἔγινε τὸ Βασιλόπουλο αὐτὸ τῆς Νικόπολης, καὶ τῆς "Αρτας Βασιλεῖας!.. Ἀπὸ τὸ γκαλερίμι αὐτό, σώζονται ἀκόμα πραγματικὰ τμήματά, του καὶ σήμερα μέσ' τὸ βυθὸ Τσουκαλιοῦ καὶ τῆς Λουγαροῦς, καὶ τ' ἀπαντοῦν συχνὰ οἱ ψαράδες μὲ τὰ καμάκια τους καὶ τὸ ξέρουν πῶς ἔγινε ἔτσι. Τόσος πλοῖσιος τόπος ἦταν ἐδῶ ἀνέκαθεν, μὲ τὸ Τσουκάλι τὰ μέτραγαν τὰ φλουριὰ ἀπ' τὰ ἔσοδα καὶ τοῦπαν «τσουκαλιό», τὴ δὲ «Λουγαροῦ», γιατί ἦταν ἀλογάριαστα! Σὰν τὴ μετὰβασῇ αὐτὴ τότε τοῦ Βασιλόπουλου στὴν ὁμορφὴ Βασιλοπούλᾳ τῆς "Αρτας στὸ Κάστρο κάτω στοὺς Κάμπους μας, εἶναι κι' ἓνα τραγούδι ποῦ σώζεται ἀκόμα στ' "Αγραφα καὶ τραγουδιέται τὴ Λαμπρὴ στὸ Φανάρι: «Χίλια ἑκατὸ ἀρχοντόπουλα, Ρόι-δω καὶ νιά, καὶ χίλια παλληκάρια, κάμποι μὲ τὰ λουλούδια!, σὰν κίνησαν καὶ τὰ ἑκατὸ στὴ λυγερὴ νὰ πᾶνε, δὲν ἦρθαμαν γιὰ φαῖ γιὰ πιῆ, οὐδὲ γιὰ νὰ σᾶς δοῦμε, ἦρθαμε γιὰ τὴ Λιγερὴ, τὴ Λιγερὴ νὰ βροῦμε..» κ.λ.π. Ἀπέναντι ἀπὸ τὰ γιβάρια αὐτά, εἶναι καὶ τώρα τὸ Μοναστήρι τῆς Ροιδιαῆς, στὴν ἄκρῃ στὴ θάλασσα. Ἐκεῖ λένε ἔβγαινε ὁ Γῆταυρος, χρυσόμορφο τῆς θάλασσας ὑποθαλάσσιο δαμάλι, καὶ πάλευε μὲ τὰ δαμάλια τοῦ Μοναστηριοῦ. Δίπλα, στὶς ἀκροβαλτιές, στὸ γιβάρι «Κοψιά» στοὺς Βορούς τ' Ἀῖ Γιώργη εἶναι ἔκρη παληῶν κριγίων, καὶ πρὸς τὴ Στρογγυλή, σώζεται μιὰ ἐκκλησιὰ τοῦ Ἀγ. Βλασίου μέσ' σ' ἐπὶ τὴ θάλασσα σπηλιὰ, βοτῆς ἀκόμη τὸ νερὸ ὅταν ἔχει φουσκοθαλασσιά, μεσ' τὸ ἱερό της, λένε πῶς πάλεψαν ἐκεῖ μ' Ἀγαρινούς, ἄξιοι πρόγονοι καὶ δὲν παραδόθηκαν. Παραπέρα σὶὸ πηγάδι τῆς Στρογγυλῆς, εἶναι «τ' ἀραπόσιτα», ὅλο μὲ μαῦρες πανάρχαιες πέτρες, ἀσφαλῶς θᾶ νοὶ τὸ ἐν' ἀπὸ τὰ τρία λιμάνια τῆς Ἀμβρακίας.

Κάτω ἀπ' τὴν Κουδουνότρυπα (τῆς Περάνθης) χαμηλά, εἶναι ἀρχαῖα πράγματα λένε, κι' ὅτι παλιότερα ἀκούονταν βοῇ ἀπὸ νερό, πέρναε ποτάμι. Πισ' ἀπ' τὸ Κάστρο, στὸ Ριζόκαστρο λένε πῶς ἦταν ὡς τώρα τώρα ἀρχαῖες κρικέλες πῶδεναν τὰ καράβια οἱ ἀρχαῖοι, ἔφτανε δῆθεν ἡ θάλασσα ὥς τὴν Πόλῃ μας. Στοῦ δὲ Λιμήνη, ὅτ' ἦταν λιμάνι. Πεντακόσια μουλάρια ἡμερησίως φόρτωναν στου Μέραγα, ἔξω ἀπὸ τὴ Γέφυρα, στὸν πλάτανο μὲ τὸ πηγάδι γιὰ τὰ Γιάννινα. Ἀπὸ τίς ἀπειλὲς κατὰ τοῦ πλοῦτου της, ἐπικαλοῦνταν οἱ Ρωμιοὶ τοὺς ἰσχυροὺς «κόκκαλο βενέτι-

κο, κι' ἄλλο Σαραέτικο, μὴν κατεβουῖν οἱ Φράγκοι, καὶ φᾶνε μακαρόνια μὲ τὰ χρυσὰ πυρόνια!» Τὴν Ἄρτα τὴν ἔφκιασ' ὁ ρωμηός, ἔλεγαν ἢ τὴ Γέφυρα, καὶ τὴν μολογοῦσαν: «Ἄρτα, ἄρτα», ἀρτιμὴ ψωμιὰ δηλ., ἔχ' ἅπ' ὅλα τὰ καλὰ ψωμί, τυρὶ καὶ λάδι, ψάρι καὶ κρασί, πλούσια καὶ φτηνά, «φτωχομάννα» τὴν εἶπ' ὁ Πάτερ— Κοσμᾶς. Τὰ χρυσὰ μῆλα, τὰ πορτοκάλια, ποὺ φύλαγαν ἡ Νύφες τῶν Ἑσπερίδων τότε στὴν ἑσπερία, ποὺ ἅπ' τὸ Ρίο καὶ δῶθε εἵμαστε κι' ἡμεῖς, ἐδῶ προστάτρια τοὺς τώρα εἶναι ἡ Βασίλισσα τῆς Ἀρτης Ἀγία Θεοδώρα! Ὅταν ἔρχεται ἡ παγωνιά, μὲ μιὰ της ἔξοδο μὲ τὸ λαὸ ἀμέσως κόβει τὸ κοῦο, τὸ χαμηλώνει, καὶ γλυτώνει τὸ πορτοκάλι! Ὅταν τὴν ἔβγαλαν ἅπ' τὸ μαρμαρίνο τάφο της ἐδῶ, λέν' ὅτι βγῆκι' ὁλοσοῦσωμη, μὲ τὰ χρυσὰ της καὶ μ' ὅλα τὰ νειάτα της! κι' ὅταν τὴν ῥώτησαν, ἵ εἶδε στὸν ἄλλον κόσμον καὶ πῶς πόρεψε, αὐτὴ προστάτρια τῶν πορτοκαλλίων, τοὺς μίλησε στὸν καῦμό τοῦ κοσμάκη ἀπὸ τίς.. παγωνιὲς καὶ τοὺς εἶπε,— ἄλλο δὲ μὲ μάρανε ἅπ' τῆς ἀνοιξης τὸ κοῦο, γύρω ἅπ' τίς «Βαβοῦλες», καὶ ἐπειδὴ ἓνας ἀμαρτωλός, ἔβρισε ἐκεῖν' τὴν ὥρα, ἀμέσως ἔλυωσε κι' ἔγινε κοκκαλάκια, ὅπως τὴν προσκυνᾷμε! Καὶ ἔκτοτε, ὁσάκις γίνεται παγωνιά, βγάζουν τὴν εἰκόνα της κι' ὁ πάγος κόβεται. Στὸ Κορφοβούνι, μέσ' ἐκεῖ ποῦταν ἐξόριστη κι' ἐμόναζε, εἶναι καὶ τώρα τὸ ρημοκλῆσι της κι' ἅπ' ἔξω ἡ πέτρα, ὅπως ἐκάθετο, βαθουλωτὴ στὸ καθισμά της, καὶ ἐνῶ πρὸ ἐτῶν τὴν γκύλισαν κάποιοι ἅπ' ἐκεῖ στὸν κατήφορο, μόλις ἔφτασε στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ, στάθηκε στὴν ἴδια θέσει, ὅπως ἐκάθετο καὶ σώζεται. Στὴ Βίλζα τοῦ Μαισουκιωῦ, ὅταν πηγαινὶν ἀντίχριστοι, κόλωναν τὰ πόδια τοὺς καὶ τ' ἄλλοι τοὺς, ἴδιο καὶ στὸ μοναστήρι τῶν Ραφταναίων καὶ στὴν Ἀγία Κατερίνη τοῦ Καταρράκτου, στὴ Ρουβέλστα κ.λ.π. Ὁ Ἀτ—Βλησάριος ἐρχόμενος ἀπὸ τὸ Δρίσκο, καὶ διαβαίνοντας τίς καμάρες πῶφκισ' ὁ ἴδιος στὴν Καλεντίνη, κόβονταν ἢ βλοῖα καὶ κάθε ἀρρώστεια στὴν προστατευομένη του Ἄρτα. Στὸ μοναστήρι τῆς Κορωνησιᾶς ἦταν Καλόηροι. Μιὰ μέρα θέλοντας νὰ ξεφορτωθοῦν τὸ Νούφριο, ἓνα σπανὸ καὶ ἄσημο καλοηρὸ τοὺς, πῆγαν μὲ τὴ βάρκα στ' ἀπέναντι νησί, στὰ γίδια. βῆκαν ἐκεῖ, κι' ὥς γύρισαν μπῆκαν ὅλοι στὴ βάρκα, καὶ αὐτὸν τὸν ἄφησαν ἄδ' ἐκεῖ, τὸν ἀπαράτησαν. Μὴ ἔχοντας ἄλλο καὶ ὁ ἄγιος Νούφριος μέσο, ἔστρωσε τὸ ράσσο του γιὰ σανίδα στὴ θάλασσα, καὶ γύρισε. Σὰ δὲν τῶδωσαν οὔτε νερό, χτύπησε μὲ τὸ μπαστούνι του τὸν ἄδ' ἐκεῖ βράχο, κι' ἀμέσως ἔγινε τρύπα βαθειὰ δίπλα στὴν ἐκκλησιά, πηγάδι, ἅπ' τὸ ὁποῖο ἀμέσως βγῆκε νερὸ κοῦο καὶ ὀρεινὸ μέσ' τὸ νησί τῆς θάλασσας, καὶ ὅπως ἔκτοτε βγαίνει, ποταμίσιο καὶ λαγαρό, ἅπ' τὸν Ἀσπροπόταμο. Τὸ ξαίρουν δὲ αὐτὸ ὅτι εἶν' ἅπ' τὸν Ἀσπρο, γιὰτὶ φέρνει ἄμμο καὶ πλατανόφυλλα, καὶ κάποτε μιὰ ταμπακέλλα χρυσὴ ἐνὸς Τούρκου Μπῆν, ὅπως τὴν ἐπέγραφε. Πῆγε κι' ὁ Τοῦρκος ἐκεῖ ὅταν ἔμαθε, κι' εἶπε τὸ πῶς τῶπесе κεῖθε στὸν Ἀσπροπόταμο μέσ' τὸ ποτάμι ὅπως πέρναγε καβάλλα, κι' ἅπ' ἐκεῖ κατάλαβαν ὅτι τὸ νερό, ἔρχετ' ἅπ' τὸν Ἀσπρο! Χίλια δυὸ ἔχουν στὰ χωριὰ παρόμοια, ἴδια γι' ἀγώνες στὶς περιοχὰς τοὺς, γιὰ θάματα τῶν Ἐκκλησιῶν, κι' ἀπειροὶ μῦθοι στὰ χρυσφύγετα κι' ἀπόμερα μέρη μας.

Στὸ γκρεμὸ τοῦ Σέλτσου βρίσκουν χρυσὰ στολίδια ἀπὸ νιές, ἀπέναντι τοῦ

Ἀχελώου, εἶναι ἡ «Σπηλιὰ τοῦ Κίτσιου», ἐκεῖ πήγαινε κι' ὁ Κίτσιο Τζαβέλλας. Πιὸ κεῖθε τοῦ Κοράκου τὸ Γεφύρι πῶφκιασε ὁ Ἅγιος Βλησσάριος, κάτω ἡ «Καμάρες» στὴν Ἄνω Καλεντίνη, ὅπ' ὠφκιασ'ε ὁ ἴδιος Ἅγιος. Στὸ Κάστρο τῶν Ρωγῶν βρίσκονται χρυσᾶ στεφάνια, στὸ Σελιὸ τῶν Θεοδωριάνων χρυσὲς σαρμανίτσες, ἀπὸ πέτρα σιὰ «Κόκκαλα» τῆς Ἀργιθέας σώζειτ' ὁ μῦθος ὅτι τοὺς ἔσφαζαν κοπάδια τοὺς Βουργάρους καὶ σιὰ «Λιθάρια τὰ Μεγάλα» ἀπάν' στὴν Πίνδο (περιοχὴς Μελισσουργῶν) εἶναι—εἶπε ἕνας Ἀγγλος περιηγητῆς πόρτες ἀπὸ ἀρχαῖο Φρούριο.

Ἄσωτα εἶναι τὰ λαογραφικὰ «στοὶ καυκὶ τῆς Ἄρτας» καὶ στὴν πολλὰς βολὰς Βασίλισσα πόλη μας, γιὰ τὰ ὅποια θὰ ξαναεπανεέλθωμεν.

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΚΑΡΑΠΑΝΟΥ

Λαϊκοῦ Ποιητοῦ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΟΥ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Στὸν κ. Δημ. Βαφιᾶν

Θεέ μου ἅς εἶναι δοξασμένο
τὸ ὄνομά σου τ' ἅγιο.

Μπρὸς στήν εἰκόνα τοῦ παιδιοῦ σου
προσεύχομε γιὰ τελευταία μου φορὰ.

Δουλὸς εὐρέθηκα
στὴν πλάση τῇ δικῇ σου
κάνα παρὰ πονο δὲν ἔχω
πληρώθηκα, εὐχαριστῶ.

Τῆς φτώχειας γέννημα
καὶ τῆς ἀνέχειας περιβόλι
ποτέ μου δὲν στερεφτήκα
τοὺς ἄγιους σου καρπούς.

Κι' ἂν ἡ τύχη μὲ ἐξήλεψε
ἀπ' τὰ μικρά μου χρόνια
νᾶμαι στὴν πλάση ὀρφανό,
τοὺς οὐρανούς σου ἀνοιξες
καὶ μοῦστελες παρηγοριά.

Μὲ δρόσιζε σὰν τῇ δροσιᾷ
ποῦ πέφτει στὸ χορτάρι
κι' ἀπὸ γλωμὸ καὶ ἄχαρο
τὸ κάνει παλληκάρι.
Καὶ ἴσκιωνα σὰν πλάτανος
Μὲ κλώνους φοντωτοὺς
κι' ἀμέτρητοι σιὰ ἴσκια μου καθῆσαν,
ἅς εἶναι δοξασμένο
τὸ ὄνομά σου πολλὰς φορὲς.

Στὰ γερατειά μου κι' ἂν βρεθῆκαν
τρελλοὶ ἀνέμοι καὶ βαρειοχειμωνιές
πέρασαν, πᾶνε στὸ καλὸ...
Τίποτε δὲν μοῦ πείραν...

Τὴν πίστιν σου τὴν ἔχω ἐδῶ
καὶ τὴν κρατῶ σὰν ἀμανάτι
μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴ μου πάρτην
ἐλέησόν με.

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

(ὁ νέος Θεόκριτος)

«Παίρνει τὴν πνευματικὴ ζωὴν μας καὶ τὴ φέρνει στοὺς ἀρχαίους καὶ μεγάλους καιροὺς, τὴ βάνει δίπλα στὸ Θεόκριτο καὶ γίνεται πολλὲς φορὲς τραγικὸς».*

Μ. ΡΟΔΑΣ (Νεοελλ. γράμμ.)

Ἡ βουκολικὴ ποίησις ἐγεννήθη ἐπὶ τῆς Φιλομούσου γῆς τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐβλάστησεν εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν γῆν, ὅπου κατ' ἐξοχὴν ἀνήκει ἡ ἀπολλώνειος λύρα, ἡ ὁποία κρουομένη ἀνέπεμπε τοὺς Θεοκριτεῖους στίχους καὶ μετέτρεπε τοὺς ἥχους εἰς ἀρμονικοὺς φθόγγους καὶ γλυκεῖαν μελωδίαν ἀντηχοῦσαν ἕως τὴν λαμπράν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου καὶ τὴν μελιχράν δύσιν.

Καὶ ἡ Θεοκριτεῖος σχολὴ δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ ἀποκτήσῃ τοὺς μαθητάς της. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ δημιουργοῦ τῶν εἰδυλλίων δὲν θὰ περιορισθῇ εἰς τὰ στενὰ ὅρια τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ ὡς χεῖμαρρος θὰ κατακλύσῃ ὅχι μόνον τὴν Ῥωμαϊκὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν λογοτεχνίαν. Ἡ Ῥώμη δὲν θὰ διστάσῃ νὰ ἀποθεώσῃ τοὺς ποιητάς τῆς Θεοκριτεῖος σχολῆς ὡς τὸν Βιργίλιον. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Βοκκάκιος δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ γίνῃ ὁ ἀγαπητὸς τῆς ἐποχῆς, εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὁ Λόπε ντε Βέγκα καὶ ὁ Θερβάντες, ὁ Σπένσερ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὁ Φενελὼν καὶ ὁ Σενιέρ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ ἐπίδρασις εἶναι καταφανής. Θὰ ἦτο δὲ παράλογον ἀπὸ μίαν τοιαύτην κίνησιν νὰ ἀπουσιάσῃ ἡ νεωτέρα Ἑλλάς, τῆς ὁποίας ἡ κληρονομία εἶναι μεγάλη. Πράγματι καὶ ἡ νεωτέρα μας λογο-

τεχνία δὲν ὑστερεῖ ὡς πρὸς τὸ εἶδος αὐτό. Τὰ ἔχνη τοῦ Θεοκρίτου ἀκολουθοῦν καὶ οἱ ἰδικοὶ μας ἀπὸ τὸν Βίωνα καὶ Μόσχον ἕως τὸν Σολωμόν, Κρυστάλλην, Χαντζάραν κ.τ.λ. Ἀλλὰ ὁ βουκολικώτερος τῶν νεοελλήνων ποιητῶν εἶναι ὁ Κρυστάλλης.

Καὶ ἐδῶ μίαν σύγκρισιν, ἕνα παραλληλισμὸν τῆς ἀρχαίας μετὰ τὴν νεωτέραν βουκολικὴν ποίησιν, τοῦ Κρυστάλλου μετὰ τὸν Θεόκριτον.

Λέγοντες βουκολικὴν ποίησιν ἐννοοῦμεν τὴν ποίησιν ἐκείνην, ἡ ὁποία εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν βουκόλων δηλ. τῶν βοσκῶν τῶν βοδιῶν καὶ γενικώτερον ὄλων τῶν βοσκῶν. Μὲ ἄλλα λόγια τὴν ποίησιν, ἡ ὁποία ἐξυμνεῖ τὴν φύσιν καὶ τὴν ζωὴν τῶν «τσομπάνων». Κανεὶς δὲ λαὸς δὲν ἐτραγούδησε μετὰ τὸσον πάθος καὶ μετὰ τὸσπιν τέχνην τὴν τσομπάνικὴν ζωὴν, ὅσον ὁ ἑλληνικὸς λαός. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ποίησις του ἡγαπήθη τόσον πολὺ καὶ ἔγινε μέρος ἀναπόσπαστον τῆς πνευματικῆς του ζωῆς.

Ἡ ποίησις τοῦ Θεοκρίτου μετὰ τὸ πάθος, τὴν Φυσιολατρείαν καὶ τὸν ἔρωτα ἔγινε τὸ τραγούδι τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Χαρίτων· αὐτὸς δὲ ὁ κατ' ἐξοχὴν εἰδυλλιακὸς καὶ βουκολικὸς ποιητής. Ὁ Παλαμᾶς εἰς τὰς διαλέ-

* Πρόκειται περὶ τοῦ ἀρχαίου ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὰς Συρακοῦσας 310—250 π.Χ. (γραμματολ. Γαροδίκας).

Ξεις τοῦ Παρνασσοῦ μεταξύ ἄλλων λέγει ὅτι ὁ χαρακτηρισμός, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς τὸν Θεόκριτον, ἀρμόζει καὶ εἰς τὸν ὁμόφυλόν του. Ἐννοοῦν βεβαίως ὅτι βουκολικός εἶναι καὶ ὁ Κρυστάλλης. Μερικοὶ δὲ ἔφθασαν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἀποκαλέσουν τὸν Κρυστάλλον καὶ νέον Θεόκριτον. Ἰσως δὲν ἔχουν ἄδικον. Ὁ βουκολισμός του ἴσως ἐπὶ τρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ διακρίνωμεν ἕνα νέον Θεόκριτον, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται πλησίον τοῦ ἀρχαίου μετ' ἄλλων ἴσως γλυκύτητα, ἄλλο ἔνδυμα καὶ μορφήν.

Ὅπως λέγει καὶ ὁ Ροδάς ἕνα Κρυστάλλον, ὁ ὁποῖος φέρει τὴν πνευματικὴν μας ζωὴν εἰς τοὺς ἀρχαίους καὶ μεγάλους καιροὺς καὶ τὴν θέτει δίπλα εἰς τὸν Θεόκριτον.

Ἄς φαντασθῶμεν τὸν Κρυστάλλον παραπλεύρως τοῦ Θεοκρίτου. Τὸν πρῶτον νεαρόν, ἰσχνόν καὶ κουρασμένον ἀπὸ τὴν ζωὴν, νὰ γίνεται ὁ τραγουδιστὴς τῆς ὑπαιθρου καὶ ὁ νοσταλγὸς τοῦ βουνοῦ* τὴν δὲ φωνὴν του νὰ ἐξέρχεται μέσα ἀπὸ τὰ Ἀθηναϊκὰ τυπογραφεῖα καὶ τὰ γραφεῖα τῶν σιδηροδρόμων ἀδύνατον καὶ ἐξησθενημένην. Τὸν δεύτερον ῥωμαλέον μετ' ὄλην τὴν πείραν τῆς ζωῆς, μετ' ὅλην τὴν κλᾶδον τῆς ἐλαίας εἰς τὴν πυκνόμαλλον κεφαλὴν του καὶ μετ' ὅλην τὴν ἀγαπητὴν του σουραῦλι (αὐλὸς), ἀηδισμένον ἴσως ἀπὸ τὴν τύρβιν τῶν πόλεων, νὰ ὑμνῇ τὴν Σικελικὴν ὑπαιθρον καὶ τὸν Σικελὸν βοσκόν.

Ἰδοὺ εὖο μορφαί. Δημιουργὸς τῆς βουκολικῆς ποιήσεως ὁ Θεόκριτος, ἀνακαινιστὴς ὁ Κρυστάλλης. Διαχωριστικὴ γραμμὴ ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς των. Δὲν ἐμφανίζονται τὴν ἰδίαν ἐποχὴν. Δὲν εἶναι σύγχρονοι. Ἀπέχουν μετὰ τῶν τοπικῶς καὶ χρονικῶς τόσον, ὅσον καὶ ἡ προέλευσις, ἡ καταγωγή των. Δὲν συμπίπτουν, ἀλλὰ ἀναχωροῦν ἀπὸ τὸ αὐτὸ σημεῖον, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν ὕμνον τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς καὶ βαδίζουν παραλλήλως.

Ὁ Θεόκριτος ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸν ποιητικὸν ἄνεμον τῆς Σικελικῆς γῆς ἠγάπησεν, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τοὺς βοσκούς καὶ τὰ κοπάδια των. Διὰ τὸν ποιητὴν δὲν ἦσαν μόνον φίλοι του, ἀλλὰ καὶ θεοὶ του. Τοὺς ἀφιέρωσε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας. Ἐκαμε τραγοῦδι τοὺς καημούς τῆς ἀγάπης εἰς ἕνα ἔντονον παθητικὸν ὕψος, περιέγραψε μετ' ἡλπίων καὶ λεπτομέρειαν τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν, ἔψαλλε τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῆς Σικελίας καὶ τῆς Κῶς, ἐτόνισε τὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας καὶ μᾶς ἐζωγράφησε τὴν χαρὰν τῆς «τσοπάνικης» ζωῆς.

Παραλλήλως καὶ ὁ Κρυστάλλης ἀποπνέων τὸ ἀγνὸν ἄρωμα τῶν Ἡπειρωτικῶν βουνῶν, μᾶς ἐρμηνεύει καὶ αὐτὸς μετ' ἰσχυρὰ χρώματα τὴν τσοπάνικην ζωὴν. Μετ' ἀκροσελεῖς στίχους μᾶς ἠθoγραφεῖ τὴν ζωὴν τῶν βοσκῶν καὶ τῆς στάνης. Γίνεται ὁ μεγάλος φίλος τῶν βοσκῶν καὶ τῶν γιδιῶν, ὁ ἀφθαστος ζωγράφος τῆς περδικομμάτας βλάχας, τὴν ὁποίαν δὲν θά ἰδῇ βρωμοκαμπίτης. Ὡς ὀρθινὸς κορυδαλὸς πετᾷ ἐπάνω εἰς τὰ «κακοτράχαλα βουνά» τῆς Πίνδου καὶ τραγοῦδᾷ τὴν ζωὴν τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης. Ἀφοσίωσις του ἡ πατρικὴ γῆ. Γόνος τῶν ἡπειρωτικῶν τσελιγγάδων ὁ Κρυστάλλης, αἰσθάνεται ὅτι εἶναι πλασμένος διὰ τὸν καθαρὸν ἀέρα τοῦ ἀνοικτοῦ ὀρίζοντος καὶ τῶν βουνῶν, ὅπου ἔζησε μικρός. Χαρακτηριστικὴ καὶ συγκινητικὴ εἶναι ἡ ἐπικλησις του πρὸς τὸν σταυραττό:

«Ἀητέ μου πάρε με ψηλά, τί θὰ με φάει ὁ κάμπος...»

Καὶ ἄλλοι: «θέλω ν' ἀράξω στὰ βουνά, θέλω νὰ ζῶ με σένα.»

Μοῦσα διὰ τὸν Θεόκριτον εἶναι οἱ βοσκοί, αὐτὴ ἡ φύσις, ἴσως καὶ ἡ Γαλάτεια, ἡ Θεστυλιώ ἡ καμμία Ἀμαρυλλίς.* Διὰ τὸν Κρυστάλλον εἶναι

* Πρόσωπα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Θεοκρίτου.

βουνήσια χωριατοπούλα:

«Έλα βουνήσια μουσα μου, χωριατοπού-
λα μουσα
πόχεις πλατάκια μαγικά στὰ σκιερά τὰ δά-
ση...»

Τὸ τραγούδι τοῦ «πιστικοῦ» τοῦ
Κρυστάλλη μᾶς φέρει εἰς τὸν νοῦν
τὸν «Θύρσιν» τοῦ Θεοκρίτου. Ἐπίσης
ὁ «Κύκλωψ» τοῦ Θεοκρίτου ἔχει σχε-
δὸν τὸ αὐτὸ περιεχόμενον μὲ ἄλλο
ποίημα τοῦ Κρυστάλλη, «Ἐλα βοσκοῦ-
λα». Εἰς τὸν «Δάφνιν» τοῦ Θεοκρί-
μου φαίνεται ὅτι ὑπάρχουν στίχοι μὲ
παρεμφερές νόημα στίχων τοῦ Κρυ-
στάλλη.

«Πολύφημε, ἦ Γαλάτεια θαρεῖ σου τὸ
κοπάδι
μὲ μῆλα καὶ γιδεβοσκὸν καὶ ἀχόρταγον σὲ
κράζει*...»
Δάφνης.

«καὶ κόβεις μῆλα ἅπ' τὴ μηλιά τὴν πα-
ραφορτωμένη
καὶ καρτερᾷς στὸ διάτελο, τὸ μονοπάτι
πιάνεις
μὲ τὸ κοπάδι νὰ διαβῶ νὰ μὲ πετροβολή-
σεις...»

Βοσκοῦλα.

Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὸν Θεό-
κριτον ἔχομεν συγκεκριμένα πρόσω-
πα μὲ τὰ ὀνόματα καὶ ἐν διαλόγῳ.

«Καλύτερα θὲ νὰ περνᾷς τὴ νύχτα στὴ
σπηλιά μου.
Δάφνης ἐκεῖ'ναι, λυγερὰ, μεγάλη κυπα-
ρίτσια
εἶναι κισσὸς ὀλόμαυρος...» Κύκλωψ**
«Ἐλα στὴν πέρα τὴν πλαγιά, πεῦν' οἱ
πολλὲς οἱ λεῖθες
καὶ τὰ ρουπάνικα τὰ ψηλά, ὁπόχω μαντρί
καὶ στάνη
καὶ παράστανη...» Κρυστάλλη.

Ἀντὶ διὰ τὴν σπηλιάν τοῦ Κύκλω-
πος, ἔχομεν τὴν στάνην τοῦ βοσκοῦ
μὲ τὸ ἰδικόν της τοπεῖον.

«χόρες πολλὲς μὲ προσκαλοῦν νὰ παί-
ξουμε τὴ νύχτα

καὶ ὅλες γελοῦν χαρούμενα σάν τις γλυκο-
κυττάζω
ποῦ πάει νὰ πῇ πῶς μέσ' στὴ γῆς αὐτὴ
κι ἐγὼ εἶμαι κάτω...»
Κύκλωψ.**

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Βοσκοῦλα τοῦ
Κρυστάλλη.

Χιλιᾶδες θὰ προβάλλουν τῆς ἐρημίας
εἰ ἁμωφες
τῆς νύχτας εἰ νεραῖδες, γιὰ νὰ μὲ λᾶρουν
στὸ χορὸ
γιὰ νὰ μοῦ ποῦν τραγούδια καὶ γιὰ νὰ παί-
ξουμε μαζί...».

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύναται
κανεὶς νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω καὶ
ἐπ' ἄλλων ποιημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα
θὰ ἀνεύρῃ ὁμοιότητας ὡς πρὸς τὸ πε-
ριεχόμενον. Ἐννοιοὶ παρεμφερεῖς,
διάφορα τὰ πρόσωπα, ὡραῖον καὶ μυ-
ροβόλον τὸ ἀνθοκήπιον τῆς Ἑλληνι-
κῆς ὑπαίθρου.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ πατριδο-
λατρεῖα καὶ ἡ φυσιολατρεῖα τῶν ποι-
ητῶν μας. Ἡ φύσις διὰ τὸν ποιητὴν
τοῦ Γιδεβοσκοῦ, τῆς Φαρμακευτρίας..
.. δὲν εἶναι σκληρὰ ἀλλὰ γελαστὴ καὶ
φωτεινὴ. Δὲν εἶναι μονότονος, ἀλλὰ
χαριτωμένη. Τοῦ χαμογελοῦ κάτω ἀπὸ
τὴν δροσοστάλακτὴν ἱτιάν ἢ μὴν σκιάν
κάποιας βελανιδιάς, ὅπου μὲ τὸ σου-
ραῦλι τοῦ συνθέτει τὸ τραγούδι καὶ
ἀπολαμβάνει τὴν θέαν τῆς ὑπαίθρου
μὲ τὰ κοπάδια τῆς. Ὁμορφὴ εἶναι καὶ
διὰ τὸν τραγουδιστὴν τοῦ βουνοῦ
καὶ τῆς στάνης. Μὲ κάποιαν νοσταλ-
γίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἕνα πικρὸν πόνον
κάτω ἀπὸ τὰ πεῦκα τοῦ Πεντελικοῦ
βουνοῦ καὶ μὲ τὴν φλογέραν του εἰς
τὴν μασχάλην θὰ ὀραματίζεται τὰ
κάλλη τῶν ἄλλων βουνῶν, τῶν ἡπει-
ρωτικῶν, τὰ ὁποῖα τὸν ἐγέννησαν καὶ
τὸν ἔθρεψαν εἰς τὰ πρῶτα του χρόνια.
«Ἐγὼ μὲ τὸ τραγούδι μου, θὰ εἶπῃ, νὰ δια-
λαλήσω θέλω

τὰ ζωτικά, τὰ ἡλιόδλεφτα, τὰ ἡλιόφωτά
σου κάλλη.

* Ἀπὸ τὴν μετάφρασιν τοῦ Καλυσγούρου

** Ἀπὸ τὴν μετάφρασιν τοῦ Πατριωτιστοῦλου

ὅπου τοὺς πόθους μου ξυπνοὺν κι' ἀνοίγουν
μου τὰ μάτια,
καί βλέπουν μὲ τὰ κάλλη σου ἄλλων βου-
γῶνε τὰ κάλλη...»

Πλούσιον εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλου, ὅπως καὶ τοῦ Θεοκρίτου. Ὁ Θεόκριτος μὲ τὸ βουκολικὸν τραγοῦδι εἰς ἑλκυστικοὺς ρυθμοὺς καὶ εἰς νέτρα τῆς ἀρχαίας γλώσσης θὰ δώσῃ ἀργότερον τροφήν εἰς τὴν ἔντεχον ποίησιν. Ὁ Κρυστάλλος εἰς κτυπητοὺς δεκαπεντασுλλάβους στίχους ἀνομοιοκαταλήκτους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οἱ ὅποιοι πολλακίς μᾶς ἐνθυμίζουν τὴν δημοτικὴν μας ποίησιν, μερικοὶ μάλιστα εἶναι καθαρῶς δημοτικοί, μὲ φυσικὴν παραστατικότητά μᾶς παρέχει ἀνάγλυφον τὴν ἡμερον ἄγροτικὴν ζωὴν τῶν ἡπειρωτῶν καὶ τὴν ἀσύγκριτον ὁμορφίαν τῆς Ἑλληνικῆς Φύσεως.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Καμπάνης* ἔχαρκτηρίσει τὸν Κρυστάλλον ὡς ἕνα βουκολικόν, ἕνα τραγουδιστὴν τῆς ὑπαίθρου καὶ νοσταλγὸν τοῦ βουνοῦ.

Αὐτὰ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, ἡ ἀγροτι-

κὴ ζωὴ, ἡ γεωργικὴ βουκολικὴ τῆς Ἑλληνικῆς υπαίθρου, διατηροῦν εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας τὴν ἀδιάσπαστον συνέχειαν τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀπεικονίζει εἰς τὰ εἰδύλλιά του ὁ Θεόκριτος. Ἄν λοιπὸν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ σημερινοῦ ποιητοῦ ἀποδώσωμεν τὸν ἀρχαῖον Θεόκριτον, δὲν θὰ κάμωμεν τίποτε ἄλλο παρὰ θὰ τοῦ ἀποδώσωμεν τὴν αἰωνίαν ὁμορφίαν του. Θὰ τοῦ ἀλλάξωμεν τὰ παλαιὰ ἐνδύματα μὲ καινουργῆ. Τὴν ἀρχαίαν δωρικὴν διάλεκτον μὲ τὴν σημερινὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, θὰ ἔχωμεν ἕνα νέον Θεόκριτον.

Ὡστε, ἂν καὶ ἡ καλύβη τοῦ Φοίβου Ἀπόλλωνος ἔχη καταρρεύσει καὶ τὸ μαντικὸν λάλον ὕδωρ ἔχη ἀποσβεσθῇ, ἡ ποίησις ἐξακολουθεῖ νὰ ἀνθίζῃ ἄνθη ζωντανὰ μέσα εἰς μίαν αἰωνίαν ἀνοιξιν, ἡ ὁποία παρέχει θαυμαστὴν γοητείαν μὲ τὴν νέαν δύναμιν καὶ τὴν γλυκύτητα, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀρμονίαν, τὴ εὐκαμψίαν καὶ τὴν χάριν.

* *Ιστορία Νεοελλ. λογοτεχνίας.*

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ ΟΙ ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ

Τῆς νύχτας οἱ ἀρματωλοὶ καὶ τῆς αὐγῆς οἱ κλέφτες
ὄλνουχτις κουρσεύουνε καὶ τὴν αὐγὴ κοιμῶνται,
κοιμῶνται στὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ στοὺς παχινοὺς τοὺς ἥσκιους.
Εἶχαν ἀρνιά καὶ ψένανε, χριάρια σουβλισμένα,
εἶχαν κι' ἕνα γλυκὸ κρασί ἀπὸ τὸ μοναστήρι,
εἶχαν καὶ σκλάβα νέμορφη καὶ τοὺς κερνάει καὶ πίνουν.

«Κέρανα μας, σκλάβα, κέρανα μας γεμάτα τὰ ποτήρια,
καὶ κείνονε ν' ὅπου ἀγαπᾷς γιὰ διπλοκέρατό τον
καὶ στὸ δικό μου τὸ γυαλί ρίξε σπειρὶ φαρμάκι,
γιὰ νὰν τὸ πίνω θράδου αὐγὴ αὐγὴ καὶ μεσημέρι,
νὰ κατακάτῃ ἢ σέδντᾱς, σέδντᾱς πούχω γιὰ σέναν».

Ο ΘΑΝΑΣΗΣ Γ. ΕΥΤΑΞΙΑΣ

Πάνω στην άκμή της επαγγελματικής και κοινωνικής δράσεως, ή σκληρή μοίρα έκοψε τὸ νήμα τῆς ζωῆς ἑνὸς καλοῦ φίλου, τοῦ Θανάση Γ. Εὐταξία, κι' ἔρριξε σὲ θαβιαὶ ἑλὶψη ὄχι μονάχα τὴν ἀπορφανισθεῖσα οἰκογένειά του, ἀλλὰ σύμπασα τὴν πόλη τῆς Ἀρτης, ἡ ὁποία τὸν περιέβαλλε μὲ

τὴν ἐκτίμησή της καὶ τὴν ἀγάπη της. Τὸ θλιβερὸ ἀγγελμα τῆς 1ης Ἀπριλίου ἐξέπληξε μικροὺς καὶ μεγάλους. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἓνας γίγαντας ἔπесе σὺν κεραινόπληκτος. Τὸ κοφτερὸ δρεπάνι τοῦ Χάρου ἀσπλαχνα θέρισε τὸ καλλίτερο στάχυ τῆς πόλεώς μας. Οὕτε ἡ ἀρίστη ὑγεία του, οὔτε ἡ ψυχικὴ του εὐφορία μπόρεσαν νὰ δράσουν ἀνασχετικά.

Στὰ σαράντα ὀκτὼ του χρόνια «ἀφηρηπά γη» ὁ καλὸς φίλος, ὁ λαμπρὸς ἐπιστήμων, ὁ πιὸ ἐκλεκτὸς παράγων τῆς πόλεώς μας.

Ὁ Σύλλογός μας, ὁ «Σκουφᾶς», γιὰ τὸν ὁποῖο διέθεσε πολλὰς ἀπὸ τίς δυνάμεις του ὁ αἰμὴνιστος, ἐθλίβη ἰδιαίτερα γιὰτὶ ἦταν τὸ πιὸ ζωντανὸ μέλος τῆς διοικήσεώς του, τὸ πιὸ παρὰγωγικὸ μυαλό, ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὁποῖου κάθε προσπάθεια εἶχε ἓνα χαρκτηριστικὸ παλμό, ἓνα χρῶμα ἰδιαίτερο.

Μέσα του ἔκλεινε ἀπέραντη ἀγαθότητα καὶ ἐξαιρετικὴ καλωσύνη. Ἦταν μετρίοφρων, φιλόφρων, εὐφυής, προσθευτικώτατος, κοινωνικώτατος καὶ φίλος πάντα τῆς συνεργασίας. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ λουλούδια ποῦ τοῦ πρόσφερε ὁ Σύλλογος τὴν ἡμέρα τοῦ μακρυνοῦ τοῦ ταξιδιοῦ, ἦταν δηλωτικὸ τῆς μεγάλῃς του ἀγάπῃς, τῆς ἐξαιρετικῆς του ἐκτιμήσεως καὶ πιστοποιητικὸ ὅτι ἡ μνήμη του θὰ εἶναι αἰωνία μεταξὺ τῶν μελῶν του καὶ ἰδιαίτερα τῆς Διοικήσεώς του.

Δὲν ἦταν μόνο σπάνιος τύπος ἐπιστήμονος ὁ Θανάσης Εὐταξίας, ἀλλὰ καὶ πρότυπον οἰκογενειάρχου, μὲ θατιά μέχρι θυσίας προσήλωσι στοὺς δικούς του. Δάτρευε κυριολεκτικὰ τὴν οἰκογένειά του. Τὰ τρία, ὁρφανὰ, χαριτωμένα κι' ἀνήλικα παιδάκια του, μὲ τὴν ἐξαιρετὴ τους ἀγωγή, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ λησιμονήσουν ποτὲ τὸν λαμπρὸ τους Πατέρα. Τὸ ἴδιο καὶ τ' ἀδέρφια του καὶ οἱ φίλοι του, γιὰτὶ σὲ ὅλους ἐδειχνε στοργὴν κι' ἀγάπην.

Χωρὶς ἄρια ἡ καλωσύνη τῆς ψυχῆς του, ἡ εὐγένειά του, ἡ ἀρχοντιά του ἡ «ἀνθρωπιά» του.

Ἀπλὸς στὴν ἐμφάνισι, γελαστός πάντα, ζεστός στὴν καρδιά. Τὴ δουλειά του δὲν τὴν εἶχε μόνο σὺν μέσο βιοπορισμοῦ. Τῆς εἶχε δώσει τὴ μορφή «ἀποστολῆς», ἀποστολῆς κοινωνικῆς, μαζί μὲ τὸν ἀδερφό του Νίκο, ὁ ὁποῖος τοῦ στάθηκε πατέρας μαζί κι' ἀδελφός, γιὰτὶ ὅπως τὰ παιδιά του εἶχε μείνει κι' ὁ ἴδιος μικρὸς ὁρφανός. Κέντρο ἀγάπῃς, κέντρο ἐξυπηρετήσεως μαζί καὶ καθοδηγήσεως ἦταν τὸ γραφεῖο τους, τὸ ὁποῖο πάντα συμπάθεια κι' ἀγάπην ἐδειχνε στοὺς μὲξί του συναλλασσομένους.

Κρίμα ποῦ μᾶς ἔφυγε τόσο νέος, ἓνας χρήσιμος παράγων, ὁ ὁποῖος πολλὰ θὰ μπορούσε νὰ προσφέρῃ ἀκόμη ἀπὸ τὸ ὅλο γιομο ταμεῖο τῆς ψυχῆς του.

Β. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΉΣΚΟΥΦΑ.

[Από την όμιλία που έκαμε στην πόλη μας στις 18 Ιανουαρίου ο συγγραφέας κ. ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ με θέμα «Κωστής Παλαμᾶς, ο μέγας Λυρικός», προσκεκλημένος του «Σκουφᾶ», δημοσιεύουμε το ακόλουθο απόσπασμα, που κατὰ τὸν πρόλογο τῆς διαλέξεως ἀφίερωσε ὁ ὁμιλητὴς στὸ Σὺλλόγὸ μας].

Ὁ κ. Δόξας εἶπε τὰ ἑξῆς γιὰ τὸ «Σκουφᾶ»:

«Ἡ τιμὴ πού ἔγινε στὸ σημερινό σας ὁμιλητή, δὲν εἶναι ἀπλή. Ἦχει ἀκριβῶς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ ἠθικὸν ἀντίσημα τοῦ Σὺλλόγου πού ἔκαμε τὴν εὐγενικὰ πρόσκληση: τοῦ ἀξιθαύμαστον «Σκουφᾶ» σας. Αὐτοῦ τοῦ ὥραϊον καὶ αἰώνιον νέον τῶν ἐξηντατιῶν χρόνων, πού ὅσο οἱ καιροὶ θὰ γέρουν ἀπανωτοὶ στὴ ὁράχην του, τόσο αὐτὴ ἡ ὁράχην θὰ στέκει λυγρὴ καὶ θὰ καμαρώνει—γιὰ σου μεγάλᾳ οἰκοδομήθηκαν ὡς τώρα καὶ γιὰ ὅσα μεγαλύτερα θὰ τελεσφορήσουν στὸ μέλλον.

Στὴ μακρυνή κι' ἀδάμαστη πορεία πού περτώντας ἀνάμεσα σ' ἀγκάθια καὶ σὲ φωτιές πραγματοποιοῖσε ὁ «Σκουφᾶς», τί μπορεί νὰ προσθέσῃ ἓνας ξένος; Μαρμαροκολώνες οἱ δεκαετηρίδες στίλβουν ἀπὸ τὸ φῶς τῶν, πού ἡ ἀγτινοβολία τῶν ἀλλώνων πέρα κι' ἀπ' τὸ θορυβικὸ σας γεφύρι, πέρα κι' ἀπὸ τοῦτα τὰ μαρτυρὰ καὶ χῶματα.

Γενεῖς δάκρυες πού συνθέτουν μὲ τὴ ζωὴ, τοὺς ἐθνικοκοινωνικοὺς ἀγῶνες καὶ μὲ τὰ αἰτήματά τους τὴν ποικιλόμενον φανογνωμίαν αὐτοῦ τοῦ ἐνδοξοῦ τόπου, θρέφτηκαν καὶ μεγάλωσαν ἀπὸ τὴν πολυτέλῃ ἐπιμορφωτικὴ πρὸς πού ἦταν ἡ ἴδια, ἡ ἑσπέρη ἀνάσας ὅλων τῶν μελῶν καὶ τῶν Δοιμητικῶν Συμβούλων του. Ἀπὸ τὴν αἰνιγματοῦ Κων. Σαρθόπουλο ὡς τὴ σημερινὴ ἐξέχουσα Προεδρεία: τὸν κ. Ξεν. Κοτσαρίδα. Κι' ἀπὸ τὸν πρῶτον πνευματικὸν σημαιοφόρο ὡς τὴ γόνιμη κυψέλη τοῦ περιοδικοῦ σας, πού γέρω ἀπ' τὸ λαμπρὸ σας καλλιτέχνη κ. Τάχη Βαφιᾶ ἀκούραστα μοχθεῖ γιὰ τὴν ἀντάξην συνέχειᾳ καὶ γιὰ καινοτόγια χτίσματα.

Παραπάνω ἀπὸ μισὸς αἰῶνα ζωνταροῦ πολιτισμοῦ, πού ὁ «Σκουφᾶς» μέσ' τὴ φοβερὴ ἀνεινομία τῆς ἐπαρχίας κατεκλύζει τὴν Ἄρτα καὶ πού Ἄρτα σημαίει εἰς ἓνα μόνο: «Σκουφᾶς».

Τί τὰ προσθέσει λοιπὸν ἓνας ξένος;

Μοναδικὸς λιβανοπότης ὁ ἀπροσμέτρητος θαυμασμός, καὶ στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὰ ἔργα τους».

ΜΙΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΓΙΟΡΤΗ

Ὁ Σὺλλογος Σκουφᾶς, ἐκπληρώνοντος ἕνα μεγάλο χρέος του πρὸς τὸ ἐκλεκτὸ παιδί τῆς Ἄρτας, τὸν ἐξαίρετο λογοτέχνη κ. Μιχάλη Περάνη, γιὰ τὴ συμβολὴν του στὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ στὴν πνευματικὴ ἀνάταση τῆς Ἀρτας, ὑπερῆφανος θὰ γιορτάξῃ με τὴν καθολικὴν συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως, τὴν δευτέρην ἡμέραν τοῦ Πάσχα, τὰ εἴκοσι χρόνια τῆς λογοτεχνικῆς του ζωῆς! Στὴ γιορτῇ θὰ συμμετάσχουν καὶ ἐκλεκτοὶ λογοτέχναι, πού θὰ ἔχθουν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ ἀπὸ τὴν Ἀθήναν καὶ τὰ Γιάννινα. Τὸ περιοδικὸ μας, τοῦ ὁποίου ὁ κ. Μιχάλης Περάνης εἶναι ἐκλεκτὸς συνεργάτης, εὐχεται σὸν τιμώμενον νέες δημιουργικὰς συλλήψεις καὶ μεγαλύτερον πνευματικὸ ἀνέβασμα.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

25—12—1958: Ὁραία ἑορτὴ τοῦ Λυκείου εἰς τὸ Κινηματοθέατρον «Παλλᾶς». Αἱ εἰσπράξεις διετεθήσαν πρὸς ἐνίσχυναν τῶν Ραδοβυζινῶν.

26—12—1958 ἕως 2—1—1959: Ἐκθεσις Ζωγραφικῆς: Παρὰ τοῦ Δημοδιδασκάλου καὶ καλλιτέχνη κ. Ἰ. Βαγενᾶ ἐξετέθησαν τὰ ἔργα τῆς καλλιτεχνικῆς του προσπαθείας. Ἡ ἐκθεσις ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν.

26—12—1958: Ἐδόθη ὁ μέγας χορὸς ἀπὸ μέρους τοῦ Μουσικοφιλολογικοῦ Σὺλλόγου ὁ «Σκουφᾶς», ὅστις ἐοτέθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Πολιτικὸς χορὸς, γλῆτι μὲ κέφι ἐξαίρετικὸ καὶ συγκέντρωσις εἰς ἀριθμὸν ἀνεν προηγουμένου.

31—12—1958: Ὑπὸ τῆς Μονάδος Ὁρειβατικοῦ Πυροβολικοῦ ὀργανώθη χορὸς μὲ κόψιμο τῆς βασιλοπότηας. Αἱ εἰσπράξεις διετεθήσαν ὑπὲρ τῶν Ραδοβυζινῶν.

1—1—1959: Ἀπὸ μέρους τῶν Φοιτητῶν ὀργανώθη χορὸς εἰς τὸ Κινηματοθέατρον «Παλλᾶς», μὲ ἱκανοποιητικὴν ἐπιτυχίαν.

4—1—1959: Προσκληθεὶς παρὰ τοῦ Σὺλλογου ὁ Ἀρτινὰ Γράμματα ὁμιλήσας εἰς τὸ Κινηματοθέατρον «Ὁρφεὺς» ὁ λογοτέχνης κ. Ἰ. Παναγιωτόπουλος μὲ θέμα «Ἡ ποίησις τοῦ ἀντιχρὶστοῦ χρόνου». Ὁ ὁμιλητὴς, ἐγκρατὴς ὡς εἶναι περὶ τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν, ἀνέπτυξε μὲ βλακρότητα τὸ θέμα του. Τοῦτον ἐπροσλόγησε δι' ὀλίγων ὁ καθηγητὴς καὶ λογοτέχνης κ. Γιάννης Λάλας.

18—1—1959: Προσκληθεὶς παρὰ τοῦ «Σκουφᾶ» ὁ λογοτέχνης κ. Τάκης Δόξας, ὁμιλήσας εἰς

τὸ Κινηματοθέατρον «Ὁρφεύς» με θέμα «Ὁ Παλαμῆς, ὁ μεγάλος Λαοικός». Τὸ θέμα συννεσχετίσθη μετὰ τὸν ἐξορισμὸν τῆς ἐκκεντρωτατικῆς ῥόδου τοῦ βάρδου μας ποιητοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ «Σκουφᾶς» πρῶτος ἔκαμε τὴν ἐναρξιν. Ὁ ὁμιλητὴς διεξῆλθε τὸ θέμα του μετὰ σαφήνειαν, πληρότητα καὶ γλαυροσύνη. Τὸ ἀκροατήριον ἐγοητεύθη καὶ ὁ ὁμιλητὴς ἡσθάνθη ψυχικὴν εὐφορίαν ὅτι ἐκανοποίησε τὸ ἀρετὰ καλλιεργημένον ἀκροατήριον.

25- 1- 1959: Παρὰ τοῦ Μουσικοφιλολογικοῦ μας Συλλόγου διωργνωθὴ ὁμιλία παρὰ τοῦ Ἑπιθεωρητοῦ Δημ. Ἐκπαιδευσεως κ. Α. Ἡλιοποῦλου εἰς τὸ αὐτὸ Κινηματοθέατρον καὶ μετὰ θέμα «τὸ συναίσθημα τῆς μειονεξίας εἰς τὸ παιδί καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἐπακόλουθα». Ὁ ὁμιλητὴς ἐχειρίσθη τὸ θέμα μετὰ σαφήνειαν καὶ κατὰ τρόπον πολὺ ἐκανοποιητικόν.

26 καὶ 27- 1- 1959: Ὁ Θίασος Κατρούκη- Παππᾶ, ἐπικομφεῖς τὴν πόλιν μας, ἔδωκε δύο παραστάσεις μετὰ τὰ ἔργα «Βασίλισσα Ἀμαλία» καὶ «Ἡλίθιος». Ὁ κόσμος διψοῦσε καὶ γιὰ καλοὺς θιάσους καὶ γιὰ καλὰ ἔργα. Γι' αὐτὸ καὶ κατεπλημύρισε τὸ θέατρον «Παλλὰς» κατὰ τὰς παραστάσεις ταύτας.

7- 2- 1959: Ἐδόθη χορὸς ὑπὸ τῆς 146ης Μοίρας Ὁρειβατικοῦ Πυροβολικοῦ. Ἡ συγκέντρωσις ἱκανοποιητικὴ. Αἱ ἐισπραξεῖς διετεθήσαν ὑπὲρ τῶν Ραδοβυζινῶν.

15- 2- 1959: Ἐτελέσθη τὸ ἐτήσιον Μνημόσυνον τοῦ Στρατηγοῦ Ναπολ. Ζέρβα.

15- 2- 1959: Ὁρτία ὁμιλία εἰς τὸ Κινηματοθέατρον «Ὁρφεύς» ὑπὸ τοῦ Δασολόγου κ. Κ. Βλαχοχρήστου, μετὰ θέμα: «Ἡ σημασία τοῦ Δάσους διὰ τὸν ἄνθρωπον».

18/22/2/1959. Ἐδωκεν ἐπιτυχεῖς παραστάσεις ὁ θίασος προέξας τῆς Κας Ἀντιγόνης Βαλᾶκου.

22- 2- 1959. Ἐγένετο ἡ ἐγκατάστασις τοῦ Δημαρχείου μας εἰς τὸ νέον αὐτοῦ κτίριον, ὅπερ ἐδωρήσατο αὐτῷ ὁ ἀειμνηστὸς μεγάλος εὐεργέτης Ἀλέξανδρος Ζάρας. Οὕτω ἐφεξῆς τὸ Δημαρχεῖον μας θὰ στεγάζεται εἰς τὸ ὠραιότερον καὶ κεντροκώτερον κτίριον τῆς πόλεώς μας, ὡς ἄλλωστε ἐπιβάλλεται νὰ στεγάζωνται αἱ τὰ πρῶτα φέρονται ἀρχαὶ τῶν πόλεων.

22- 2- 1959. Ἀφίχθησαν οἱ Βασιλεῖς μετὰ τῶν Παιγκηπιστῶν καὶ δένειμον 305 βιβλιάρια εἰς ἀπόρους κορασίδας. Ἡ ὑποδοχὴ ὑπῆρξε μεγαλοπρεπής.

1,3/59: Ὁμιλία, ὁργανώσει τοῦ «Σκουφᾶ», παρὰ τοῦ κ. Τ. Σιωμοπούλου, μετὰ θέμα «Ὁ Γίρουμεθνης διὰ μέσου τῶν αἰώνων». Ἡ ὁμιλία εἰς τὸ Κινηματοθέατρον «Ὁρφεύς». Ὁ ὁμιλητὴς, γλαυρὸς ὡς εἶναι καὶ γνωστὸς ἀπὸ προηγούμενον του ὁμιλίαν, διεξῆλθε μετὰ πολλὴν δεξιότητα τὸ θέμα, ἀποσπᾶς τὰ συγχαρητήρια τῶν ἀκροατῶν.

1,3/59. Αἱ Ὀδοῖοι ὠργανώσαν χορευτικὸν τεῖον εἰς τὴν αἴθυσαν τοῦ ἐστιατορίου «Παρθένων». Τὸ πρῶτον λοβοῦσα χώραν τοιαύτην προσπάθεια, ἐτετέφη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας.

7,3/59. Χορὸς τῆς ἐταιρείας Ἀσπινῶν Γραμμάτων εἰς τὴν αἴθυσαν τοῦ Κινηματοθέατρον «Ὁρφεύς». Ἐτετέφη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας.

15,3/59. Ἐδόθη εἰς τὴν αἴθυσαν «Ὁρφεύς» ὁ ἀποκορηάτικος χορὸς παρὰ τοῦ Συλλόγου «Σκουφᾶς», σημεῖωσας ὡς πάντοτε λαμπρὰν ἐπιτυχίαν.

Τὴν πρωτὴν τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐδόθη ὁ παιδικὸς χορὸς τοῦ «Σκουφᾶ», ὅστις ἐσημεῖωσεν ἐπιτυχίαν καὶ ἔδωκε πολλὴν χαρὰν εἰς τὸν παιδκόκομον.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ.

Γεωργίου Μαριδάκη: Ἡ ἐν Γ' λαρέντζα δίκη (1276) μεταξὺ Βελλεαρδουίνου Πρίγκηπα τῆς Μωρέας καὶ τῆς Ντάμας Μπραγίτας τοῦ Μασαβᾶ. — **Γάκη Δόξα:** Οἱ Ναυαγχοί, μυθιστόρημα 1958. — **Γάκη Δόξα:** Ταξίδια χωρὶς ἥλιο, διηγήματα. — **Νίκου Τσούρα:** Τάκης Δόξας (εἴκοσι χρόνια πνευματικῆς ζωῆς). **Χρ. Ν. Κουλούρη:** Τάκης Δόξας, ὁ Πεζογράφος τοῦ Πύργου. **Δ. Σαλαμέγκας:** Γιαννιώτικα λαογραφικά (Μελέτη). Μελετήματα: Ἑκδοσις Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας, Ἰωάννινα. **Κλ. Μπαντισλούκα:** Ἡ κατανάλωσις εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς συνολικὸν οἰκονομικὸν μέγεθος. Ἀθῆναι 1959. **Γ. Μυλωνᾶ:** Ριζικὴ ἀλλαγὴ καὶ ἀνανέωσις. **Χρ. Σιγράτου:** Παραγωγὴ καὶ παιδεία. Ἐκθεσις πεπραγμένων 1957 Ἑλληνικῆς Βασιλικῆς Χωροφυλακῆς. **Λάμπρου Κ. Τσιτσιμέλη:** Τὰ σκάνδαλα τοῦ Ὀλύμπου. Ἀγρίνιον 1958. **Ἀπ. Κεραπάνου:** «Ἐντολή».

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἑλληνικά θέματα Τόμος 22ος 1957. — Ἑλληνικά θέματα Τεύχη 2^η — 34 Ἀθῆναι. «Ἐπιθεώρηση Τέχνης» Ἀθῆναι. «Πάν» Ἀθῆναι. «Νέα Πορεία» Θεσσαλονίκη. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» Ἰωάννινα. «Φθιώτις» Λαμία. «Δελτίον Ἀγροικῆς Τραπεζῆς» Ἀθῆναι.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

«Ἀγροτικὸς Ἀγών», Ἀθῆναι. «Ἐλεύθερος Δόγος» Ἀρτα. «Ἐμπρός», Ἀρτα. «Νέα Ἐποχὴ» Ἀρτα. «Ἠχώ τῆς Ἀρτῆς» Ἀρτα.

* Ἡ συνέχεια τῆς μελέτης τοῦ κ. Κώστα Διαμάντη στὸ ἐπόμενο τεῦχος.